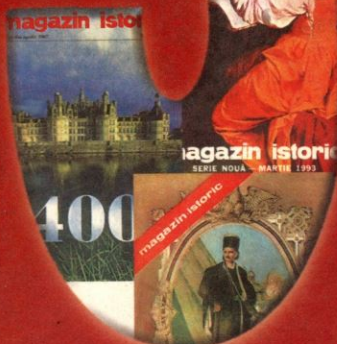

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2002

magazin istoric

Anul XXXVI – serie nouă – nr. 4 (421)
aprilie 2002

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 35 de ani sau 420 de luni de când suntem împreună

2 O acuarelă necunoscută, semnată Amedeo Preziosi

3 *Iisus din nou la Ana și Caiafa și Pilat spălându-și mâinile*, două miniaturi realizate de Anastasie Crimca. Subiectele biblice sunt înfățișate într-un cadru familiar autorului: în spatele tronului de sus este reprezentată o cetate moldovenească. Avem astfel imaginea unei curți domnești, cu voievodul pe tron, înconjurat de curteni

4 Karlskirche, una dintre frumoasele construcții ridicate pe Ringstrasse

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef:
Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Sălăvăstru,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție
și macheta artistică:

Theodor Lianșo

Director economic:

Doina Pascu

Documentare:

Mădălina Geambașu

Corectura:

Georgeta Apreoteșei,

Constanța Avram

Secretariat:

Floarea Dragne

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valtor Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

aprilie

2002

4 Pentru familia
Magazin istoric

5 Istoria în casa
fiecărui român

D. BERINDEI

PRIMĂVARA DE LA
BUCUREȘTI...
RATATĂ

9 În culisele unui mit
Când și cum s-a născut
Declarația din aprilie

L. ȚĂRANU

14 Revelator
german pentru
butaforie ideologică

Primul an al relațiilor
diplomatice româno-
vest-germane

C.M. FLORIAN,
D. PREDA

19 Un bob zăbavă
Răgazuri de odihnă la
Curtea Brâncoveanului
D.H. MAZILU

24 Dizertație despre
cinism

Carol II și sfetnicii săi
P. PANDREA

30 Ultima orhidee
Ducele d'Harcourt
despre Martha Bibescu
D. HÎNCU

33 Țările valahe ale
Transilvaniei
I.A. POP

37 Poștașul
necunoscut
Preziosi inedit
S. SPIRIDON

38 Imaginea, ca
obsesie
Victor Iamandi propune
un Birou de propagandă
A.A. SPÂNU

EVENIMENT

43 Dante în cărbune
Donație italiană pentru
Muzeul de Artă
Contemporană

44 Prietenii aliaților
mei sunt dușmanii mei
Un fost agent Abwehr îl
acuză pe Maniu că este
spion britanic
T. POKIVAILOVA,
I. CHIPER

50 Orgolii și dizgrație
Amintiri despre Titulescu
C. XENI

HOOVER INSTITUTION

53 Folosiți-i și pe fiii risipitori

Prizonierii de război români și lupta contra comunismului

L. COSOVANU

56 O Atlantidă dobrogeană

S. IOSIPESCU,
R. VERUSSI-
IOSIPESCU,
ȘT. DATCU

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

59 Corespondență inedită a familiei Ghica

G. FILITTI

64 Centenar Constantin C. Giurescu

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

71 Slăvindu-l pe cel veșnic

Marele Rabin al Genevei, Alexandru Șafran, către creștini

M. RADNEV

75 Aventura africană a Mossad-ului

G. THOMAS

79 Asfalt peste zidurile fortăreței

Cum s-a născut Ringstrasse din Viena

M. DRAGANOVICI

83 V-ar plăcea să fiți Hannibal sau Napoleon?

Istorie pe calculator
A. DUMITRU

88 Călătoria, cea mai bună școală

Dinicu Golescu și Mircea Eliade, doi peregrini

T. STĂNESCU-
STANCIU

RUBRICI

54 Amprente în timp *Fotografii de la cititori*

55 Pentru biblioteca dumneavoastră

66 În București, acum 50 ani

F. LĂCUSTĂ,
A. DUMITRU

70 Un abonament pe viață

Concursul celor 35 de ani

94 Istoria și școala *Cuza Vodă printre elevi*

13; 93; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Dragă cititorule,
povestea noastră de dragoste a început în urmă cu 35 de ani. De atunci, am fost amândoi prezenți la întâlnirea din fiecare lună. Ți-am urmărit, cu înfrigurare, fără să ne știi, reacția când cumpărai revistă la chioșc. Am fost curioși să vedem la ce pagini te opreai, când o răsfoiai în mașină sau în tren. Am căutat să îți aducem cele mai interesante, cele mai noi, cele mai frumoase povestiri istorice, „câci nu iaste altă și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților“.

Cititorule,
nu a fost răsplată mai mare pentru noi decât să constatăm că ne-ai rămas fidel și după explozia de ziare, reviste, posturi de radio și televiziune de după 1990. Și mai ales după apariția celorlalte două reviste: *Dosarele istoriei* și *Historia*.

Cititorule,
ai alte preocupări de zi cu zi, ai tot mai multe griji, dar ai continuat să citești cu mare plăcere un articol de istorie bun. Nu ne-ai iertat greselile, așa cum un medic, de pildă, nu iartă un acord fals unui violonist. Știind cât de exigent ești, ne-am străduit să aducem în paginile revistei istorici români și străini, academicieni, autori recunoscuți sau tineri aflați la început de drum, care să scrie cu dragoste pentru meserie și respect pentru adevărul istoric.

Am gândit fiecare număr ca pe o provocare și ne-ai dat, prompt, replica. Am dialogat permanent și ne-ai ajutat, cititorule, să ținem cât mai dreaptă cârma corabiei noastre. Nu am cedat facilului și scandalului de moment și te-am simțit mereu alături de noi, chiar și în cele mai grele timpuri pe care le-am străbătut.

Cititorule,
nu mai suntem chiar aceiași care am pornit la drum acum 35 ani. Unii dintre noi s-au dus pentru totdeauna, alții s-au îndepărtat de revistă. Din echipa redacțională care începea acum 35 ani frumoasa aventură a Magazinului istoric au mai rămas doar cei doi colegi ai noștri: Georgeta Apreotesei și Marian Ștefan. Și tu, cititorule, cel care ai epuizat în aprilie 1967 trei tiraje succesive ale noului născut, ești un pic altul, chiar dacă primim atât de multe scrisori în care ne spui, cu mândrie, că ai colecția completă, de la primul număr al revistei.

Am străbătut împreună copilăria, adolescența și tinerețea unei reviste de cultură istorică. Ți promitem că ne vom strădui să nu te dezamăgim nici în anii ce urmează, mulți sau puțini, cum va vrea Bunul Dumnezeu, cât ne vei mai vrea, dragă cititorule.

magazin istoric

ANUL I
Nr. 1
APRILIE 1967

Când a apărut Magazin istoric pentru Dacia, în redacția lui August Treboniu Laurian, „profesor de filosofie în Colegiul Național din București”, și a lui Nicolae Bălcescu, istoriografia română a trăit un moment hotărâtor. Era a doua publicație de specialitate în domeniul istoriei, după Arhiva românească a lui Kogălniceanu.

100995
MAGAZINUL ISTORICU

DACIA

SANCT PRINCIPAL

XXX

A. TITELI, A. TITELI

Unghi de observație în istoria Națiunii

de

NIKOLA KOGALNICEANU

Tom I

1845

Revista Națională

1845

O REVISTĂ NAȚIONALĂ DE FAMILIE

Academician DAN BERINDEI

Cu mândrie se proclama în *Prospect*: „Istoria este cea dintâi carte a unei nații”, deoarece aceasta își vede în istorie „trecutul, prezentul și viitorul”. Cei doi redactori – dar evident recunoaștem pana lui Bălcescu! – preveneau pe compatrioții lor – inclusiv pe cei din viitor! – care erau consecințele de părtărie de istorie: „O nație fără istorie este un popor încă barbar și vai de acel popor care și-a pierdut religia suvenirurilor.” În mod semnificativ se evidențiază caracterul național al publicației, arătându-se că era vorba de „românii din câte trele provincii ale Daciei”.

Dar *Prospectul* reprezenta, totodată, un mesaj modern

adresat conaționalilor. Amintindu-se autori din veacul al XVIII-lea și din primele decenii ale celui de al XIX-lea, li se reproșa că istoriile lor „se aseamănă prea mult unele cu altele” și că ele n-au cuprins „decât biografia stăpânitorilor” – deci aceasta „încă e nelămurită și chiar șirul domnilor e nehotărât” –, în timp ce „partea cea mai interesantă a istoriei, instituțiile, industria, comerțul, cultura intelectuală și morală, obiceiurile și chipul de viață s-au trecut sub tăcere”. În *Cuvântul preliminar despre izvoarele istoriei românilor*, cuprins în primul tom al revistei, Bălcescu a reluat această idee: „Dar ca o istorie să poată aduce aceste foloase nu trebuie să fie numai

ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o culoare, fără nici un adevăr local: nu trebuie să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, sentimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri.” „Lipsa documentelor” este principala motivație a situației pe care autorii *Prospectului* o constată și în consecință, ei făgăduiesc să contribuie la „adunarea documentelor” și la publicarea lor. Astfel, ei sperau să ajute a se „compune odată o adevărată istorie”.

Invocând din nou unitatea culturală a națiunii, cei doi redactori ai publicației – un muntean și un transilvănean! –

rugau „pe toți patrioții români din deosebite părți ale Daciei, din România [citește Țara Românească sau Valahia], Moldavia, Transilvania și Ungaria [referindu-se desigur la Maramureș, la Partium – partea de vest a actualei Transilvanii – și la Banat], care posed documente istorice despre Dacia noastră“ să le pună la dispoziția revistei pentru valorificarea lor în cadrul diferitelor părți ale ei.

Pentru a asigura difuzarea publicației, erau indicate librării, redacții și de asemenea persoane – profesori, clerici (între alții, canonicul Timotei Cipariu) –, fiind cuprinse, ca într-o rețea, nu numai Țara Românească, ci și Moldova, Transilvania (la Brașov, Sibiu și Blaj), dar și Partium-ul – la Oradea și la Arad –, Banatul – la Timișoara și Lugoj – și

Maramureșul. Rețeaua de difuzare era neîndoiește panromânească și corespundea unei *Românii virtuale*.

Apariția *Magazinului istoric pentru Dacia* a reprezentat, desigur, un moment deosebit și reacția românilor de pretutindeni a fost pe măsura însemnătății evenimentului. Noua publicație se înfățișa ca o revistă de seriozitate științifică, în care nu se urmărea senzaționalul, ci mai ales dezvoltarea de noi izvoare istorice. De asemenea, aveau să apară un număr de studii alcătuite cu toată responsabilitatea. Bălcescu a publicat studiul său *Românii și fanarioții*, biografiile marelui logofăt Ioan Țăutu, a spătarului Ioan Cantacuzino și a postelnicului Constantin Cantacuzino, *Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpurile mării lor* și *Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*.

Magazinul istoric pentru Dacia a avut un succes de piață deosebit în toate teritoriile locuite de români. Primul tom a fost tipărit, în tiraje succesive, în 1 500 de exemplare. De asemenea, revista, cu toată ținuta ei de seriozitate științifică și de sobrietate, a fost

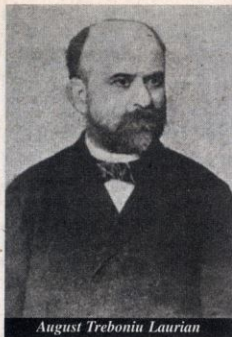
Nicolae Bălcescu

receptată de diferite categorii sociale, știutoare de carte, ca un semn de timpuri noi, dar și ca o manifestare concretă a simțămintelor de unitate națională.

„Noi – se scria în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, în iulie 1845 –, socotind că nu este un om în care bate o inimă cu simțământ de român pe care să nu-l intereseze această operă națională, vom reproduce aici cu plăcere cele ce par a merita să fie cunoscute de toți ce-și iubesc nația.“ Peste câțiva ani, când revista bucureșteană își câștigase „drept de cetate“, *Albina românească* a lui Asaki insera – la 23 februarie 1847 – un articol elogios la adresa publicației. „Nevoia în genere puternic simțită de către toți aceia ce din inimă curată doresc a vede înaltele fapte istorice ale strămoșilor noștri publicate printr-o istorie în adevăr națională, culeasă fiind din izvoare sigure și autentice, îndemnă și pe acești domni redactori [respectiv A.T. Laurian și N. Bălcescu – D.B.] de a continua în București sirul documentelor începute prin

Cristian Popișteanu, Nicolae Minei, Dumitru Almas și Dinu C. Giurescu

August Treboniu Laurian

Arhiva românească în Iași.“

Semnalandu-se însă faptul că numai 65 dintre cei 300 de abonați moldoveni își achitaseră sumele datorate redacției, ca un îndemn adus conaționalilor, se arăta că redactorii „au întreprins mari cheltuieli și jărtfe...încercându-se în bunăvoința și îmbrățișarea românilor“ și că „și urmează mai departe nobila și patriotica însărcinare“.

Un an mai târziu, la 20 ianuarie 1848, un nou anunț al *Albinei românești* elogia *Magazinul istoric pentru Dacia* și îndemna a fi sprijinit: „*Magazinul istoric* în 8°, șase broșure pe an, este continuuția *Arhivei Daciei* [sic!]“ carea se tipărea la Iași, răspunde titlului seu și cuprinde documentele cele mai prețioase atingătoare de istoria României; el pregătește material mănos pentru viitorii istoriografi. Nu putem de ajuns lauda zelul DD. Redactori Tr. Laurian și N. Bălcescu, cărora dorim toate înlesnirile pentru neînteruperea unei asemenea lu-

cări, între care cea mai însemnătoare este îmbrățișarea compatrioților, încât fiecare să se mândrească de a avea acest document național ca un titlu chiar a familiei sale.“

Atunci când Bălcescu nu se mai număra printre cei vii, a fost rândul lui Kogălniceanu de a evoca – în *Jurnalismul românesc*, publicat în *România literară* la 22 ianuarie 1855 – momentul apariției *Magazinului istoric pentru Dacia* și însemnătatea acestui act: „*Propășirea* închisă, în locu-i se ivi în București *Magazinul istoric pentru Dacia*, care, sub redacția lui N. Bălcescu, tânăr în care era numai inimă, trată chestiile istorice și sociale cu o vervă, cu o bărbăție, cu un stil necunoscut încă în jurnalistica românească.“

Magazinul istoric pentru Dacia a apărut într-o primă serie, sub redacția lui Laurian și a lui Bălcescu, în cinci tomuri, între 1845 și 1848. Laurian a încercat să-l continue, într-o a doua serie, tipărind volumul VI și prima

fascicolă a volumului VII, la Viena, în 1851. El a reprezentat, fără îndoială, un moment de cotitură în dezvoltarea istoriografiei moderne românești, dar și un drapel al unității naționale fluturat sub privirile românilor de pretutindeni.

Avea să treacă un veac și mai bine, până când în România avea să apară, tot ca un semn al începuturilor ieșirii din întuneric, o nouă publicație periodică pentru care s-a ales, nu întâmplător, denumirea de *Magazin istoric*, evocatoare a revistei lui Bălcescu și a lui Laurian. În anii declarației din aprilie 1964, un dezgheț evident se resimea pe tărâmul istoriografiei după lungul întuneric stalinist, distrugător, între altele și al valorilor și simțămintelor naționale. A fost un moment în care volumele III și IV din *Istoria României* au putut să apară, transmitând către un larg public – tiraj de 40 000 exemplare! – nu numai ma-

Redacția, în 1997

terialism istoric și citatele obligatorii din clasicii marxism-leninismului, ci și fapte și personalități ale istoriei naționale reînviată și reasezate la locul lor firesc. A fost căutată totodată și o re-ancorare în mișcarea istoriografică mondială, ilustrată, între altele, prin masiva participare a câtorva zeci de specialiști români la Congresul internațional de științe istorice de la Viena, în 1965 și apoi, în anul următor, la cel dintâi Congres internațional de studii sud-est europene desfășurat la Sofia. Rigoarele cenzurii au slăbit și se încerca ca se înfățișa o nouă față a activității istoriografice, dezlipită de tiparele sovietice și de cele ale celorlalte „țări frățești” din „lagărul socialist”.

În această nouă situație a apărut *Magazin istoric*. Primul său număr a fost scos în aprilie 1967. În colegiul de redacție constatăm prezența ca director a lui Dumitru Almaș, ca redactor șef a lui Constantin Antip și ca redactor-șef adjunct a lui Al. Gh. Savu; printre membri apăreau istorici prestigioși ca Virgil Cândea, Hadrian Daicoviciu, Dinu C. Giurescu și Ștefan Ștefănescu și, de asemenea, Cristian Popișteanu, care avea să se distingă la Praga, în august 1968, prin extraordinare și curajoase reportaje. În cuvântul adresat cititorilor se anunța că publicația urma să-și consacre articolele atât istoriei patriei, cât și istoriei universale.

După un an și jumătate, începând cu luna ianuarie 1969, conducerea revistei a fost asumată ca redactor-șef de Cristian Popișteanu. Publicația se afirmase de la apariția ei, atrăgând atenția atât specialiștilor, cât și marelui public. Dar, din momentul asumării conducerii ei de către Popișteanu, saltul a devenit evident. Inteligent, abil, cu tact diplomatic și cu o energie neștăvilă, în ciuda unei constituții fragile, care-i va aduce până la urmă timpuria dispariție la o vârstă la care ar fi putut încă lungă vreme sluji națiunea, Popișteanu a reușit să facă din *Magazinul istoric* un înaintea mergător în timpuri grele și în condiții complicate. Creșterea spectaculoasă a numărului cititorilor, unele tiraje depășind 200 000 de exemplare, a demonstrat certul succes al publicației, cu atât mai mult dacă ținem seama că *Magazin istoric* este și a fost o *revistă de familie*, citită în fiecare casă de mai multe generații – de la bunici la nepoți – fiind împrumutată și prietenilor!

Cristian Popișteanu a fost artizanul acestui succes, realizat mai ales prin sumarele atractive pe care reușea să le întocmească, dar, în primul rând, prin calitatea articolelor. *Magazin istoric* n-a fost doar o revistă de popularizare a științei istoriei, ci în nu puține rânduri în paginile sale au fost făcute publice materiale inedite, înnoitoare ale domeniului. În

cursul a 35 de ani, zestrea revistei a devenit bogată și extrem de variată, sumarele cumulative fiind deplin edificatoare în această privință. Neîndoielnic, până în decembrie 1989, *Magazinul istoric* a trebuit să plătească tribut vremurilor, deși Popișteanu știa cu multă abilitate să ocolească furele caudine. Dar, cititorii puteau cu foarte multă înlesnire să facă deosebirea între textele comandate din rațiuni politice și cele care aduceau în dezbaterea publică probleme de tot interesul, aspecte fundamentale ale istoriei naționale și universale.

După dispariția lui Cristian Popișteanu, echipa pe care o formase îi duce mai departe opera, publicația continuând a fi o adevărată *instituție națională*, cu cititori credincioși. Ea își urmează opera de informare și, de asemenea, cea firească de educare, întregind orizontul cititorilor și îmbogățindu-l.

Deși au apărut în epoci diferite, răspunzând fiecare comandamentelor perioadelor respective, între cele două *Magazine* există o firească legătură. Amândouă își au locul în viața națiunii. Cel dintâi a cuprins în paginile sale izvoare și studii prin care începea să se afirme istoriografia națională modernă, cel de-al doilea a fost și este instrumentul prin care istoria și experiența trecutului au pătruns și pătrund în casa fiecărui român. ■

La începutul deceniului șapte al secolului trecut, divergențele dintre București și Moscova erau de notorietate. Necesitatea unei declarații publice, prin care să se marcheze diferențele de opinie, a apărut în momentul în care poziția României în C.A.E.R. a devenit singulară. Despre acest document s-a vorbit mult și atunci și după 1989. Se știu însă prea puține lucruri despre condițiile în care s-a luat decizia redactării Declarației și despre reacțiile Moscovei până la apariția ei publică.

PRELIMINARIILE DECLARAȚIEI DIN APRILIE

LIVIU ȚĂRANU

Hotărârea Bucureștilui a fost provocată și de diferențele de ordin personal dintre Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nikita Hrușciov. În definiția lui Emil Bodnăraș, Hrușciov și sistemul său de a gândi se caracterizau prin „multă incoerență, mult capriciu, ambiție și arbitrarie peste tot”. Teoria lui Hrușciov, după care liderii hotărâsc totul în problemele statelor, destinată să-l convingă pe Gheorghe Gheorghiu-Dej să-și dea

acordul imediat în unele probleme fierbinti, nu era agreată de conducerea comunistă de la București, nevoită mereu să invoce principiul conducerii colective pentru a câștiga timp în fața presiunilor sovietice.

Câte locomotive produceți?

Cauza imediată, care a precipitat luarea deciziei, a fost reprezentată de obiecțiile

Moscovei referitoare la dezvoltarea economică a României și la dreptul statelor din cadrul lagărului de a-și pune în aplicare propriile programe economice fără intervenții din afară. România era decisă să nu renunțe la programul de industrializare. După experiența cu sovromurile, autoritățile de la București refuzau o asemenea idee. Gh. Cioară, reprezentantul permanent al României la C.A.E.R., sintetiza destul de

Spre deosebire de C.A.E.R., Piața Comună funcționa. Imagine din timpul ceremoniei de semnare a Tratatului de la Roma

bine situația: „Este vorba de intenția existentă în momentul de față de a transforma C.A.E.R.-ul dintr-un organ al colaborării economice liber consimțite, reciproc avantajoase, bazată pe respectarea suveranității și pe ajutor tovarășesc într-un organ – vădit sau camuflat – suprastatal, menit ca la adăpostul teoriei referitoare la precumpănirea intereselor lagărului să impună după cum spune tovarășul Hrușciov *jertfirea intereselor particulare în favoarea intereselor generale* adică de fapt să impună jertfirea intereselor generale ale lagărului. Este vorba de crearea *organului de înaltă autoritate care să se ocupe în mod permanent de problemele coordonării dezvoltării economiei țărilor noastre* pe care l-a avut în vedere tovarășul Hrușciov în cuvântarea sa din iunie 1962”.

Pentru prima dată chestiunea unei declarații a fost discutată în ședința Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 26-27 februarie 1963, în care a fost prezentat un raport de către Al. Bârlădeanu, vicepremier, reprezentant al României în C.A.E.R. și membru supleant

al Biroului Politic, în legătură cu dezbaterile de la întâlnirea Comitetului Executiv al C.A.E.R., ținută la Moscova, în aceeași lună. În raportul prezentat de Al. Bârlădeanu se arăta: „eu, conform hotărârii, am ridicat în ședința Comitetului Executiv al C.A.E.R. problema organului unic de planificare și am expus acolo poziția partidului nostru. Reacția a fost de oarecare spaimă în primul moment, că au început să dea înapoi, însă ideea a rămas și ni s-a comunicat că tov. Hrușciov ar dori să aibă o convorbire cu membrii Comitetului Executiv”.

A urmat apoi întâlnirea cu Hrușciov, asistat de o mare parte din responsabili sovietici pe probleme economice. Între altele el a susținut că „în ce privește problema planului unic desigur nu este vorba de înființarea unui organ paralel, acest lucru nu ar fi just [...] Azi C.A.E.R. este propriu-zis un minister de comerț exterior al lagărului. E adevărat, pe baze mai largi, dar are aceeași funcție cu a unui organ de comerț exterior, căci nu este nici un fel de cooperare în producție, ci numai cooperare în livrări reciproce de care s-a

ocupat până acum C.A.E.R.. Trebuie să spunem deschis că coordonarea producției în lagărul nostru este la un nivel mai jos decât în piața comună. Noi comuniștii pricepem mai rău decât capitaliștii problemele concentrării și centralizării capitalului indicate încă de Marx. La ei procesul a depășit cadrul național, trece frontierele statului. În Europa de Vest, capitalul vrea să se concentreze pentru ca să se poată opune capitalului american și în același timp să poată lupta împotriva noastră [...] Altă problemă asupra căreia îmi expun pe scurt părerea este problema relațiilor cu țările capitaliste. Ducem o politică nerațională, cumpărând în paralel licențe și brevete în loc să cumpărăm cu un front unit. Părerea mea este că am putea cumpăra de trei ori mai multe licențe cu aceeași sumă decât pe baza anarhiei de azi România a plătit bani mulți probabil pentru licența locomotivei Diesel. Câte locomotive produceți, tov. Bârlădeanu?”.

După ce Bârlădeanu i-a răspuns că se începuse cu „30 de bucăți și vom ajunge la cca 100/an”, Hrușciov a continuat arătând că țările comuniste trebuie să-și unească eforturile „pentru a avea ritmuri cât mai mari, pentru a egala nivelurile de dezvoltare diferite care există în țările noastre”.

Revizuire camuflată

În acest moment, Hrușciov văzând cu oarecare nedumerire că Al. Bârlădeanu ridicase mâna cu insistență cerând cuvântul, îl invită să vorbească. Reprezentantul României a subliniat că „poziția funda-

mentală pe care o avem noi este aceea a respectării suveranității și a neamestecului în treburile interne. "Țările socialiste aveau economii cu niveluri diferite de dezvoltare și problemele lor nu puteau fi rezolvate decât „prin coordonarea planurilor, pe baze benevole, prin respectarea integrală a suveranității și a neamestecului în treburile fiecărei țări. Dv. nu ați vorbit nimic despre suveranitate. Dați-mi voie să vă întreb, care este părerea dvs. în această problemă?”

N. Hrușciov stupefiat de curajul românului și de situația în care era pus în fața propriilor subordonați, a răspuns iritat: „Sunt perfect de acord cu felul cum pune problema tov. Bârlădeanu. Noi nu ne gândim deloc ca planificarea unică să atingă suveranitatea națională și ea trebuie făcută pe baza completei păstrări a acestei suveranități. Când vorbesc despre această planificare eu nu înțeleg o contopire, pentru că noi nu avem un stat unic. Planificarea trebuie s-o facă fiecare țară în parte și de asemenea în această planificare în genere trebuie să se țină seama de nevoile și

Așa au venit sovieticii în România, în 1944

posibilitățile pe care le are fiecare țară în parte.”

Discuțiile purtate pe parcursul a două zile în cadrul ședinței Biroului Politic, după prezentarea acestui raport, au pus în evidență puternice accente antisovietice, mai ales anti-Hrușciov. S-au rostit cuvinte grele la adresa acestuia, Emil Bodnăraș fiind de departe cel care s-a manifestat cel mai aprins. Despre planul lui Hrușciov a remarcat că „va constitui începutul lichidării suveranității, iar în ce privește rolul conducerii noastre, cred că ne va rămâne foarte multă vreme pentru vânatoare și pentru alte activități.

Né vom transforma în niște vâtafi”. Gheorghe Gheorghiu-Dej i-a răspuns, nuanțând problema: „nici vâtafi, ajutori de vâtafi, pentru că vâtafii vor fi de calificare și competență mai convenabile decât am putea fi noi”.

Iată care era concluzia lui Al. Bârlădeanu, la finalul ședinței: „o cauză care determină pe tovarășii din aceste țări [din lagărul socialist – n.

ns.] și în primul rând pe cei din Uniunea Sovietică să aibă această poziție este faptul că în unele țări de democrație populară problemele stau prost, se caută fel de fel de soluții pentru problemele mari și pentru unele probleme mai mici, probleme de aprovizionare cu bunuri din România [deși consumul românilor se făcea în continuare pe bază de cartele – n. ns.]. Pentru rezolvarea propriilor lor greșeli din interior se caută soluții în afară. Sigur astea sunt interese egoiste mărunte [...] Problema C.A.E.R. presupune revizuirea bazelor relațiilor marxist-leniniste între țările socialiste. Este vorba de o revizuire în mod camuflat”.

Sprîjin unanim

În deplin acord cu cele spuse de Al. Bârlădeanu, Gh. Gaston Marin, președinte al Comitetului de Stat al Planificării, membru al C.C. al P.M.R., arăta în finalul pledoariei sale: „Acesta nu este un lagăr atât timp cât într-o serie de țări rămân probleme nerezolvate, lucrurile merg pe un anumit făgaș. De exemplu, Cehoslovacia mergea bine și

Gheorghe Gheorghiu-Dej a inițiat Declarația din aprilie, dar Nicolae Ceaușescu a fost cel care a tras foloasele

Nikolai Podgornii (cel din dreapta, cu mâna ridicată), a sosit de urgență la București, în mai 1963, după ce sovieticii au aflat de intenția conducerii de la București

deodată a apărut ceea ce se cunoaște [dificultăți în aprovizionarea populației, greutatea în comerțul exterior – *n. ns.*]. Eu sunt de acord că poporul de acolo își pune problema în fața acestei situații. În fața acestei probleme ei dau explicații că românii sunt egoiști. Este foarte ușor să explici ceea ce nu depinde de tine. De aceea autorii de bază, inițiatorii acestor teze au găsit susținători, avocați buni tocmai în aceste țări care au dificultăți. Și eu însă sunt de acord că autorii nu se găsesc în aceste țări, ci sunt aceia al căror purtător de cuvânt este Hrușciov. Vechile metode de lucru continuă, se menține tendința de a se asigura un control absolut asupra fiecărei țări socialiste. [...] Noi de foarte multe ori am fost și vom continua să fim acuzați de egoism, că nu vrem să participăm la cazanul comun. Dar lucrurile nu stau chiar așa. Noi am fost primii care în 1948, când ne găseam într-o situație grea, am livrat energie electrică Bulgariei. Tot nordul Bulgariei era alimentat de noi. Noi suntem prima țară care

livrează Ungariei gaz metan. Am aflat că ungurii au descoperit petrol, dar nouă nu ne cer instalații ca să nu știm noi că și ei dispun de petrol. Am aflat-o de la americani.”

Tot către finalul ședinței Biroului Politic, Gheorghe Gheorghiu-Dej a propus elaborarea unui document care să afirme poziția României în cadrul discuțiilor aprinse din C.A.E.R.: Propunerea de a realiza un astfel de document urma să fie făcută în plenara Comitetului Central al P.M.R., care avea să fie informat de cele dezbătute în ședința Biroului Politic și de poziția care se socotea că trebuie luată.

Convocată destul de repede, în 5-8 martie, plenara a avut pe ordinea de zi un singur punct: informare asupra celor discutate la întâlnirea Comitetului Executiv al C.A.E.R., susținută de către Al. Bărlădeanu. Au urmat apoi dezbaterile și fiecare membru al Comitetului Central și-a spus poziția la tribună sau în scris asupra celor prezentate de Al. Bărlădeanu și asupra propunerii de redactare a unei declarații de principii.

Această propunere a fost catalogată de cei mai mulți dintre vorbitori drept o „acțiune istorică”. Ea a întrunit sprijinul unanim al celor prezenți la plenară.

Independența și suveranitatea, două noțiuni depășite?

Se pare că au fost, totuși, și anumite atitudini care au promovat ideea de prudentă în relațiile cu Moscova, iar din unele discursuri au reieșit chiar temeri pentru viitorul țării. Despre ele vorbea un membru supleant al C.C., Mihail Levente: „în cadrul discuțiilor s-au manifestat și unele tendințe neconforme cu spiritul în care urmează să se desfășoare acțiunea istorică inițiată de Biroul Politic ca și unele ezitări. Mă refer la expresiile: nenorocirii de bulgari, polonezii bine cunoscuți ca nestatornici, la întrebarea *ce va fi cu noi*, etc. Mi se pare de mare importanță și actualitate combaterea stării de spirit care generează astfel de aprecieri”. Într-un discurs foarte scurt și concis, Mihail Levente a subliniat că trebuie evitate etichetările de orice fel pentru a nu intra într-o polemică cu oricare dintre statele de democrație populară, polemică ce ar fi adus numai pagube atât partidului, cât și țării.

La Moscova se aflase despre intenția românilor de a redacta și publica o declarație, după model chinezesc, și se încerca evitarea unui astfel de act. N. Hrușciov a făcut câteva propuneri conducerii de la București, pe diverse căi, pentru o întâlnire la vârf (în

aprilie-mai 1963) în vederea rezolvării diferendelor dintre cele două părți. Gh. Gheorghiu-Dej a refuzat însă orice propunere de acest gen.

La 26 mai a sosit totuși la București o delegație a P.C.U.S., condusă de N. Podgornii, care a transmis o scrisoare din partea lui N. Hrușciov în care se cere o întrevvedere urgentă cu Gheorghiu-Dej, la Kiev. După citirea scrisorii în cadrul Biroului Politic, au urmat discuțiile. Fiecare vorbitor a insistat pe unitatea existentă în cadrul Biroului Politic al P.M.R. Se pare că una din sarcinile delegației sovietice era și aceea de a identifica potențialii disidenți din conducerea românească și oamenii pe care Moscova se putea baza în cazul unei schimbări la vârf în România. Din acest punct de vedere, sovieticii au fost decepționați.

Ultimul care a vorbit a fost Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Discursul său a fost destul de lung și de acuzator la adresa Kremlinului, mai ales pe tema neînțelegerilor din plan economic. „Înainte se publică articolul acela în revista *Probleme ale Păcii și Socialismului* și pe urmă declarația cunoscută în plenară; să spunem public că nu suntem de acord cu cele afirmate de tovarășul Hrușciov? Nu. Au început după aceea declarații una după alta ale conducătorilor bulgari, unguri, cehoslovaci, nemți, polonezi. Toată presa, sigur, cu nuanțe diferite, dar cu același conținut, publica articole în care se vedeau luări de poziție în favoarea afirmațiilor tovarășului Hrușciov, deși trecuseră doar 3-4 luni de la întâlnirea din 1962. Ce s-a întâmplat? Apoi apar articole în diferite reviste, unde economiști, teoreticieni, conducători de partide, filozofi au luat poziție în favoarea celor afirmate de tovarășul Hrușciov. În toate părțile o piață comună,

tendința aceasta de se crea niște formațiuni interstatale [...] Apoi au apărut articole în care se vorbea de îngustime națională, de egoism național, închistare națională, naționalism burghez [...] Mai mult decât atât, în R.D.G. s-au strâns mai mulți juriști și au început să discute despre independență, despre suveranitate, dacă nu cumva sunt noțiuni istorice depășite, ce caracter au aceste noțiuni etc. Deci se pune în discuție independența și suveranitatea. Or, se știe că acestea nu sunt probleme personale. De ce dracu au început aceștia să discute aceste probleme eu nu mai știu?”

Pregătirea propriu-zisă a Declarației a durat mai bine de un an de zile (martie 1963-aprilie 1964). Impactul documentului a fost imens și în țară și în Occident, unde s-a remarcat noua atitudine a României în relațiile internaționale. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 mai 2002, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– Cum se numea autorul depoziției privind colaborarea lui Iuliu Maniu cu serviciile de informații britanice?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2002 este:

5 localități

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de doamna Daniela Boleacu, din Arad.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2002.

R.S.R. - R.F.G.

La începutul anului 1967, România devenea a doua țară socialistă, după U.R.S.S., care stabilea relații diplomatice cu R.F. Germania. Am prezentat în numărul trecut evoluția relațiilor dintre cele două țări între 1955 - când a încetat starea de război - și până în preajma momentului stabilirii relațiilor diplomatice la nivel de ambasadă.

Pe baza documentelor ce vor apare în volumul consacrat începuturilor relațiilor dintre România și R.F.G., 1966-1967

(autorii volumului sunt: C. Mihail Florian, responsabil, Dumitru Preda, coordonator al seriei, și Otmar Trașcă, în cadrul colecției Documente diplomatice românești, seria Relații bilaterale), să refacem acum filmul fratrativelor preliminare.

Ianuarie 1967, întâlnirea Corneliu Mănescu-Willy Brandt

PRIMUL AN DE RELAȚII DIPLOMATICE

CLAUDIU MIHAIL FLORIAN, DUMITRU PEDA

Au fost mai mulți factori care au făcut ca R.F.G. să stabilească relații diplomatice mai întâi cu România, pentru că tratative se mai desfășurau și cu alte state socialiste. Așa cum am arătat și în numărul trecut, un element important l-a constituit prezența unei semnificative comunități germane în România, care nu fusese alungată la sfârșitul celui de al doilea război mondial. În luna mai 1966, secretarul de stat în M.A.E. vest-german, Rolf Lahr, declara unor oficiali români că guvernul federal își manifestase intenția de a încheia cu autoritățile române un acord care să prevadă plecarea în R.F.G. a circa 50 000

de persoane în decurs de trei ani, urmând ca ulterior numărul acestora să crească.

Organizațiile centrale și locale din R.F.G. ale etnicilor germani originari din România își exprimaseră constant atașamentul pentru vechea lor patrie. Organul de presă al Comunității Sașilor Transilvăneni din Germania, *Siebenbürgische Zeitung*, publica la 15 septembrie 1966 următoarea mărturie: „La zilele Patriei la Dinkelsbühl și cu alte ocazii, sașii transilvăneni și șvabii bănățeni s-au recules în semn de atașament față de vechea patrie și față de poporul român. Au caracterizat drept misiune a lor faptul de a contribui la fel de intens la

înțelegerea dintre Germania și România cum o fac și conaționali lor în Austria, în spiritul bunelor relații dintre Viena și București, și cum o fac și în America și Canada.”

Un alt factor important l-a constituit - așa cum rezultă din documentele studiate - poziția aparte pe care o manifestă România în acei ani în cadrul Tratatului de la Varșovia.

Un articol publicat la Stuttgart în *Christ und Welt* - și pe care o telegramă din 21 octombrie 1966 îl semnală la București - nota: „Că între comuniștii români din București și comuniștii sovietici din Moscova există raporturi «de un fel deosebit», nu mai este o taină. Conducerea română

de partid și de stat [...] amintește deosebit de clar propriei populații că o parte a teritoriului românesc a fost anexată de sovietici în 1940 și din nou în 1944." Sovieticii nu rămăseseră datori și în octombrie 1966 organizaseră aniversarea a 500 ani de la atestarea orașului Chișinău, deși *Marea enciclopedie sovietică* dădea ca dată a întemeierii anul 1420. „Ecoul din România nu s-a lăsat așteptat. În aceeași zi, în care sovieticii sărbătoreau la Chișinău o aniversare întârziată, se adunau în orașul transilvănean Alba Iulia mii de cetățeni români pentru a-l asculta pe șeful partidului, Nicolae Ceaușescu. Tăranii fuseseră îmbrăcați în costume istorice. A fost cinstit domitorul român Mihai Viteazul [...] Sovieticii reacționează față de acest naționalism românesc nu numai cu mitinguri comandate în Moldova sovietică. În același timp s-a organizat în Republica sovietică moldovenească și o «săptămână a culturii maghiare». Semnul cu parul de gard maghiar nu poate fi greșit înțeles. Sovieticii amintesc Bucureștiului de cele două milioane

SIEBENBÜRGISCHE ZEITUNG

ZEITUNG DER LANDSMANNSCHAFTEN DER SIEBENBÜRGER SACHSEN

de maghiari care trăiesc în Transilvania românească și dau de înțeles că Moscova ar putea mobiliza oricând naționalismul maghiar drept contrapondere la cel românesc."

Personalități și autorități germane au transmis în mai multe rânduri semnale de încurajare pentru o astfel de poziție. Speranța lor era astfel rezumată, la 16 mai 1966, într-o notă privind audiența cerută de Harri Hamm, redactor la *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, lui Petre Iosif, director adjunct la Direcția Presei din M.A.E.: „H. Hamm s-a referit, în continuare, la pasajul din expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu privitor la blocurile militare. A întrebat dacă această poziție nouă își va găsi expresie și în anumite măsuri practice față de Tratatul de la Varșovia, asemănătoare cu acțiunile lui de Gaulle față de NATO."

În același timp, autoritățile vest-germane aveau grijă să

Germania spera ca România să meargă cu politica sa de distanțare față de Moscova până la adoptarea unei poziții similare cu cea a Franței în NATO, care se retrăsese din structurile militare

menajeze susceptibilitățile Moscovei. H. Hamm o spunea clar în cursul audienței din 16 mai 1966: „În Germania Occidentală se analizează și faptul dacă eventuala stabilire de relații diplomatice cu România, ca prima țară din estul Europei (cu care în prezent legăturile sunt, fără îndoială, cele mai dezvoltate), nu va afecta cumva relațiile Republicii Fédérale Germane cu Uniunea Sovietică, care rămâne în continuare cel mai important partener al guvernului vest-german în probleme arzătoare, căm ar fi cea germană." Era evident pentru autoritățile de la Bonn că soluționarea problemei germane nu se putea face fără Moscova. O notă din 1 octombrie 1967, sosită din Varșovia, relata discuția avută de un diplomat român cu reprezentantul comercial al R.F.G. Acesta arăta „că în cursul tratativelor dintre Hrușciiov și Adenauer, în 1955, partea sovietică a lăsat să se înțeleagă că o colaborare strânsă sovieto-germană ar avea un rol mult mai important

Grup de copii sași în port tradițional în Germania

Hans Dietrich Genscher

gerat, crezând că lucrurile se vor desfășura liniștit; a subapreciat în special influența guvernului R.D.G. în unele țări socialiste.”

Intre-adevăr, R.F.G. tatonase și alte capitale ale unor țări socialiste. La 31 august 1966, în cursul unei întrevederi cu Joachim Peckert, șeful Oficiului de schimburi cultural-științifice ale R.F.G. cu

Moscova replica la problema Basarabiei subliniind existența unei minorități ungurești în Transilvania

pentru viața internațională contemporană decât o colaborare strânsă a fiecăreia dintre cele două țări cu S.U.A. Hrușciov i-ar fi spus lui Adenauer că U.R.S.S. și R.F. Germania ar putea să cucerească întreaga lume dacă vor fi împreună“. De altfel, după cum aflau autoritățile de la București spre sfârșitul primului an de relații diplomatice, la 29 octombrie 1967, dintr-un raport sosit din Viena, „înaintea declanșării politicii sale «de deschidere spre Est», guvernul R.F. a Germaniei a făcut tatonări pe lângă guvernul sovietic pentru a-i cunoaște poziția. Sovieticii nu au reacționat atunci în nici un fel, motiv pentru care R.F. a Germaniei a tras concluzia că U.R.S.S. nu ar fi împotriva normalizării relațiilor dintre R.F. a Germaniei și țările socialiste. Evenimentele care au urmat după stabilirea relațiilor diplomatice cu România au arătat însă că guvernul R.F. a Germaniei s-a înșelat în aprecierea poziției sovietice, a manifestat un entuziasm exa-

pentru a abate atenția populației de la dificultățile interne [...] Cu Cehoslovacia lucrurile sunt foarte dificile, pentru că cei 5 milioane de cetățeni din Sudeți care trăiesc în R.F.G. țin permanent sub lupă politica guvernului federal [...] Bulgaria prezintă pentru R.F.G. interes deosebit, dat fiind tradițiile în relațiile cu aceasta – faptul că în Bulgaria limba germană se vorbește precum franceza în România [...] Ungaria și Albania nu intră în discuție, fiind cantități neglijabile“. În numai câteva luni, lucrurile evoluaseră, căci la 2 februarie 1967 ambasadorul României la Budapesta informa despre vizita lui Rolf Lahr, secretar adjunct în M.A.E. vest-german: „R.F.G. duce discuții pentru stabilirea de relații diplomatice în cinci capitale: București, Budapesta, Belgrad, Praga și Sofia, și a declarat că sunt gata, dacă este posibil, pentru stabilirea acestora, fără a ridica vreun fel de condiții“.

Plasată în acel moment în cea mai bună poziție dintre

țările socialiste (organism ce activa sub îndrumarea Ministerului de Externe), D. Anințiu, director adjunct la Direcția relațiilor culturale, afla că „Polonia nu reprezintă pentru noi interes, ea face multă gălăgie pe seama R.F.G.

Monument în cimitirul din Brăila al militarilor germani căzuți în cele două războaie mondiale

toate țările socialiste, dorind foarte mult să obțină un succes diplomatic de prestigiu, conducerea comunistă de la București s-a dovedit maleabilă în negocierea punctelor dificile. În cursul vizitei efectuate la Bonn, între 30 ianuarie-3 februarie 1967, de ministrul român al Afacerilor Externe, Corneliu Mănescu, s-a convenit ca înființarea ambasadelor română și vest-germană în capitalele celor două țări să aibă loc aproximativ în același timp, în primăvara aceluia an.

La 4 iulie 1967, Chivu Stoica, președintele Consiliului de Stat, îl primea pe Erich Strätling, ambasador extraordinar și plenipotențiar al R.F.G. la București cu ocazia prezentării scrisorilor de acreditare. La 14 iulie, Constantin Oancea își prezenta scrisorile de acreditare președintelui Heinrich Lübke.

Stabilirea relațiilor diplomatice între România și R.F.G. a stârnit o reacție mult mai puternică a celorlalte țări socialiste decât se anticipase în cele două capitale. R.D.G. a obținut acordul Moscovei și a încheiat cu Polonia și Cehoslovacia acorduri denumite în Occident „Triunghiul de fier”. Așa cum avea să aflu, la 27 iulie 1967, S. Podină, corespondentul ziarului *Scânțiea* la Moscova, de la L. Dobrovski, corespondent de presă cehoslovac, „după ce România a stabilit relații diplomatice cu R.F. a Germaniei, Cehoslovacia, având interese economice deosebite, era hotărâtă să urmeze exemplul țării noastre. La întâlnirea miniștrilor Afacerilor Externe din februarie a.c. de la Varșovia,

poziția Cehoslovaciei a fost cu totul alta decât cea finală. Sovieticii [...] au exercitat presiuni asupra Cehoslovaciei, mergând până la amenințarea cu represii economice. Într-o astfel de situație, imediat a fost convocată o ședință a Biroului Politic al CC al Partidului Comunist Cehoslovac, care, neavând o altă ieșire, a fost nevoit să accepte con-

Konrad Adenauer

**În 1955, Hrușciov
i-a spus lui Adenauer
că împreună pot cuceri
lumea**

dițiile impuse de sovietici, deși ele nici pe departe nu corespondeau intereselor poporului cehoslovac.”

În acest context, guvernul cancelarului Kiesinger a decis să nu forțeze lucrurile și să manifeste răbdare, „deoarece astfel se vor crea condiții mai prielnice pentru unificarea Germaniei.

Temperarea acțiunilor Bonn-ului a venit și din evoluțiile interne, dar și dintr-o stare de dezamăgire încercată la sfârșitul primului an de relații diplomatice cu a doua țară socialistă, după U.R.S.S., România.

Într-o discuție cu C. Vlad, consilierul Ambasadei române, Hans Dietrich Genscher, pe atunci secretarul general al grupului parlamentar liberal-democrat din Bundestag, i-a spus „că frânarea evoluției politicii est-europene a guvernului Kiesinger este urmarea ascuțirii contradicțiilor în cadrul marii coaliții. Grupul conservator din C.D.U.-C.S.U.

a acționat perseverent în această direcție, folosind orice prilej. Cu ocazia stabilirii relațiilor diplomatice cu România, acest grup a făcut totul pentru a convinge U.R.S.S. că acest pas este îndreptat împotriva sa”. Rezerve față de politica de deschidere față de Est exprimate și Franz Josef Strauss, liderul bavarez al Uniunii Creștin-Sociale. Raționile celui din urmă sunt cât se poate de interesante. Iată cum i le prezenta împuternicitul pentru politică externă al U.C.S. aceluiași consilier al Ambasadei din Köln. „Explicând actuala politică a lui Strauss, Bloemer a arătat că în ultimul timp ea nu mai pune accent pe existența unui stat național german, indiferent dacă acesta s-ar întinde până sau dincolo de frontiera Oder-Neisse. Statele naționale din Europa sunt în general insuficient de mari. Neasigurând o piață suficient de mare, comparabilă cu S.U.A. sau U.R.S.S., ele nu mai constituie unități viabile, care să aibă capacitatea de concurență pe care o cere

epoca celei de-a doua revoluții tehnice.”

Atunci când R.F.G. a ales România drept a doua țară socialistă cu care să stabilească relații diplomatice, nu criteriile economice au prevalat. În luna mai 1967, „parlamentarii americani au afirmat – informa de la Washington un diplomat român – că «acum, când cele două țări și-au normalizat relațiile diplomatice, guvernul vest-german trebuie să ia măsuri pentru echilibrarea balanței comerciale cu România». Echilibrarea balanței comerciale ar putea avea loc «pe calea creșterii importurilor din România sau pe calea acordării României a unor credite pe termen lung»”.

La 20 octombrie 1967, consilierul C. Vlad informa că „la sedința guvernului, unde s-a discutat liberalizarea pentru România, o serie dintre propunerile M.A.E. de liberalizare nu au fost acceptate datorită

presiunii unor uniuni industriale și sindicale, care consideră crearea unor excepții pentru România drept un precedent periculos. Pe măsură ce discuțiile se adâncesc, se constată că posibilitățile în domeniul cooperării sunt mai mici decât s-a crezut. Firmele vest-germane nu au posibilități financiare atât de mari cum se crede în general. Din acest punct de vedere, de multe ori firmele engleze și franceze le depășesc, dispunând de posibilități mai largi.”

Spre sfârșitul anului, la 22 noiembrie 1967, ambasadorul Constantin Oancea trimitea la București o informare despre discuția pe care o avusese cu împreriternicul general al firmei

La sfârșitul primului an de relații diplomatice cu România, vest-germanii constatau că aveau relații economice, culturale și științifice mai bune cu celelalte state socialiste, cu care nu stabiliseră încă relații diplomatice

Primăria din Bonn

Krupp, Berthold Beitz: „Politica de destindere spre Est a produs descurajare în rândul cabinetului federal, deoarece n-a adus rezultate rapide, așa cum se aștepta. Stabilirea relațiilor diplomatice cu țara noastră, acceptată inițial de aripa dreaptă creștin-democrată în speranța realizării

unei breșe prin desprinderea României de blocul comunist, a produs de asemenea deziluzii.” Deja se făceau comparații defavorabile României cu celelalte țări socialiste. Polonia, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia colaborau mult mai intens cu R.F.G. în domeniul schimburilor academice și cercetării științifice. La fel și în domeniul schimburilor culturale, unde România se situa în urma Cehoslovaciei, Ungariei, Poloniei și U.R.S.S.

Pricipala problemă a raporturilor economice româno-vest-germane era pusă în evidență la conferința ambasadorilor și șefilor misiunilor comerciale ale R.F.G. din țările socialiste și era comunicată și la București de Ambasada noastră. „La conferință a rezultat că România, deși întreține relații diplomatice cu R.F. a Germaniei, manifestă, în comparație cu celelalte țări socialiste, mult mai puțină elasticitate și preocupare în ceea ce privește găsirea unor forme adecvate și concrete de cooperare care să suscite interesul întreprinzătorilor vest-germani [...] este vorba de găsirea unor forme care să asigure partenerilor vest-germani posibilitatea de a-și spune cuvântul în ceea ce privește producția, calitatea, prețul și desfacerea produselor, într-un cuvânt asupra «managementului». În această privință, vecina României, Bulgaria, manifestă mai multă elasticitate, sugerând diferite soluții.”

Cu trecerea anilor, problemele s-au agravat, așa încât în 1989 din momentul de glorie al stabilirii relațiilor diplomatice cu R.F.G. în 1967 nu mai rămăsese decât amintirea. ■

Avanpremieră

Sub acest titlu, editura ieșeană Polirom pregătește spre publicare un volum amplu despre ceea ce numim astăzi „timp liber” la curțile domnitorilor români. Legate în bună măsură de viața Curții, transformând-o în spații ale zăbavei sau permițând evadarea

editorială

dincolo de exigențele ei aparatoare și obositoare, clipele de răgaz constituiau un ansamblu, cu componente inegale, ca pondere și ca participare. Citite atent, izvoarele ne permit să reconstituim și astfel de momente, nu doar faptele de arme ale voievozilor noștri.

VOIEVODUL, DINCOLO DE SALA TRONULUI

DAN HORIA MAZILU

Constantin Brâncoveanu și două dintre reședințele sale: Potlogi (sus) și Mogoșoaia

Loggia sau iwan?

În cartea apărută postum *Case, conace și palate vechi românești* (Editura Meridiane, 1979), Corina Nicolescu scria: „Cele două terase, atât de caracteristice palatelor brâncovenesti, denumite în literatura noastră de specialitate «foisorul» (de plan pătrat) și «loggia» (de plan dreptunghiular), acoperite cu calote sau cu bolti de penetrație, adaugă un plus de frumusețe și de originalitate. S-au făcut apropieri între «loggia» brâncovenească și balcoanele palatelor venețiene. Acestea sunt însă mai înguste și nu au rolul unei adevărate încăperi, aflată în același plan cu restul construcției, constituind de fapt o cameră deschisă pe o singură latură, cu perspectiva largă spre un lac, un râu sau un peisaj pitoresc. După o altă părere, «loggia» brâncovenească ar fi derivată din cea care apare la castelele de Renștere târzie din Transilvania, de care însă se deosebește ca proporții și decorativitate. Acestei vaste săli de la etaj îi corespunde, la parter, o încăpere de aceeași proporții, cu latura dinspre grădină transformată într-un peristil, care nu este echivalent cu acea colonadă mică, având câteva trepte și reprezentând la casa venețiană ieșirea spre canalul de comunicare, unde aștepta gondola sau unde era peronul palatelor din Renștere.

La palatele brâncovenesti, cele două elemente ale clădirii constituie, întocmai ca și în arhitectura persană și bizantină, comunicarea directă cu natura, prelungirea grădinii în locuință. De altfel, trebuie să ținem seama că introducerea «loggiei» corespunde cu dezvoltarea parcurilor și grădinilor în jurul reședintelor brâncovenesti.”

Potrivit Corinei Nicolescu, elementul arhitectural în discuție nu este o „loggie”, ci un „iwan”, o structură care era, la origine, foarte alungită, acoperită în general cu o boltă, având una dintre laturi scurte, care dădea cel mai adesea într-o curte interioară complet deschisă. „Loggiile” brâncovenesti au rolul de a face trecerea de la încăperile palatului spre grădină, spre natură.

Prin Petru Cercel (1583-1585) – despre care secretarul său, Franco Sivori, ne spune că pusese să i se amenajeze lângă palatul din Târgoviște „măndre grădini italienești”, unde exista și o menajerie pentru „sălbăticiuni”, ori, poate, mai devreme, prin Alexandru Lăpușeanu (1552-1561, 1564-1568), care a pus să i se facă, la Mănăstirea Slatina, ctitoria sa, o grădină riguros desenată, maniera

italienească de a îmblânzi cadrul vegetal pătrunde la curțile domnești românești, după cum, la fel, se răspândise, după 1550, și spre celelalte curți ale Occidentului.

Grădini l'italienne

Modelul a fost și va rămâne multă vreme cel italianesc (motivată de relațiile Țărilor Române, mai ales în secolul

XVII, cu Peninsula). „Grădina foarte mare”, pe care arhidiaconul Paul de Alep o vedea la Dobrenii lui Constantin Șerban (1654-1658), cu „un bazin mare cu apă” și cu canalizări sistematice („jgheaburi de olane”), era „împărțită în straturi, ca grădinile frâncilor”. Frânc în limba română veche însemna „italian”, prin extensie, „latin”, „apusean”. Celui ce era mai mare peste grădinarii Brâncoveanului i se zicea Frâncul și era... italian.

Aranjate după scheme puse la punct de Renașterea italiană erau – spun călătorii străini – și „grădinile frumoase” ale lui Vasile Lupu (1643-1653), cu deosebire grădina interioară, „grădina între ziduri”, care se conforma modei italienești.

Anton Maria del Chiaro vedea la palatul de la Mogoșoaia o grădină „pătrată, în stil italian” și tot după un model familiar lui i se înfățișa grădina palatului domnesc din București, desenată, se zice, de un arhitect străin, numit Pecena Levin, și îngrijită, la fel ca și parcul domnesc de la Târgoviște, de specialiști italieni. Mai târziu, pe la 1740, voievodul Grigore II Ghica îi va uimi pe ieșeni (și pe cronicar) cu grădina „Frumoasa”, superbă, „desfătătoare” (aceeași desfsătură!), „cu fel de fel de flori” și cu jocuri de apă. Apa era prezentă și înainte în grădinile domnești. Lucrul ei odihnă și producea răcoare („apa răcoitoare” face parte din imaginarul românesc al raiului). Plantele și florile colorau și înmiresmau aerul și toate laolaltă se ofereau simțurilor, făcând din contemplarea

grădini, din existența în mijlocul ei o sursă de plăceri estetice.

Desfătarea domina și în amenajările care încep, de pe la jumătatea veacului XVII, să mobilizeze grădinile. Chioșcurile – celui de la București Del Chiaro îi zice *loggia* – erau la început edificii ale odihnei (chiar și nocturne), dar vor deveni foarte repede și funcționale (după cum și grădinile vor începe să adăpostească și alte momente de destindere).

La Târgoviște, Constantin Șerban a dat un ospăț într-o astfel de construcție (care nu cred că era o încropeală, deși istoricii vechii noastre arhitecturi n-o pomenesc; primul foisor – ca „spațiu al repausului” pe vreme calduroasă – ar fi fost înălțat în grădina palatului târgoviștean în vremea lui Brâncoveanu), în cinstea unui oaspete străin amenajându-se lângă chioșc și o umblătoare. Și lui Brâncoveanu – își amintea Del Chiaro – îi plăcea să mănânce în chioșcul din grădină, ca pe o insulă înconjurată peste tot de verdeață. Domnul a clădit o frumoasă *loggia* pentru

a prânzi acolo și a se odihni după prânz în timpul verii, în parfumul diferitelor flori.

Cu frumos alai

Dar domnul nu-și petrecea clipele de zăbavă doar în palat sau în frumoasele sale grădini. Adevesea, însoțit de un număr mai mare sau mai mic de curteni și slujitori, pornea în preumblare prin țară.

Strămutările lui Brâncoveanu dintr-o capitală în alta, în funcție de sezon, cu multele zile rezervate parcurgerii distanțelor, datorită popasurilor prelungite „pe la satele mării sale” Mogoșoaia și Potlogi, erau adevărate „primblări”. Fiind vorba de schimbări ale reședințelor, ale centrelor de autoritate și putere, aceste deplasări puneau în mișcare grupuri mari de persoane – „cu toată boierimea și curtea”, zice cronicarul Radu Greceanu. Se urneau structuri complicate și dregătorii ale instituției domnești, „casa” voievodului.

Erau alaiuri impunătoare. ce mobilizau mii de călăreți și de soldați pedestri, paicii care înconjurau, mergând pe jos,

calul domnului, comișei îmbrăcați strălucitor, vătafi, postelnicul cu toiag de argint, pregătit mereu să execute ordinele voievodului, spătarul cu armele voievodale, boierii – orânduți după ranguri –, cohortele de păhârniciei și stolnici, care precedau steagul dat de sultan, muzica în activitate, pâlcurile de oaște...

Cortegiile, impresionante prin fast și bogăție, marcau și întoarcerea în București (Greceanu este laconic, dar sub parcimonia lui trebuie văzută splendoarea: „cu frumos alai”), căci „mișcările” curții și ale domnului erau „un fel de sărbătoare a ochilor, o bucurie a mulțimilor”.

Sigur că este destul de greu să ni-l închipuim pe Vasile vodă Lupu ieșind la plimbare, într-o iarnă moldovenească geroasă, călare, pe gheața lacului de lângă curtea domnească, dar exercițiul se practica. Paul de Alep i-a văzut pe boierii moldoveni plimbându-se „călări” pe lacul înghețat „între palat și mănăstirea Galata”. Amator de senzații tari și dornic să-și bage prizonierii în sporieți, Gheorghe Ștefan îi

Regele Solomon și curtea sa, miniatură dintr-un manuscris al voievodului Ieremia Movilă.
Jilul regelui este unul moldovenesc

Pilda fiului risipitor, miniatură din același manuscris, o scenă obișnuită în clipele de răgaz ale voievodului

scotea – spune Neculce – la înfricoșate plimbări nocturne cu barca pe o Bistriță învolburată: „Și apoi, prinzând pe amândoi frații [Cantacuzini – D.H.M.], i-au închis pe amândoi frații împreună cu doamna lui Vasilie-vodă la Buciulești. Și acolo multă groază le făceau și umblau noaptea cu luntrea pe apa Bistriței, de-i speria că-i vor răsturna în Bistrița”.

Alteori, vilegiatura era combinată cu interese economice. Ca acea „primblare” – ne spune Ion Neculce – în care Gheorghe Duca, domn întâia oară în Moldova (1665-1666) a ieșit „cu toată casa și boierii lui” ca să ia „sama oilor ce ave din boierie”. Plimbarea i-a fost fatală, căci „acolo, fără nădejde, i-au vinit mazilia, și de acolo luându-l aga împărătescu, cu toată casa lui, de l-au dus la Țarigrad”.

Voievodul și curtenii organizau „ieșiri” de lungă durată

– ne spune un călător străin –, voiajuri de mai multe săptămâni, cu provizii transportate în căruțe sau achiziționate de la localnici. („Este așa de mare disciplina, încât nici chiar pentru bucătăria domnului însuși nu îndrăznesc să ia ceva fără a-l plăti la dreptul său preț.”)

La popasuri sunt înălțate tabere de corturi luxoase: „Domnul pune să i se întindă de obicei cinci corturi foarte mari de mătase, strălucind de fir de aur, și să fie înconjurate de perdele de mătase, asemenea unor ziduri (ce se întind) în lung și în lat.

În jurul corturilor domnului, fiecare dintre marii dregători își așază corturile sale într-o ordine bine rânduită, ca să formeze ca un fel de uliță într-un oraș. Astfel obișnuiesc ei să-și petreacă sub cort o bună parte din primăvară și din vară...”

După moda bizantină

În vremea lui Brâncoveanu, exista un timp al „primblării”. El transforma grupul voievodal într-o curte itinerantă, cu sedii provizorii în propriile palate, pe la mănăstiri sau pe la conacele dregătorilor. Timpul acesta al vilegiaturii era fixat primăvara, după iernile când odăile de oaspeți din palatele domnești nu erau înveselite – zice N. Iorga – decât de jocul banului (având drept actor un ȧigan dat cu funingine pe față și care, cu mâinile la spate, încearcă să ia niște bani ascunși într-o grămadă de făină ori așezați lângă o lumânare aprinsă). Era răgazul primeirii, când vechea „modă bizantină” porunca scoaterea cailor domnești „la ceair” și o „aerisire” pe la mănăstirile din preajma cetăților de Scaun.

Nu erau lungi răgazarile de odihnă pe care și le îngăduia Vodă. Și, cu siguranță, nici acele zile nu puteau fi consacrate în întregime repaosului, de vreme ce unele hrisoave și scrisori au fost emise ori redactate în „locuri ale păcii”: la Obilești – 2, la Pitești – 2, la Potlogi – 2. Ca să nu mai vorbim de actele de cancelarie, împrăștiate printr-o mulțime de locuri de niște secretari ce îl însoțeau în permanență pe domn. Ba, câteodată, clipele de răgaz și de „preumblare” erau întrerupte cu brutalitate de vreun emisar al Înaltei Porți: „ieșit-au domnul în preumblare spre satul mării-sale Obilești, vreo zece zile zăbovind. Deci numaimdecăt iarăși un agă de la

împărăție sosește...“, obli-
gându-l pe conicar să constate,
ca în 1697, că impresia de
liniște („răsufflare“), dată de
„împlinirea poruncilor“ împă-
rătești, era falsă și că „prim-
blarea“ fusese ratată: „Ci n-au
fostu cu ticnă nici acea ieșire a
domnului...“

Radu Greceanu ne spune că
aceste „întreprinderi de agre-
ment“ (ce erau, negreșit, un
reflex al acelei „mode bizan-
tine“ de care vorbea Nicolae
Iorga), aceste „primblări“ (în
care „privatul repausului“,
asociat cu „costumul civil“ al
voievodului era, evident, in-
clus), lesne de încadrat în
complexă retorică brânco-
venească a „zăbavei“, deve-
niseră un fel de „ritual de
primăvară“. Voievodul mergea
la Obilești sau la Potlogi în
perioadele liniștite, spre re-
facere. Dar și, pur și simplu,
fiindcă timpul o permitea „și
neavând nici o supărare dă
cătră Poartă“. Sau ca supapă
obligatorie, după momente de
mare tensiune, cum a fost
călătoria la Adrianopol, din
1703: „Apoi mergând toți
cuconii și toată ceilaltă boie-
rime au sărutat mâna mării-
sale, și dă acolo luând în jos
spre Obilești cu toții, se-au
primblat câteva zile trezvin-
du-se de valurile ce avuseser.“

Mersul la vil

Culesul viilor prilejuia un
ritual de toamnă al „preum-
blării“, căci Curtea lui Brân-
coveanu trebuia să se deplaseze
spre podgoriile din preajma
Piteștilor și a Târgoviștei, la
Scăieni, Schei, Sărata ori

Săteni. Prilej de desfătare,
mersul la vii avea și o motivație
economică de luat în seamă.
Voievodul era un însemnat
producător și exportator de
vinuri (era foarte mândru de
calitatea licorilor pe care le
produceau viile sale), mai
cu seamă în Transilvania.
Brâncoveanu trimitea în dar
din vinurile sale imperialilor în
Ardeal, juzilor Brașovului și
chiar țarului Petru I al Rusiei.

Operație deosebit de
însemnată între lucrările în
agricole, cu statonirici în
calendarul popular românesc
și în inventarul obiceiurilor,
culesul viilor mobiliza – ca și
alte întreprinderi ce se desfă-
șurau în jurul viei – și forțe
umane, și imaginație.

Vodă mergea foarte des,
aproape în fiecare an, la viile
sale de la Pitești, de care, ca și
de cele de lângă Târgoviște,
s-a preocupat permanent,
sfințind – încă din 1694 – bi-
ruri „pentru cheltuiala ca-
selor domnești de la Târgo-
viște și pentru lucrul viilor“.
Le aloca chiar sume anume,
menționate în *Condica Vis-
tieriei*. Era o sărbătoare a

întregii „case“ domnești
ăceastă adunare a roadelor,
căreia și Antim Ivireanul îi
rezervă o rugăciune în
Antologhionul tipărit la
Râmnic, în 1705. Drept care
Brâncoveanu a pus să se ridice
conacul de la Pitești (cu
cheltuieli mari, notate în
Condica Vistieriei) și foisorul
de la viile din Valea Mare, cu
o pivniță impresionantă, dar
și cu o încăpătoare sală de
banchete și cu spații domesti-
ce, pe care le bănuim nume-
roase și încăpătoare. Voievo-
dul venea aici cu familia, „cu
toată casa și cu toți boiarii“.
Reședințe asemănătoare tre-
buie să fi existat (cu excepția
Târgoviștei) și pe la celelalte
vii domnești.

Până în urmă cu zece ani, la
Sărata, în județul Buzău, se mai
păstrau pivnițele și ruine ale
primului nivel al „caselor“
(conac?, foisor?), iar beciul de
la Schei (Valea Scheilor), lângă
Mizil, aparținător unui conac
pe care Vodă îl încredința lui
Constantin, fiul cel mare, mai
putea fi fotografiat în 1911. ■

(Va urma)

Biserica bolniță de la Bistrița

Sunt un cobilițar oltean. Pot să iau lucrurile și oamenii peste picior. Ce înseamnă cobilița? Stricată contabilitate a bunurilor, a banilor și a valorilor morale și intelectuale. Pe umărul meu drept apasă cobilița. Cred că am o dungă adâncă pe claviculă. Pe umărul meu stâng – pe lângă inimă – s-a așezat o pasăre măiastră: nostalgia religioasă și pasiunea pentru misterul cosmic. Ce poate ieși dintre o cobiliță și o pasăre măiastră? Sau un lucru divin sau un haos anarhist!

Memorii scrise la Poiana Țapului

Textul pe care îl prezentăm a fost scris în luna februarie 1953 și face parte din cartea de memorii în umbra turnului de ivoriu, în pregătire la Editura Vremea. La baza volumului se află o parte dintre manuscrisele confiscate scriitorului și avocatului dr. Petre Pandrea de către organele fostei Securități a Statului, cu prilejul celei de a doua arestări din 23 octombrie 1958. La perchezițiile domiciliare, care precedeau fiecare arestare, lui Petre Pandrea i-au fost confiscate, printre alte bunuri de neînlocuit, toate manuscrisele de avocat și scriitor. Însurate în timp, acestea acopereau un sfert de veac.

Manuscrisele au fost considerate de către anchetatori și completul de judecată adevărate capete de acuzare pentru a-l trimite la ocnă 15 ani, pentru a-i confisca toată averea și a-l priva de toate drepturile civile. „Prin sentința Nr. 126 din 15 iunie 1959 a Tribunalului Militar al Regiunii II Militare, Colegiul de fond, inculpatul Marcu Petre Pandrea a fost condamnat, cu unanimitate de voturi, la 15 (cincisprezece) ani muncă silnică și 8 (opt) ani degradare civică și confiscarea în întregime a averii personale.”

Tot în rechizitoriu se mai menționează că „inculpatul Marcu Petre Pandrea a intenționat să publice aceste scrieri, așa cum personal a recunoscut. Bineînțeles că datorită conținutului net și în întregime ostil regelui, publicarea urma să o facă numai în alte țări decât cele din lagărul socialist.”

Temnițele comuniste, 11 la număr, lagărele de exterminare de la Oțele Mari și Aiud, precum și tratamentul inuman din anii

lungi de detenție i-au curmat viața în anul 1968, brutal și în grele suferințe. Petre Pandrea nu a mai avut timpul fizic necesar publicării, în timpul vieții, a acestor cărți.

Previiziunile, cu adevărat premonitorii, făcute de Petre Pandrea în anul 1962, într-una din celulele de la Aiud, unde a fost obligat să trăiască și să ispășească vini imaginare, s-au adevărat: „Vă veni și anul 2000. Abia atunci se vor scotoci arhivele, ca să se reconstituie etapele, atmosfera, echipierii, eroii, dracii, sfinții, precursorii, moșii și strămoșii. În anul 2000 voi reînvia, efemer, ca scriitor de memoriale.”

Scriitor de memoriale, da. Efemer, nu.

Arhivele au fost scotocite, așa cum vizionar a prevăzut în anul 1962. În 1998, au fost returnate, parcimonios, o parte dintre textele confiscate. Astfel, pe baza manuscriselor descoperite de către Serviciul Român de Informații, au putut vedea lumina tiparului, așa cum a dorit, în anii 2000 și 2001, volumele Memoriile mandarinului valah, Reeducarea de la Aiud, Garda de fier și Helvetizarea României. Alte volume de jurnal intim și memorii își așteaptă rândul.

Petre Pandrea, omul de cultură român, a făcut parte dintr-o generație zdrobită. A trăit un timp istoric învolburat. A fost protagonist și martor. Prin memoriile sale, mai are încă multe de povestit, nouă, urmașilor, pentru a lumina, prin mărturiile sale, conul de umbră în care încă se mai găsește o perioadă a istoriei noastre recente. Pentru ca generația noastră să nu mai comită erorile generației sacrificate din care a făcut parte.

Nadia MARCU-PANDREA

CAROL II

MADGEARU

MANOILESCU

PETRE PANDREA

Tudor Șoimaru, fost secretar de redacție al oficiului Partidului Național-Tărănesc *Dreptatea*, omul lui Madgearu pe acea vreme, îmi istorisește în februarie 1953, la o cafeluță veritabilă, câteva momente trăite. Carol II venise pe neașteptate, picase din văzduh, la 6 iunie 1930, fără Lupeasca, fără angajamente ferme față de partide. Le ura pe toate. Cu liberalii era în conflict fățiș, după ce se bătuse cu Barbu Știrbey, amantul de-o viață întregă al Reginei Maria, cumnat și șeful adevărat al lui Ionel Brătianu, satrapul liberalilor și al țării.

Prințul Carol, dezmoștenit de maica sa și de tatăl său Ferdinand – prin actul din ianuarie 1926 –, rătăcise trei ani și jumătate prin Franța,

fusese expulzat din Anglia, plin de datorii, braț la braț cu Elena Lupescu, cu o mică gardă de *fideli*, jucând cărți în cazinouri și în lumea interlopă. Fusese *dezmoștenit* sub pretextul vieții *imorale*.

Cine-l dezmoștenise? Ce *puritani*? Regele Ferdinand, tatăl, un alcoolic și un încornorat, amator de țigănci pe care i le aducea în patul său Eracle Nicoleanu. Moș-Teacă general, numit Prefect al Poliției Capitalei. Mama sa, Regina Maria, trecuse de partea amantului bătut de fiu. Amantul a cerut, drept preț al lovirii, expulzarea și dezmoștenirea prințului moștenitor. A obținut-o de la amantă și de la soțul încornorat. Îl ajuta cumnatul său, Ionel Brătianu, șeful celui

mai puternic partid din țară. Era, poate, Ionel Brătianu un puritan? Nu. Un vulpoi. Iubise în tinerețe pe tânăra principesă Moruzi. Era fecior de prim-ministru și inginer de poduri de la Paris, dar trebuia să intre și în înalta aristocrație. Nu i-a plăcut principesa. A sedus-o. A lăsat-o gravidă. Cu revolverul la tâmplă, pus de fratele principesei, a dus la altarul unei biserici ieșene pe fata-mamă, i-a dat numele și a plecat de la altar, direct la gară. Târziu, fiindcă n-a mai avut copii cu soția a doua, Eliza, sora lui Barbu Știrbey, după ce feciorul Gheorghe Brătianu se dovedise un student sânguincios în specialitatea istoriei universale, l-a luat sub aripa sa, l-a făcut profesor universitar și l-a

I. Gigurtu, O Goga, I Petrovici

desemnat ca un succesor mai îndepărtat.

Când Barbu Știrbey a devenit amantul permanent al Princesesei Maria (făcându-i un copil, pe Ileana, apoi, pe Mircea, mort prunc), Ionel Brătianu s-a hotărât să iasă din viața de flăcău tomnatec și de Don Juan de princesese, divorțând pe sora lui Barbu, Eliza, de soțul ei, Alexandru Marghiloman.

Eliza a ascultat de Barbu. S-a despărțit de Lordul valah, cum era numit Alexandru Marghiloman. A dat și un argument:

— Tout est faux chez lui, sauf l'argenterie, [Totul este fals la el, în afară de argintărie].

Eliza Știrbey era o femeie grasă, urâtă, cu o înfățișare de țată și de bucătăreasă. Nu era lipsită de humor și de inteligență. Humorul ei este notat de Lordul Thomson of Cardington în memorialul său despre România, intitulat *Smaranda*, unde își povestește

amorul său de Tristan nordic pentru Isolda balcanică, frumoasa, inteligenta și excepționala princesă Martha Bibesco. Pe când era șeful misiunii militare britanice din 1915-1917, la un *Concerto* cu muzică de Bach, la Cotroceni, a zărit pe Martha intrând la braț cu regele Ferdinand, îmbrăcată în catifea neagră și împodobită cu smaralde uriașe indiene.

Martha a luat loc lângă Eliza. În rândul lor era și colonelul Thomson. Eliza a șoptit Marthei în franțuzește:

— Cred că acest atașat militar britanic ar dori să-i crească un ochi în urechea dreaptă, ca să te poată vedea!

Păpușarul

În luna iunie 1930, Prințul Carol II a picat din cer, în Ardeal, având o *pană* de avion. O țărancă i-a adus un ulcior cu apă, să astâmpere setea drumețului spre București.

Setea lui nu putea fi astâmpărată cu apă. Avea setea de putere, setea de răzbunare, setea de aur. Cum a spus Talleyrand după ce a ajutat la restaurarea Bourbonilor, răsturnând pe Napoleon, și i-a văzut la treabă:

— N-au uitat nimic și n-au învățat nimic!

Carol Caraiman n-a uitat nimic și n-a învățat nimic în pribegie. A venit plin de datorii, plin de ură și de aviditate. Devenise, doar, ceva mai prudent. Ura pe *politicieni*, el, *marele politician*.

Își bătea joc de ei în mod sângeros. De pildă, Tătărescu fusese promovat în 1934 ca prim-ministru în dauna doctorului C. Anghelescu, Dinu Brătianu, George I. Brătianu, care urmau în ordinea ierarhică a partidului. Tătărescu era ceremonios pentru a acoperi slugărnicia. Când pleca de la audiențe, își frângea șalele și se întorcea *de-a-ndaratele* de la birou până la ușă, neîndrăznind să-și arate dosul. Carol II râdea cu valetul său, cu Gavrilă Marinescu, și cu alți intimi de această slugărnicie. Asistând la scena retragerii penibile de la audiență a primului său ministru, fiindcă distanța de la birou până la ușă era extrem de lungă și fiindcă Tătărescu se împiedecase de covor, Carol II a exclamat către asistenții săi intimi:

— N-am eu popoul destul de mare, ca să aibă loc politicienii să-l pupe!

Virgil N. Madgearu era ministru imediat după Restauratie. Începuseră intrigile între carliști și anticarliști. Madgearu era carlist, firește, ca să-și mențină postul, dar un carlist rezervat, ca să nu-și strice raporturile cu Maniu. Cu prilejul aniversării Restauratiei a scris un articol monarhist, în ziarul *Dreptatea*. Un articol scos din mână. Manuscrisul a fost furat de Sergiu Dan, scriitor și redactor la numitul ziar. L-a arătat lui Ion Vinea, alt scriitor și jurnalist. Au trucat manuscrisul, au pus pe altcineva să strecoare o frază dubioasă quasi anticarlistă, imitând caligrafia autorului.

Au făcut ceea ce se cheamă o plastografie, așa cum a făcut mai târziu ing. Tudor-Ionescu o plastografie a lui Titel Petrescu, pentru a-l pune în minoritate la congresul Partidului Social-Democrat, iar el să obțină un post de ministru de la Ana Pauker. (De-altminteri, la ordinul ei, ministrul de

Justiție a venit cu o amnistie a falsurilor). Caragiale a vorbit în comediiile lui de plastografi și plastografii, ca arme de șantaj în lupta politică.

Sergiu Dan și Ion Vinea au plastografiat textul articolului din ziarul *Dreptatea* al lui Virgil N. Madgearu și l-au vândut lui Mihail Manoilescu, guvernator B.N.R., pe-atunci membru al Partidului Național-Tărănesc. Suma oferită și acceptată a fost de 150 000 lei. (Leafa unui grefier era de 2 000 lei lunar, deci circa șase ani de trai modest.)

Mihail Manoilescu era de bună credință când a cumpărat scrisoarea, dacă se cheamă bună credință, când cumperi armele adversarului, adică un text rectificat, poate de redacție, poate de autor, poate de direcția partidului tău și al adversarului tău din același partid. Mihail Manoilescu a avut imprudența să nu expertizeze scrisul, să vadă dacă nu cumva este un fals îndrăzneț al lui Vinea și Sergiu

Dan. A predat articolul anticarlist direct regelui Carol II. L-a interesat superlativ, i-a mulțumit și i-a promis că-l va demite pe Madgearu și-i va da lui locul, dovedindu-se om de încredere totală.

Regele Carol II a avut prudența să examineze facsimilul și expertii grafologi au raportat că se află în fața unui fals. Ce-a făcut Carol II? În audiența de servicii a lui Madgearu i-a prezentat textul anti-carlist. Acuzatul s-a înroșit. A tăgăduit că ar fi scris așa ceva. Și-a prezentat prompt demisia. Regele a răs și i-a spus toată tărăsenia: colegul său Manoilescu i-a prezentat ca intrigă un text falsificat, fără să știe că este un fals grosolan. I-a respins demisia. Dintr-o intrigă între politicieni, Carol II a făcut o intrigă personală. Madgearu și Manoilescu au ajuns dușmani de moarte. Asta îi era ținta: *divide et impera...*

Banii lui Mihai Popovici

Mihai Popovici a fost ministru de Finanțe din 1928 până în 1930. A trecut puțin și pe la Justiție. Toți au vorbit de banii lui Mihai Popovici. Sunt în măsură să fac trei precizări. Prima precizare am cules-o din gura inginerului Ion P. Gigurtu, fost prim-ministru și cel mai bogat om din Sud-Estul european. Mă împrietenisem cu el, la cataramă, în acea epocă. A mâncat la mine. Am mâncat la el. Ne-am întâlnit

Ion Maniu și Mihai Popovici

luni de zile în șir, zi de zi. Pregăteam împreună fundarea Universității din Craiova, pe care urma să o doteze cu fabuloasa lui avere, după moarte, iar eu trebuia să-i fac toaleta juridică și să funcționez un an ca prim rector, părăsindu-mi, temporar, treburile bucureștene și mândra mea izolare.

Era o stranie prietenie între un miliardar bigot și un mandarin bolnav de spleen, cavaler al Neantului. Discuțiile noastre constante teologice și metafizice, aproape puerile, ar fi umplut de mirare pe numeroșii cavaleri de industrie, spioni de Securitate, bandiți ai aurului și pleșcari care foiau în jurul nostru.

Nimeni n-ar fi vrut, n-ar fi putut să creadă. Prietenia noastră era axată, *practic*, pe întemeierea Universității craiovene, iar interminabilele colocvii se învârtteau în jurul teoriei cunoașterii. Me împrumutam cu cărți. Aveam lecturile, comune, și pasiunea pentru Léon Daudet. Teologia

protestantă și catolică ne tulbura pe noi, doi ortodocși, prin sinceritatea torturată a protestanților și monumentalitatea catolică.

Repudiam catolicismul: eu, în numele *bisericii* din războaie a strămoșilor mei, din nevoia de a da privilegii unei confesiuni umile a iubirii, o confesiune patronată de Apocalipsă și Evanghelia lui Ioan, el repudia catolicismul, nu atât din antipatie pentru monumentalitatea Sfântului Petru, sever, statornic și constructiv, pentru care se simțea instinctiv atras, cât din prejudecăți și reminiscențe adunate o viață întreagă prin cluburile rotaryene și lojile masonice frecventate, unde avea grad înalt și era șef real pentru România.

N-am vorbit niciodată despre masonerie. El știa că eu știu și eu știam că el știe, că nu frecventez, din principiu, și nu mă leg de facțiuni sau loji, că sunt îndepărtat și astral, deși foarte apropiat și pasionat de

înaltele probleme, în cămăruța mea, unde patronau Neantul și Indulgența supremă. Cred că au fost șase luni când ne-am văzut zi de zi, între patru ochi. Ne telefonam noaptea, fiindcă suferea de insomnie, ca și mine. Înspre miezul nopții îl luam de-acasă și ne duceam la restaurantul mic al Coanei Victorița, din strada Clucerului, spre Șoseaua Kiseleff, ne plimbam sub teii plantați cu un secol și ceva înainte, cinam noctambuli, cu un cotlet, un vin mediocru și clătite aprinse în spirt, beam nenumărate cafele și-l readuceam acasă, după ce sporovăiam și ne certam, amical, pe poziții filosofice, poetice și morale ireductibile.

N-am pierdut timpul

Am plecat prin Oltenia, pentru trei zile, în tovărășia amicului comun Tiberiu Iliescu, să asiste la botezul unui copilăș al finului meu, copil denumit Petru, ca și fiul lui Tiberică. I-am reaprins dragostea de Craiova, de strămoși, i-am arătat rădăcinile adânci înfipte în cimitirul Sineasca, unde zace generalul Gigurtu, tatăl său, și Olga, maica lui, strănepoata lui Nicolae Bălcescu.

Prietenia dintre un tânăr și un bătrân este de obicei factice, bazată pe interese pecuniare sau însoțită de predici educative. Gigurtu ne scutea de predici, iar noi de umbra celui mai mic interes. Bogații sunt

Carol II și Gheorghe Tătărescu

susceptibili. Et pour cause [Și pe bună dreptate]. Buzunarul lor este țința săracilor. Eu nu eram nici sărac, nici bogat. Nu aveam nevoie de el sub nici o formă. Prietenia lui îmi era chiar periculoasă în acel moment politico-social.

Ce mi-a povestit Gigurtu de banii lui Mihai Popovici? Gigurtu se afla ca particular în străinătate și făcea o vizită, la Paris, bancherului Horace Finaly, în legătură cu plasmamentele mărfurilor sale industriale și import de mașini la minele de aur, la Nitrogen etc. și în legătură cu acredite la Banque de Paris et des Pays-Bas.

După un sfert de oră de conversație s-a anunțat Mihai Popovici, ministrul de Finanțe al României. A spus șefului de cabinet să-l facă să aștepte. Gigurtu a vrut să curme conversația.

– Nu vă grăbiți. Poate să aștepte.

– Nu, nu vreau. Orișicum, este ministrul de Finanțe al țării mele.

Bancherul parizian i-a replicat:

– E un pungăș. Cere un comision personal prea mare

De la stânga la dreapta: prințesa Elena, Mancilo Nincić, ministrul de Externe al Iugoslaviei, I.I.C. Brătianu, regina Maria, F. Veverka, ministrul de Externe al Cehoslovaciei, E. Beneș și Ferdinand I

pentru împrumutul de stabilizare al monezii voastre.

Gigurtu s-a înroșit, de rușinea țării lui. Comisionul gigantic s-a plătit în florini olandezi și a fost depus la o bancă din Rotterdam. Când trupele lui Hitler au ocupat Olanda, în 1940, au fost controlate scriptele bancare și safe-urile. Hitler introdusese penalități valutare înfricoșătoare pentru transferuri în străinătate, care mergeau până la pedeapsa cu moartea.

Seyss-Inquart, Gauleiter-ul Olandei, a trimis lui Antonescu, Gauleiter-ul României, o scrisoare cu extras de cont

bancar, din care reieșea că cetățeanul român Mihai Popovici din str. Sofia 38, București, are un depozit bancar

fabulos, gigantic, în Olanda și cerea să-l pedepsească cu legile penale române valutare în vigoare. Antonescu nu l-a penalizat. L-a ținut ca ostatec al său în tabăra lui Maniu, manevrând partidul, al cărui vicepreședinte era Mihai Popovici.

Gigurtu a făcut cadou Regelui Carol II harta țării în relief, totul numai și numai în aur fin. Era epoca veselă, când Carol II se plimba, braț la braț, cu Lupească și ținea discursuri:

– Nici o brazdă de pământ!

Când i-a adus harta de aur masiv, prima întrebare a fost:

– Cât cântărește? (Nu putea pronunța pe *ă*).

Inginerul Gigurtu i-a făcut cadou și un bust în aur al Măriei Sale. Măria Sa l-a numit prim-ministru! Au cedat teritorii, Carol II a fugit la Lisabona și Gigurtu a ajuns la Jilava. ■

VIDEOCASETE CULTURALE ROMÂNEȘTI

Versioni: română, engleză, franceză

- IMAGINI PENTRU ISTORIA ROMÂNIEI
- CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ROMÂNEASCĂ
- MIHAI EMINESCU ■ CASTELUL PELEȘ
- VALORI ALE PATRIMONIULUI ROMÂNESC
- GALERIA CU ARTIȘTI PLASTICI
- GEORGE ENESCU ■ PODUL LUI APOLLODOR
- ICOANE ROMÂNEȘTI ■ CONSTANTIN BRÂNCUȘI
- UN VEAC DE LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ

și multe altele...

ZEPHYR STUDIO distribuție culturală
O.P. 82 - C.P. 110 BUCUREȘTI
E-mail: studio@k.ro; Tel. 095.423.644

www.videocasete.go.ro

ULTIMII ANI AI MARTHEI BIBESCU

Ducele d'Harcourt, autorul amintirilor despre ultimii ani ai Marthei Bibescu, născut în primii ani ai secolului trecut, a cunoscut bine fastul mării nobilimi franceze. Familia sa – coborând, ca vechime, până în secolul IX – posedă nu mai puțin de 17 castele în provincie și opt reședințe la Paris și Bruxelles. A fost unul dintre ultimii reprezentanți ai unei lumi ce se retrăgea tot mai mult în trecut (castelul d'Harcourt a și ars din temelii în timpul luptelor pentru eliberarea Franței), căreia el i-a evocat ceasurile de glorie, cu simplitate și umor, ca un veritabil nobil, ce nu face paradă de originea sa.

Ales în Parlamentul francez în 1929 – o tradiție familială ce data încă din timpul Restaurației –, a fost implicat în toate marile evenimente ale secolului: momentul 1940, înfrângerea Franței, care l-a obligat să se mute la Alger, de acolo la Vichy, apoi în Normandia, în Maroc, în China . . . O experiență de viață din care au rezultat descrieri de personaje, tablouri și reflecții asupra istoriei și a oamenilor care o fac.

Portretul Marthei Bibescu și-a aflat loc în capitolul Rencontres (Întâlniri) din volumul *Regards sur un passé* (Priviri asupra unui trecut), apărut în editura Robert Laffont, Paris, 1989. El se învecinează cu cele ale unor personaje extrem de diverse: împărăteasa Eugenia a Franței, cehul Eduard Beneš, generalul francez Weygand, pilotul și scriitorul Saint-Exupéry, scriitorul Jean Cocteau, omul de afaceri grec Onassis, creatoarea de modă Coco Chanel sau actrița Germaine Dermoz ș. a.

Dumitru HÎNCU

Pe Martha Bibescu am întâlnit-o în a doua parte a vieții ei, cea a încercărilor, care îi succeda celei a gloriei. O vedeam des și întrețineam o corespondență asiduă. Până atunci nu o cunoscusem decât din cărți, în timp ce ea fermeca Europa cu frumusețea, talentul și relațiile ei cu ultimii regi europeni și cu șefii de state. Marcel Proust o descrisese la un bal, unde ea venise într-o rochie roz, pe care șiroiau smaragde ce-i evocau lui prospețimea frunzișurilor.

Prima oară am întâlnit-o la Harcourt, înainte de război. Tocmai fusesem ales deputat. Adresându-mi-se zâmbind, cu simțul ei pentru Istorie, Martha mi-a spus: „E tot un fel de păirie“.

După ultimul război, ea urma cu regularitate o cură la Bagnoles-sur-l'Orne,

dar nu se mai oprea la castelul d'Harcourt, ars între timp, ci la Pavillon de Fantaisie, recent reamenajat și unde locuiau noi atunci. Era totdeauna însoțită de papagalul ei, care nu avea o comportare prea bună. Perdelele de taftă cărămizie din camera în care stătea o dovedesc. Într-o zi, acest blestemat de papagal s-a refugiat în copacii învecinați. Și cu toate că pompierii satului și-au folosit scările lor înalte, nu l-au putut prinde. Din fericire, către asfințitul zilei s-a înapoiat singur lângă stăpâna lui, în colivie. Până astăzi mai am o perie de haine reprezentând un papagal verde, dăruită de Martha Bibescu.

I-am apreciat întotdeauna curajul neclintit cu care făcea față vitregiilor soartei și grija pentru nepoții ei, lipsiți, vreme de zece ani, de părinți, care o duceau greu la

București. Nu aveau dreptul să părăsească orașul, se temeau să nu fie arestați. După demersuri insistente, Martha Bibescu a reușit să le obțină autorizația de a părăsi România, de unde au plecat în Anglia, unde și-au regăsit copiii. Lungul calvar îi marcase, dar le sporise bogăția sufletească.

La moartea Valentinei, fiica Marthei Bibescu, soțul ei, prințul Ghika, mi-a scris o emoționantă scrisoare, în care mă informa că frumosul suflet al soției „își luase zborul din brațele lui“.

Spre deosebire de fiica ei, Martha Bibescu n-a fost niciodată indiferentă față de bunurile acestei lumi. Destinul a vrut însă ca ea să înfrunte greutățile cu o măreție ce o caracteriza. Îi admiram tăria și, poate, acesta a fost și motivul care ne-a ajutat să-i câștigăm prietenia, eu și soția mea Thyra.

Războiul și revoluția care a urmat în România au privat-o de palatul ei, de la Mogoșoaia și de posibilitatea de a trăi în palate. S-a retras într-un mic apartament, în vârful insulei Saint-Louis, unde aveai senzația că te afli în cabina unui vas-amiral

ce spintecă apele Senei. Cele două camere dădeau spre apus și pe ambele laturi ale corăbiei o flotilă de bărcuțe se clătina la trecerea unei ambarcațiuni mai mari.

Într-o zi, Martha Bibescu i-a invitat pe prietenii noștri comuni, soții Santa Floro din Spania, atunci în trecere prin Paris, la „o serbare venețiană“. Crezând că era vorba despre un dineu urmat de o petrecere, cei doi s-au înființat la nouă seara. Spre mirarea lor, au fost însă serviți doar cu un pahar de porto și au trebuit să constate că petrecerea se rezuma la admirarea vaselor luminate „a giorno“ și încărcate cu turiști, ce făceau ocolul insulei. De altfel, orice căpăta la

Martha Bibescu a fost unul din „cei zece oameni mari din paginile ce urmează, care mi-au salvat multe clipe de viață și-mi luminează și astăzi drumul spre stele“, scria fostul nostru director și redactor-șef Cristian Popișteanu în prefața la cartea sa Istoria clipei. Povestea acolo domnul Popișteanu – cât l-ar mai fi bucurat, dacă ar fi fost cu noi, aniversarea acestor 35 de ani de la apariția Magazinului istoric – cum a „ratat-o“ la Paris pe frumoasa doamnă.

Fixaseră întâlnirea pe 8 noiembrie 1973. O gripă i-a întârziat plecarea cu o săptămână, astfel încât, conform unei alte date convenite cu prințesa – nerăbdătoare să-l cunoască pe cel care, împreună cu Nicolae Minei, publicase la București Jurnalul politic 1939 – s-a prezentat într-o zi de duminică 8 decembrie la hotelul parizian de secol XVII unde locuia.

Un vecin de deasupra locuinței prințesei i-a adus sec la cunoștință vizitatorului român: „Doamna prințesă a murit acum zece zile.“ Într-o secundă. „Moartea nu întârziase la întâlnire“, își nota dl. Popișteanu.

Ea nu întârzie niciodată, de altfel. E punctuală. Între timp, cei doi se vor fi întâlnit în lumea stelelor.

dânsa un aer măreț, și prietenii noștri au păstrat o frumoasă amintire despre această invitație.

Martha Bibescu conferea un sens la tot ce o înconjura: de pildă, în casa ei, fiecare floare își păstra propria personalitate. Ea nu așeza niciodată florile în buchete, ci separat, câte una, tija ei scaldându-se într-o apă foarte curată. Florile se întorceau astfel una câte una spre lumină, evoluând pe nesimțite odată cu mișcarea soarelui.

Am fost de multe ori în apartamentul ei și am luat masa în intimitate cu Léon Blum, al cărui spirit subtil, deschis față de toate nuanțele gândirii, m-a uimit.

În ciuda multor greutăți materiale, Martha Bibescu s-a mișcat, până în ultima ei zi, printre așa-numiții „mari” ai lumii. La Londra, apoi însoțit-o la o serată dată de Lady Londonderry, al cărei soț fusese ministru al Aviației [1931-1935], la Londonderry House. Și, mărturisesc, am fost surprins să-l întâlnesc, în capul scării de onoare, pe Ramsay MacDonald, primul ministru laburist, în costum de Curte, cu pantaloni de mătase, ciorapi albi și arborând ordinul Jartierei.

Cu câțiva ani înainte de a muri, cumpărase în [comitatul] Cornwall o casuță fermecătoare, în stil George VI, pentru fiica și ginerele ei. Casa domina un estuar în care fluxul și refluxul dădeau naștere unei permanente și curioase mișcări a apei. Martha Bibescu imprimase locuinței o amprentă particulară, conferindu-i o patină istorică. În această casă locuise generalul Eisenhower, în zilele dinaintea debarcării în Normandia.

Ei îi plăcea să povestească o legendă ce pretindea că unul dintre ultimii Paleologi se stabilise în regiune după ce părăsise Bizanțul. Casa era împodobită cu suvenir napoleoniene. Prințul Bibescu, bunicul soțului ei, se căsătorise cu fiica doamnei de Pellapra, amanta Împăratului. Încât în vinele nepoților acesteia curgea sânge napoleonian.

Casa adăpostea câteva obiecte istorice pe care Martha Bibescu izbutise să le scoată din fostul ei palat românesc, îndeosebi patul prințului de Chimay și un portret al primului Consul. Într-o vitrină erau câteva obiecte napoleoniene, printre care brățara pe care împăratul o oferise doamnei de Pellapra în seara bătăliei de la Austerlitz.

Modesta casuță devenise astfel un loc istoric și, din când în când, era vizitată de grupuri de turiști, pe care le primea chiar prințesa. Ascultând-o fermecați, vizitatorii cumpărau și vreuna din cărțile ei cu dedicație. Căci mare e puterea cuvântului.

Astfel, până în ultima zi a vieții, în ciuda furtunilor prin care trecuse, a pierderii prietenilor, averii, palatelor și, în pofida ireparabilului efect al anilor, Martha Bibescu a știut mereu să facă față nenorocirii și să stăpânească evenimentele. ■

Bd. Timișoara nr. 58, sector 6, București. Tel.: (01) 402.26.30, E-mail: comenzi@alin.ro

EDITURILE ALIN VĂ RECOMANDĂ

Din colecția ACCES LA ISTORIE

**Tarii, Rusia,
Polonia
și Ucraina**

Autor: Martyn Rady
Pref: 119.000 lei

**Războaiele
civile
1640-1649**

Autor: Angela Anderson
Pref: 119.000 lei

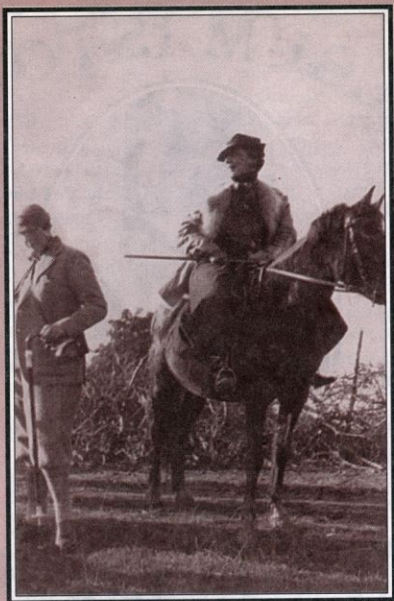
ALBUM ISTORIC

MARTHA BIBESCU

George Valentin Bibescu, nepoata reginei Maria și Viorel Tilea

La Cairo

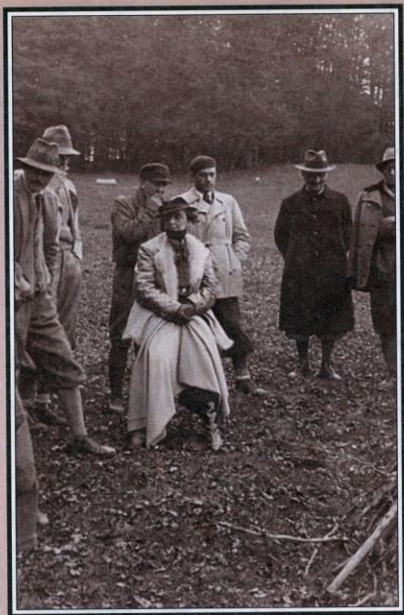

G.V. Bibescu
și Constantin
Argetoianu

La Moscova, cu președintele aeroclubului sovietic

Scene din timpul unei vânători la care au participat și soții Bibescu

Istoria Transilvaniei de după instalarea triburilor maghiare și până la jumătatea secolului XVI este partea din istoria națională pe care o cunoaștem cel mai puțin.

AUTONOMII ȘI INSTITUȚII ROMÂNEȘTI ÎN TRANSILVANIA EVULUI MEDIU

IOAN-AUREL POP

Atacurile sporadice ale triburilor ungare din preajma anului 900 și de după aceea, vreme de mai bine de 100 de ani, apoi acțiunea organizată și dirijată de cucerire a Transilvaniei de către regatul ungar (secolele XI-XIII) nu și-au atins decât formal și în mică măsură scopul urmărit de atacatori. Transilvania a devenit treptat o regiune pluriethnică, cu o largă majoritate românească, iar sub aspect politic s-a afirmat ca voievodat (aidoma celorlalte două țări românești), dar în cadrul Ungariei. Acțiunea de cucerire armată n-a însemnat nici pe departe și concomitent o cucerire politico-instituțională a acestor regiuni, care au fost un nucleu al etnogenezei românești și de unde latinitatea și românitatea au iradiat mereu, împropiind și fortificând zonele românești de margine.

În Evul Mediu, până la 1541, când o parte a Ungariei a devenit pașalâc otoman, noțiunea de Transilvania se referă exclusiv la regiunea din interiorul arcului Carpaților, care cuprinde cele șapte comitate (Solnocul Interior, Dăbâca, Cluj, Turda, Alba, Hunedoara și Târnava), scaunele săsești și secuiești, districtele Brașov și Bistrița, Făgărașul (după desprinderea sa de Țara Românească), precum și formațiunile românilor de aici. După 1541, din principatul Transilvaniei – care recunoștea suzeranitatea Porții otomane – vor face parte, cu intermitențe, și Banatul (până la cucerirea sa de către otomani, în 1552), Crișana, Maramureșul și alte zone, care anterior fuseseră înglobate Ungariei propriu-zise. În cele ce urmează ne vom referi deopo-

trivă la voievodatul Transilvaniei și la regiunile dinspre apus, deoarece autonomiile și instituțiile românilor erau identice sau foarte asemănătoare.

Slujitor al domnului și iobag al ungurului

Evident, după cucerire, s-au implantat în Transilvania realități și instituții străine: voievodul a devenit un înalt demnitar numit de rege, s-au înființat comitatele, s-a organizat biserica catolică și ierarhia ei locală, au fost așezate și colonizate populații noi: maghiari, secui, sași, cavaleri teutoni, cărora li s-a dăruit pământ (smuls adesea de la români), fie ca feude individuale, fie ca teritorii globale destinate unui anumit grup etnic etc. Și totuși românii au rămas mereu distincți, s-au individualizat permanent în raport cu cele trei populații care vor da numele națiunilor politice din Transilvania. Românii și-au cohservat

Franz Juschke, Țărani din Banat...

instituții proprii, o elită feudală proprie, și-au menținut autonomiile lor, rânduite după principiile dreptului românesc. Ei rămân singurii locuitori ai țării, răspândiți, relativ uniform, pe întreg teritoriul Transilvaniei, nu doar în comitate, ca maghiarii, sau în scaune, ca sașii și secuii. De sub organizarea supra-pusă a comitatelor sau scaunelor răzbat puternicele ecouri ale vechii organizări românești: cnezatele, uniunile de cnezate, voievodatele, numite „țări”, districte sau provincii ale românilor. Numai în Banat sunt cunoscute vreo 33 de asemenea districte românești.

Românii se disting și economic, prin resurse vitale, ocupații și fel de viață. Sunt scăzuți și în nobilimea proprie care, în general, după veacul XVI, nu mai este recunoscută ca feudalitate în nume propriu, românească. Românească rămâne doar boierimea Făgărașului și nobilimea de rând sau mică. Marea masă a românilor ajunge să fie serbită. De aceea, cu vremea, românii începe să fie sinonim cu iobag. În ciuda statutului de libertate garantat de regalitate, va fi iobăgită (de

către fruntașii sașilor) și o parte a românilor de pe pământul dăruit de regalitatea ungară coloniștilor germani și numit *Fundus Regius*. Aici, dar și în

Azi, mai ales, cred că e nevoie să se știe de toți că n-am fost nici acolo o plebe fără trecut și fără aspirații, că dacă noi am căzut, luptasem și, dacă am răbdad, ne durea totuși, că în fundul celor mai adânci temnițe, peste dărâmurile edificiului nostru național, am văzut o stea, totdeauna aceeași, care ne cheamă și astăzi, până vor fi oameni care să îndrăznească, simțindu-se tari, a merge după dânsa, până la capăt.

Nicolae Iorga, Prefață la Istoria românilor din Ardeal și Ungaria, 1915

alte părți, românii, deși ortodocși, vor fi supuși adesea și la dijma bisericească față de preoții catolici. Dăările românilor sunt și ele un factor de individualizare. Nefiind catolici, ei nu datorează decât prin abuz dijma bisericească. În schimb sunt singurii care trebuie să dea regelui (statului) *quingagesima ovium* (darea oilor) și tretina. Generalitatea acestui dat al oilor marchează și ea caracterul românesc al Transilvaniei în Evul Mediu. Voievozii și cnezii români au și ei sarcini și daturi distincte, iar preoții români sunt singurii preoți aserviți, cu obligații specifice.

O țară românească

Mai presus de orice, românii se deosebesc etnic, ca obârșie, vechime, limbă, obiceiuri,

credințe, îmbrăcăminte. Sunt de origine romanică și sunt legați de totalitatea poporului român spre răsărit și miazăzi, contrar ungarilor, de exemplu, din Transilvania, care prelungesc masa poporului lor dinspre apus. Distincția este și religioasă, iar, în condițiile atașamentului nețărnut al omului medieval față de biserică, acest gen de deosebire este mai marcant decât altele.

Românii sunt ortodocși, fiind legați și prin aceasta, ca și prin originea și limba comună, prin vechimea și continuitatea de locuire în vatra daco-romană, de restul poporului român și, mai larg, numai prin credință, de lumea ortodoxă sud-est europeană. Înconjurați de o lume catolică maghiară, săsească, secuiască, polonă și confrunțați apoi, din veacul XIV, dar mai ales XV, cu expansiunea mahomedană otomană, românii și-au identificat credința cu o caracteristică de bază a etniei, numind-o „legea românească” și înglobând în ea o seamă de elemente specifice românești. Străinii înșiși asimilau credința cu etnia în cazul românilor din Transilvania, atunci când făceau deosebirea *Christiani* (catolici) –

Țăran din Transilvania...

Femeie din Transilvania

Valachi (ortodocși). Românii aveau și cultură distinctă, comună cu a celor din afara arcului carpat, o cultură de sorginte bizantino-slavă și nu apuseană, ca a celorlalți locuitori ai Transilvaniei. Monumentele de arhitectură și de cult, cărțile, pictura, sculptura în lemn sunt toate elemente specifice, înconfundabile. Toate acestea oferă personalitate Transilvaniei, care, cu excepția zonelor citadine (la începuturi săsești, apoi și maghiare, românii fiind si liți, cu unele excepții, să trăiască în afara zidurilor orașelor) apare oricărui călător străin obiectiv drept o țară cu numeroasă populație românească în Evul Mediu.

Marca individualității

Toate aceste elemente, rezultate din

faptul esențial că românii erau cei mai vechi și mai numeroși locuitori ai țării, conferă Transilvaniei o marcantă individualitate în raport cu

Apoi în sfârșit este un alt căpitan în finutul Făgărașului; acesta cârmuiește cetatea cu același nume împreună cu dependentele sale. Acest comitat este înăuntrul Transilvaniei, având un înconjur de 12 leghe ungurești [...] A fost stăpânit mai înainte de familia Mailat [de origine română], care l-a avut de la familia Tomori, apoi cu oarecare lucrături a căzut în mâna lui Gaspar Bekes, de la care a fost confiscat de Ștefan Bathory, atunci principe [al Transilvaniei] și acum rege al Poloniei [...] Așadar sus-numitul comitat este așezat într-un loc foarte frumos, având un castel bine întărit și peste 70 de sate, aproape toate pline de români, deși în orașul Făgăraș se găsește unguri, sași și români. [...] În afară de aceasta, are un număr oarecare de boieri, adică de innoșiați, care, primind pământ de la conte, sunt apoi obligați să meargă la război, când nevoia o cere.

Antonio Possevino (1533-1611),
Secretarul Companiei lui Isus

Regatul Ungariei. Dacă la nivel central, structurile politico-statale românești care se cristalizau spre finalul secolului IX, în timpul voievodului Gelu și al contemporanilor săi din Crișana și Banat, nu s-au putut menține

și consolida datorită cuceririi străine, cu totul alta a fost situația nucleelor statale românești locale, născute pe scheletul „romaniilor populare” și cunoscute sub numele de „țări”. Acestea cunosc o evoluție aparte, rezul-

tantă a confruntării dintre structurile autohtone de tip „țară românească” și cele străine de model apusean, de tipul comitatului, fără ca vreodată, în Evul Mediu, rânduie-lile locale românești din aceste „țări” să poată fi coplesite în întregime de noile forme de organizare. „Țările” se vor menține sub forma districtelor românești (*districtus valachales*) - cu excepția țării Maramureșului, care va deveni spre finalul secolului XIV comitat - ca autonomii în cadrul voievodatului transilvănean sau în cadrul unor comitate vecine cu acesta, apoi al principatului până în epoca modernă. Chiar și

G. Heriny, Smith Cott, Țărani din Transilvania

G. Heriny, Castelul Huniașilor, litografie colorată

suma acestor autonomii locale românești conferă marca individualității Transilvaniei (în raport cu restul regatului) și a apropierii de Țara Românească și Moldova.

De altfel, hotărâtoare pentru destinul acestor regiuni au rămas legăturile organice cu teritoriile extracarpătice. Prima mențiune documentară a „țării Hațegului cu cele ce țin de ea” (*terra Harszok cum pertinentibus suis*) se leagă de faptul că aceasta făcea parte din „țara Litua” a românilor, cu axa deopotrivă pe Valea Jiului oltean și ardelean. La 1247, *terra Harszok* este exceptată de la actul de concesiune către cavalerii iohaniți, semn al dorinței puterii centrale de a o desprinde din legătura firească și din componența voievodatului lui Litovoi, de a o integra regatului, care tocmai atinsese cu expansiunea sa, în veacul XIII, culmile Carpaților. Împrejurările minoratului și apoi ale întregii domnii a lui Ladislav IV Cumanul (1272-1290), ca și criza pricinuită de stingerea dinastiei arpadiene în Ungaria (1301) nu au fost de natură să favorizeze această desprindere. Dimpotrivă, prima încercare de afirmare a independenței voievodatului celui de-al doilea Litovoi (act petrecut pe la 1272-1277) trebuie pusă în legătură tot cu Hațegul, teritoriu la care voievodul sud-carpătin nu

renunțase și unde, probabil, s-a dat și lupta ce avea să ducă la moartea lui Litovoi și la căderea în prizonierat a fratelui său, Bărbat. Hidronimia și toponimia hațegană (râu Bărbat), ca și antroponimia (marele număr de cnezi care se cheamă Litovoi și Bărbat) par să amintească de această împrejurare.

Recunoașteri scrise

La rigoare, se poate admite chiar o origine intracarpătină a acestor Litovoi, care stăpâneau Hațegul, mai ales că despre Litovoi din deceniul al optulea al secolului al XIII-lea, regele Ladislav Cumanul spune că, „împreună cu frații săi, în necredința sa, cuprinse pe seama sa o parte din regatul nostru, aflătoare dincolo de Carpați”. „Cuprinderea” părții de *dincolo* de Carpați (adică din Oltenia) poate să fi pornit printr-o acțiune cu baza dincoace de Carpați, sugerându-se posibilitatea unei translații voievodale din Hațeg înspre sud. Ceea ce este sigur însă, depășind stadiul ipotezelor, sunt puternicele legături,

menținute în tot Evul Mediu, între românii hațegani și cei din nordul Olteniei, legături mergând până la înrudiri prin căsătorie, la sate perechi, la deținerea de către hațegani a Văii Jiurilor etc. Toate vădese o orientare străveche a Hațegului spre Valea Jiului oltean, spre Țara Românească, în general.

Și mai concludent este cazul Țării Făgărașului care, fără să fie pomenită la 1247 ca făcând parte din voievodatul de pe Argeș al lui Seneslau (deși, se pare, că a făcut parte din acesta), va fi până după 1400, cu mici intermitențe și în ciuda eforturilor contrare ale oficialităților din Ungaria și Transilvania, parte integrantă a Țării Românești. Pomenit ca „țară a românilor” încă la 1222, Făgărașul s-a dezvoltat pe fondul aceluiași complex unic de civilizație românească, al aceleiași structuri etnice românești, generând o parte din forța unificatoare ce va da naștere țării românești dintre Carpați și Dunăre. De aceea, apartenența sa la Transilvania, până prin 1500, a fost formală, locuitorii săi considerând, în sens politic-administrativ, că adevărata țară pentru ei era cea de la sud de Carpați. ■

(Va urma)

G. Heriny, Cott Smith, Țărani români la Porțile de Fier dintre Transilvania și Ungaria

Franz Joschke, Ruinele bisericii din Densuș

UN PREZIOSI INEDIT

SERGIU SPIRIDON

Am primit la redacție, de la unul din cititorii noștri fideli, un articol despre o lucrare necunoscută publicului din țară și din străinătate, un desen acuarelă, semnat de pictorul maltez Amedeo Preziosi, intitulată *Poștașul român*. Pe coperta a doua a revistei publicăm în premieră fotografia în culori a acestei lucrări.

Cu peste 30 de ani în urmă, un bun prieten al meu, fervent călător prin țări vest-europene și mare amator de artă, a descoperit într-un magazin de antichități un desen acuarelă semnat în stânga jos „Preziosi”. În partea opusă, apărea mențiunea „Piscu-lui Kirimidar”, o transcriere originală a locului, foarte probabil Piscul Cărmădarilor, precum și „Bucharest '69”. Titlul lucrării era scris pe cartonul din spatele ramei, în tuș, cu majuscule: *THE ROMANIAN POSTMAN* (Poștașul român).

Din puținele date obținute de la anticar, a rezultat că aceasta proviene dintr-o colecție particulară, fără alte indicii de nume sau detalii. Realizând importanța pe care o prezenta lucrarea pentru România, prietenul meu a achiziționat-o, fără nici o ezitare.

Câțiva ani mai târziu, în 1976, a apărut în Editura Meridiane un volum al criticului de artă Marin Nicolau Golfin, dedicat pictorului maltez, al doilea cu acest subiect publicat la noi, după cel al lui Alexandru Busuioceanu (Editura Apollo, 1935). Nici unul din cei doi autori nu a menționat lucrarea descoperită de prietenul meu, pentru simplul motiv că nu cunoșteau existența ei.

În cartea sa, M. Nicolau Golfin a întocmit un *Catalog cronologic al operei lui Preziosi*, în care figurează, la poziția 254, lucrarea intitulată *Postalion*, fără alt comentariu sau mențiune despre locul în care se află, așa cum procedează în alte cazuri. Am menționat nu fără temei această lucrare, întrucât atât *Poștașul român* cât și *Postalion* au unele elemente comune, fapt ce conduce la ideea că ambele au fost cel puțin schițate în timpul aceleiași și ultimei călătorii în România, din 1869, a lui Amedeo Preziosi.

Amedeo Preziosi, *Postalion* - desen acuarelă

Poștașul român (dimensiuni 550 x 440 mm) este o lucrare mai elaborată decât *Postalion* și conține, în mare, următoarele elemente:

— În prim plan, stânga, un car cu boi. În față, pășeste un țaran ce poartă sarică, pălărie cu boruri mari și opinci.

— Tot în prim plan, din dreapta, vine în goana calului poștașul călare, cu intenția de a depăși carul cu boi. Îmbrăcămintea celor două personaje, poștașul și surugul din *Postalion*, este asemănătoare, și anume costum național, pălărie cu panglici multicolore fluturând în vânt, o biciușcă în mâna dreaptă. Momentul ales este o după-amiază târzie de vară, nu cu mult înainte de apusul soarelui.

Această lucrare a pictorului Amedeo Preziosi, necunoscută până acum, ar putea prezenta un interes deosebit pentru istoria artei din România, istoria Municipiului București, istoria Poștei române și, nu în ultimul rând, pentru muzeografi și etnografi. Avansăm ideea că *Poștașul român* este una dintre primele lucrări în care apare celebrul car cu boi, cunoscut de noi din operele lui Nicolae Grigorescu. Este greu de stabilit însă o cronologie sau o influență reciprocă Grigorescu-Preziosi și dacă un astfel de demers ar putea prezenta interese.

Lucrări semnate de Preziosi se află în colecțiile unor muzee cunoscute din lume, precum British Museum, Muzeul de Artă din Edinburgh, Muzeul Național de Artă al României, Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București, Muzeul Castelului Peleş și altele.

(Continuare în p. 43)

Carol II

BIROUL R DE LA REGAL?

La jumătatea deceniului patru al secolului trecut, elita românească manifesta evidente semne de criză. Dinastia Brătienilor slăbise și era dezbinată între cei doi reprezentanți – Dinu și Gheorghe, fratele și fiul lui Ion I.C. Brătianu. În plus, mulți dintre tinerii liberali erau dispuși să îl susțină pe Carol II în politica sa de instaurare a unui regim autoritar. Aceeași situație și în Partidul Național-Tărănesc, unde Maniu – care avusese o atitudine duplicitară față de revenirea lui Carol în țară, în 1930 – era tot mai izolat de „lupii tineri”, dispuși să îl sprijine pe rege necondiționat.

Pe lângă manevrele politice de slăbire și fărâmițare a partidelor, suveranul avea nevoie și de un aparat de propagandă, care să îi netezească drumul și să îl impună în conștiința publică drept singurul garant al liniștii interne și al integrității țării. Căci ambele erau tot mai amenințate.

Extrema dreaptă, care se manifestase violent în decembrie 1933, prin asasinarea primului ministru I. Gh. Duca, câștiga aderenți, mai ales în rândul tinerilor, nemulțumiți de spectacolul pe care îl oferea clasa politică și de corupția tot mai răspândită, promovată de camarila din jurul tronului.

În aprilie 1936, Reginald Hoare, ministrul Marii Britanii la București, raporta că „problema răspândirii doctrinelor extremei drepte în rândul tineretului și în special în rândul studenților se impune cu rapiditate [...]; în țară există un sentiment din ce în ce mai puternic de îngrijorare față de excesele pe care extrema dreaptă a fost lăsată să le comită, cu acordul tacit sau chiar cu sprijinul activ al guvernului”.

A.A. SPÂNU

Propunerea lui Victor Iamandi viza înființarea unui serviciu de propagandă, intitulat Biroul R, pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, condus de un ministru fără portofoliu. Obiectivul lui era să întărească credința poporului în dinastie – de fapt, în Carol II –, să combată extinderea influenței mișcărilor extremiste și să promoveze imaginea României în lume, luptând contra tendințelor revizioniste. Împreună cu agenția France Presse, aflată sub conducerea

comisarului Oudard, fostul șef al serviciului de informații al Marelui Stat Major francez, Biroul trebuia să creeze „o agenție pentru estul Europei denumită F.A.R. (France-Angleterre-Roumanie)”, care să pună bazele unei edituri unde să fie tipărite câteva cotidiane. Editura, intitulată „Societatea pentru imprimarea ziarelor reunite”, trebuia înființată în jurul instalațiilor grafice moderne ale ziarului *Le Moment*.

O mare atenție trebuia acordată viitorilor cetățeni,

școlarii. Se recomanda controlul cărților oferite ca premii școlare, fiind admise doar cele care „cultivă un sănătos punct de vedere politic, național și dinastic”. Pentru elevii premianți din învățământul „supraprimar” erau propuse cărți editate de Fundația Principele Carol și abonamente gratuite la revista *Albina*. Se lua în calcul și „sprijinirea unei publicații care să se adreseze tineretului din școlile secundare”, sub patronajul Fundațiilor Regale, prin care „s-ar face educația nesimțită [pe

Desigur, în 1936 nimeni probabil nu se gândea în mod serios că peste numai patru ani România avea să piardă Basarabia și o parte a Transilvaniei. Dar după venirea lui Hitler la putere, în ianuarie 1933, era evident că sistemul tratatelor de la sfârșitul primului război mondial era pus în discuție. Semne se arătau deja și în viața politică românească. Senatorul maghiar Gyárfás respingea, într-o cuvântare rostită la 29 ianuarie 1935, interpretările date de presă unor intervenții ale sale anterioare.

„Partidul Maghiar nu a promovat niciodată o politică orientată spre Budapesta. Când am devenit cetățenii acestei țări, am hotărât să participăm la viața publică românească, am constientizat faptul că trebuie să ne încadrăm în viața societății românești [...] Domnul ministru Iamandi a afirmat că declarațiile noastre de loialitate nu pot convinge pe nimeni de faptul că frunzașii partidului ar fi renunțat să-și îndrepte privirea spre Budapesta. Domnul ministru Iamandi confundă însă două lucruri și anume factorul sentimental cu atitudinea politică. Fără îndoială că un popor care se respectă nu-și poate uita niciodată apartenența. Dar atunci când un partid își precizează linia politică și mai ales un partid minoritar, atunci el trebuie să țină cont de realitățile etnografice, geografice, demografice ș.a. în care trăiește. Tocmai pornind de la aceste considerente am tras toate concluziile. Vă rugăm să nu puneți la îndoială sinceritatea noastră.”

Până la urmă, cele două pericole – cel intern, mișcarea legionară, și cel extern, revizionismul – l-au făcut să își piardă tronul. În loc să înfrunte situația și să adopte măsurile care se impuneau, regele a preferat să cosmetizeze realitatea. Scopul lui era să demonstreze poporului că reprezenta singura salvare.

Soluția, atunci când nu ai rezultate concrete, este să dezvolti un puternic aparat de propagandă. Ceea ce propunea și Victor Iamandi, într-un document pe care nu îl putem data cu exactitate. Este vorba despre o propunere pe care ministrul secretar de stat o înaintează în intervalul 29 august 1936-28 decembrie 1937, când a deținut această demnitate.

Victor Iamandi

nesimțite – n.a.) a tineretului, subtil dozată”.

A doua direcție principală de acțiune a Biroului R o reprezenta presa scrisă. Era vizată atragerea gazetărilor și publicațiilor „cu o recunoscută autoritate”, pentru a scrie articole „în vederea intereselor apărute de Biurul R, indiferent de atitudinea și politica ziarelor”, plata lor fiind o „subvenționare deghizată” din partea beneficiarului. Pe lângă zărele centrale, acești jurnaliști trebuia să colaboreze și cu gazetele județene („destul să publice un articol pe lună”), ceea ce ducea atât la ridicarea

prestigiului gazetei, cât și la servirea cauzei „apărută de serviciul de propagandă R”.

Tot la capitolul presă era indicată și patronarea ziarelor și revistelor minoritare „care luptă împotriva revizionismului și fac propagandă pentru stabilirea relațiilor pașnice între minoritari și majoritari”, fapt care impunea o utilizare metodică și un control central al publicațiilor. Pentru a-i atrage pe studenți, se propunea acordarea unei „înlesniri” unui cerc universitar „pentru a tipări o mare publicație studentască

săptămânală în condiții tehnice impresionante”. Rostul ei era să îi orienteze pe studenți spre cristalizarea unor opinii menite să înlăture „confuziile care au permis lăfăirea curenților extremiste”. Nu erau uitați nici profesorii din mediul rural, Fundațiile Regale urmând să editeze un „îndreptar” pentru organizarea unor manifestări locale de propagandă națională și dinastică, cu prilejul unor aniversări, onomastici, comemorări. În „îndreptar” se ofereau modele de cuvântări, lecturi și poezii pentru recitări, atât la serbări școlare cât și la petrecerile sătești.

Reginald Hoare, ministrul
Marii Britanii la București

Mijlocul cel mai sigur și mai puțin costisitor de propagandă era considerat *almanahul*, despre care se afirma că „a jucat întotdeauna un rol deosebit în straturile cele mai diverse ale poporului românesc”. Exemplul *Almanahului Minerya*, de dinaintea primului război mondial, trebuia reluat prin editarea a două almanahuri anuale – unul adresându-se „poporului”, iar celălalt intelectualilor. Deși eficient și ieftin, acest mod de propagandă era, la data aceea, „încă neutilizat cu sistem”.

O modalitate accesibilă de propagandă era considerată atragerea unui număr de 4-5 conferențieri, dintre cei numeroși care străbăteau țara trimiși de diferite asociații. Ei ar fi ținut 10-12 conferințe pe an „asupra unui subiect bine determinat” pentru a răspândi ideile Biroului R la un număr de persoane estimat la câteva zeci de mii.

Propaganda internă își propunea și o verificare atentă

a cărților editate, mai ales a manualelor școlare, pentru a evita apariția unor lucrări subversive. Trebuia controlate fondurile „așa-zise culturale de la comuni, județe, bănci, cooperative, etc.”, în scopul evitării achiziționării de publicații subversive. Din experiență, se dovedise că plata unor abonamente sau cumpărarea de cărți se efectuase „fără

Un ministru român propune în fruntea unei agenții mixte de știri (și cu o colaborare britanică) pe fostul șef al serviciului de informații al armatei franceze

nici o selecție”. Pentru aprobarea manualelor școlare, se delega un membru „cu instrucțiuni precise” spre a impune cărților de citire, literatură și istorie „mai multă insistență asupra capitolelor care privesc dinastia, regatul, alcătuirea socială actuală a țării, raporturile cu minoritarii”, care „sunt în general superficial tratate”.

Documentul prevedea și un solid program pentru propaganda externă. Se excludea din start folosirea oricăror publicații „cu caracter prea vizibil de propagandă oficială” deoarece rezultatul urmărit devenea nul. De asemenea, se cerea „organizarea unor rubrici românești de diferite publicații periodice”. În primul rând, „cultivarea marilor periodice

săptămânale din Franța”. „*Je suis partout* a avut un timp o rubrică românească serios documentată de Pompiliu Păltânea. Rubrica a fost abandonată probabil fiindcă o asemenea colaborare era insuficient plătită.” Tot *Je suis partout* era luat ca model pentru tipărirea unui „hebdomader” în limba franceză pentru întreaga Peninsulă

Balcanică, editat de „Societatea pentru imprimarea ziarelor reunite”.

Pornind de la exemplul Cehoslovaciei – care colabora cu editura Grasset – și al Ungariei – cu editura Plon –, dar și pentru a îndrepta informațiile greșite apărute în enciclopedii, almanahuri sau colecții geografico-economico-istorice, Biroul urma să stabilească legături cu marile case editoriale. Prin persoane bine documentate, care să devină colaboratori ocazionali la tipărirea unor cărți științifice, se puteau oferi date corecte, preciza materialul. Se propunea și editarea unei cărți – indiferent de costul tipăririi – „solid informat asupra României, cu toate datele istorice, geografice, economice, tablouri statistice și abundente ilustrații pitorești”, în limba franceză și „neapărat sub auspiciile unei edituri cu renume în Paris”. Această carte trebuia oferită străinilor care participă în România la diferite congrese, conferințe, aniversări, dar și în străinătate, la reuniuni culturale, profesionale sau diplomatice,

de către un reprezentant al Biroului R.

Biroul trebuia să se preocupe să atragă în țară cât mai mulți străini, simpatizanți ai cauzei românești. „Ospitalizați în condiții excepționale“, să fie puși în contact cu persoane „care să sugereze anumite prezintări ale situațiilor din țară“ și nu neglijați („cum a fost cazul adeseori“), deoarece vor primi informații

Străjeri participanți la o ceremonie în curtea Liceului D. Cantemir

Lecturile școlarilor, inclusiv cărțile pe care le primeau ca premii, trebuia atent supravegheate de autoritățile statului, pentru a obține viitori cetățeni de nădejde ai țării

ționate. Punerea la dispoziția unor universități din Occident sau din vecinătate a unor burse de viaj, prin care studenții

străini să se specializeze în domenii strict românești (filologie, istorie, geografie, chimie etc.) putea conduce la apariția unor „agenți de propagandă românească“. Trecutul apropiat oferea exemplul geografului francez de Martonne

(Magazin istoric, nr. 8/2001) care „a fost unul din cei mai energici apărători ai noștri în timpul neutralității și la tratatul de pace, numai din faptul că studiind geografia noastră, a fost convins de realitățile etnice românești“.

Și colaborarea cu Institutul internațional de cooperare

greșite sau tendențioase. În acest scop se puteau cultiva foștii elevi de la secțiile de limbi romane din Paris, Praga și Roma. Se invocă situația studenților italieni care „n-au conținut să publice articole just informate și favorabile cauzei noastre“, deși relațiile dintre România și Italia erau reci și

Afirmările rău-voitoare sau greșite din marile enciclopedii occidentale trebuia să fie corectate printr-un efort mai bun de promovare a imaginii țării

Manifestare legionară

intelectuală, ce-și avea sediul la Paris și Geneva, trebuia intensificată. România era reprezentată în cadrul acestui for de Elena Văcărescu, despre care documentul afirma că „joacă un mare rol, dar neglijează problemele strict românești“.

Participarea României la expozițiile internaționale

reprezenta o propagandă care, abil folosită, putea aduce foloase foarte mari. Materialul atrăgea atenția că țările din zonă – Cehoslovacia, Grecia, Polonia, Ungaria – au participat la expoziția plastică internațională de la Veneția, în timp ce România nu. „De ce? – întreba retoric documentul. Economie? Nu credem, căci cheltuielile necesitate de par-

Paris, la un spectacol dat de Corala Cântarea României

Era nevoie să se editeze o carte reprezentativă despre România, tipărită în bune condiții grafice, indiferent de cost, care să poată fi oferită străinilor

ticiparea la această expoziție ar fi fost minime“, adăugând că în Italia participanții și-au plasat materiale de propagandă „în afară cu totul de interesul exclusiv artistic al expoziției“.

Nu erau omise nici prospectele turistice „abil alcătuite“, care să fie difuzate prin agențiile de turism, pe vapoarele de călători și în trenurile internaționale care tranzitau România. Străinii atrași în stațiunile balneoclimaterice puteau deveni, la rândul lor, „agenți onorifici de propagandă“, prima condiție fiind însă o primire „mai civilizată[ă] decât a fost până acum“.

Pentru a acoperi cheltuielile, Victor Iamandi a propus suma de 100 000 000 lei pe an. Obținerea sumei, fără a face apel la bugetul statului, putea

fi asigurată prin înființarea unui „serviciu superior al controlului și protecției industriale“, care să

supervizeze prețurile interne. Cedarea unui procent mic (0,5-1,5%) din vânzarea efectuată pe o ramură economică aducea sume mari. Industria textilă, de exemplu, cu o taxă de 1%, ar fi produs 120 de milioane lei, „sumă care ar acoperi și ar depăși chiar bugetul serviciului R“. Se sublinia că așa-numitele cheltuieli „exceptionale și neprevăzute“ din industria textilă, în valoare de 3%, erau distribuite „în mod secret între direcție și sindicatul majoritar“, astfel încât statul trebuia „să cunoască nu numai limita profitului licit, dar și nevoile reale de materie primă care până acum au variat în chip misterios“.

In final, Victor Iamandi propunea o formulă interesantă pentru conducerea

agenției F.A.R. „Consiliul societății“ era format din doi francezi, Oudard și Tisserand, doi englezi, Jonston (sic!) și lordul Riedl, un italian, „reprezentantul contelui Ciano, Roma“, și inginerul Scanavi din București. Capitalul necesar era împărțit egal între France Presse și „grupul român“. Valoarea capitalului era estimată la un milion de franci francezi, iar bugetul anual se ridica la două milioane de franci. Agenția F.A.R., cu birouri la Praga, Viena, Belgrad, Sofia și Ankara, își propunea să efectueze zilnic un schimb de informații cu France Presse care, la rândul ei, va trimite abonaților săi, în număr de 104, „fotografiile și articolele, care vor cuprinde, (firește) și elementele de propagandă românească și dinastică“.

Se pare că lucrurile au rămas în fază de proiect. Sigur este că problemele pe care Victor Iamandi le-a expus au rămas nesoluționate. ■

Eveniment • Eveniment • Eveniment

DANTE INTERPRETAT

Divina Comedie suferă interpretări de mai bine de 700 de ani. În cele 100 de cânturi ale ei, Dante a coborât în *Infern* și a văzut înfățișarea locurilor și modul cum o duc cei de acolo, s-a suit pe muntele Purgatoriului și a dat ascultare plânsetelor și vaietelor celor ce trag nădejde să ajungă sfinți, s-a urcat în *Paradis* și a văzut slava celor preafeceriți. *Divina Comedie* va mai avea, cu siguranță, multe, infinite interpretări în secolele ce vin.

În luna martie Ministerul Culturii și Cultelor, Oficiul

Național pentru Documentare și Expoziții de Artă și Institutul Italian de Cultură au oferit publicului bucureștean o expoziție de grafică ce a prezentat 106 interpretări ale operei lui Dante. Interpretări grafice, dar și sculpturale. O antologie de tehnici, prin care se pot explora potențialitățile expresive ale textului dantesc.

Anterior Bucureștiului, colecția – propusă de comitetul din Padova al Societății Dante Alighieri – a fost expusă la muzeele din Padova, Ravenna, Torre dei Passeri (Pescara),

Zagreb, Sarajevo, Morcone (Binevento), Florența și Roma. 53 mape ale ei sunt consacrate *Infernului*, 23 Purgatoriului și 39 *Paradisului*. Întreaga colecție a fost donată Muzeului de Artă Contemporană, recent înființat la București și care urmează să funcționeze în clădirea Palatului Parlamentului. Giorgio Segato, critic italian de artă, curator al expoziției, afirmă la vernisaj că Dante are o operă etern actuală, cu un mesaj poetic, cultural, istoric și psihologic inepuizabil, ce se lasă permanent citit și tradus. ■

UN PREZIOSI INEDIT

(Urmare din p. 37)

Din biografia pictorului spicuim câteva date mai importante. Amedeo Preziosi s-a născut în anul 1816 în orașul La Valetta, insula Malta, tatăl fiind italian, iar mama franțuzoaică. Învăță în egală măsură engleza, italiana și franceza. După studii de drept la Sorbona, întrerupte, se dedică artelor plastice, fiind un admirator al pictorilor francezi Ingres și Courbet. Pe la 1850 se stabilește la Istanbul, deschide un atelier și colaborează cu litograful francez Lemerrier. Acesta editează mai multe albume din lucrările lui Preziosi, cu subiecte din Orient și în mod deosebit din Egipt. Colaborează în același scop cu Carol Popp de Szathmáry, pictor, fotograf și litograf, cu care este uneori și pe nedrept confundat.

A făcut două călătorii în România, în 1868 și 1869, ambele în calitate de pictor artist, însoțind personalități din țări vest-europene. În timpul ambelor călătorii a executat numeroase

lucrări și schițe, terminate ulterior în atelierul de la Istanbul, având ca subiecte peisaje și locuri pitorești din București și provincie, scene de pe Dunăre, tipuri de țărani, femei și bărbați în costume naționale, orașeni, târgoveți etc.

Este remarcabil modul în care acest pictor străin, călător prin țări europene și Orient, educat și aproape lipsit de grija zilei de mâine, care înainte de călătoriile din 1868 și 1869 nu avea nici o afinitate sau cunoștințe despre Țările Române, meleaguri aflate într-o frământată perioadă din istoria lor (între abdicarea lui Cuza și viitorul război de independență), artist dotat cu un talent de excepție, vede și redă, pentru un public avizat din Europa sau aiurea, aspecte dintre cele mai interesante, reprezentative și măgulitoare despre România.

Amedeo Preziosi a murit în 1881, la Istanbul. Un gest de înaltă prețuire pentru întreaga sa operă ar fi organizarea unei retrospective Preziosi la București. Oricum, prezentarea lucrării *Poștașul român*, la 133 de ani de la realizarea ei este, un regal și atestă importanța moștenirii sale pentru România și iubitorii de artă de pretutindeni. ■

Exclusivitate

În țările viitorului „lagăr socialist“, pe măsura instalării trupelor sovietice, în mai multe faze, s-au declanșat procese politice. Inițial, ele vizau persoane acuzate de crime de război. Apoi, au fost implicați lideri ai partidelor politice, fruntași ai mișcărilor democratice, lideri religioși.

Prin înscenări judiciare și cu probe falsificate, sub acuzații „verificate“ deja în marile procese staliniste din U.R.S.S. (de trădare, activități subversive, comploturi, contacte cu elemente reacționare străine), elita țărilor respective a fost azvârlită în temnițe și, în cea mai mare parte, lichidată fizic. Locul trebuia curățat și „igienizat“. Venea la putere partidul comunist.

Acuzatul Iuliu Maniu și acuzatorul, procurorul Alexandrescu

PROCESUL MANIU ÎN ARHIVELE DE LA MOSCOVA

TATIANA POKIVAILOVA (Moscova), IOAN CHIPER

Între 29 octombrie și 11 noiembrie 1947 a fost judecat la Tribunalul Regiunii II (Militare) din București liderul național-tărănist Iuliu Maniu. Au urmat sentința și temnița de la Sighet, până în ianuarie 1953, când, epuizat, Maniu a murit. Ministrul de Interne, Teohari Georgescu, a avut atunci o probă contra vinovatului, despre care istoriografia română a aflat abia recent. Despre ce este vorba?

În volumul I al lucrării Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov (1944-1953) (Europa de Est în documente ale arhivelor rusești), publicat la Moscova în 1997, este prezentată o notă semnată de ministrul sovietic de Interne, S. Kruglov, adresată

omologului său de la Externe, V. M. Molotov. Datează din 31 octombrie 1947, deci la două zile după începerea procesului de la București, și aflăm din ea că, la 30 octombrie, Ministerul de Interne de la Moscova remisese lui Teohari Georgescu, la cererea acestuia, o fotocopie a depoziției făcute de un prizonier de război german, Alfred Petermann (scrisă de mână, în limba germană), care lucrase la secția Abwehr din România și dovedea că Maniu colaborase cu serviciile de informații engleze. Molotov mai afla de la colegul lui de guvern că ministrul român Georgescu vroia să știe și dacă – în caz că va fi nevoie – Petermann s-ar putea prezenta personal la proces, în calitate de martor al acuzării.

Întrebat – adăuga Kruglov –, ofițerul german fusese gata să depună în procesul Maniu. Ministrul sovietic de Interne aștepta, așadar, începând din 31 octombrie 1947, acordul lui Molotov, pentru a-l trimite sau nu pe Petermann la București.

Pentru un istoric pasionat de arhive și de comorile lor, informația că undeva, într-un raft de arhivă, se află declarația lui Alfred Petermann, încă neintrată în circuitul științific, a fost o provocare.

Depoziția a fost scrisă între 1 și 6 august 1946 de prizonierul de război Alfred Petermann, fost căpitan în armata germană, adjunct al șefului secției contraspionaj a Abwehrului în România, care fusese interogată de colonelul sovietic I. Svaizer, pentru autentificarea semnând documentul și maiorul A. Ipatov. Petermann declara că, în această calitate, locuise în București, în timpul războiului, din octombrie 1941 până în august 1944, cunoscând foarte bine aspectele din culise ale vieții politice din România. „Datorită unei bune rețele de agentură, organizată pe toate palierelor populației românești, contraspionajul german a știut multe secrete despre oamenii politici români. Cel mai semnificativ a fost cel că liderul Partidului Național-Tărănesc, Iuliu Maniu, este agent al serviciului secret britanic, despre care voi vorbi mai departe.” Și Petermann își continuă demonstrația: „Industriașul român Constantin Bursan, răcolat de contraspionajul german sub pseudonimele «Doctor Echo» și «Bruno», a mers de mai multe ori în Turcia, pentru a se edifica în ce constă activitatea antîromânească a serviciilor secrete engleze de acolo, care anume sunt canalele de legătură prin care britanicii primesc informațiile secrete și, mai ales, pentru a

contribui la deconspirarea agenților englezi din România.

În februarie 1942, Bursan a luat trenul cu destinația Istanbul, unde a rămas, circa două săptămâni. Acolo, prin intermediul ziaristului român Kirschen, el a cunoscut un agent al serviciilor britanice, pe nume de Chastelain [locotenent-colonel Alfred George Gardyne de Chastelain, vezi și *Magazin istoric*, nr.8/1992], care i-a propus să lucreze pentru Anglia. Ziaristul Kirschen, care avea legături cu de Chastelain, l-a rugat să-l ajute într-o chestiune. Promise de la un englez, Archibald Gibson, persoană pe care Bursan o cunoștea, un document de maximă importanță, cu scopul de a aprecia el în ce măsură conținutul lui corespunde realității. Și Kirschen i-a arătat lui Bursan (în camera de hotel unde se aflau) o copie – în traducere franceză – a unei scrisori a mareșalului Antonescu adresate lui Maniu.

În această scrisoare, Antonescu încerca să se justifice în fața lui Maniu de ce duce politica pe care o duce; pentru foloasele ei, afirma Antonescu, pentru creșterea puterii militare și economice a României. Enumera acolo foarte în amănunt, aducând date și cifre exacte, liniile ferate recent construite, șoselele, uzinele, fabricile, mașinile agricole și

armamentul primite din Germania.

Dându-și seama de reala importanță a documentului, Bursan i-a spus lui Kirschen că, pentru a face o estimare, are nevoie de cel puțin 4-5 ore. Kirschen l-a lăsat în camera de hotel (care era a lui) și a plecat. Bursan și-a făcut repede însemnările necesare, notând pe scurt acele probleme ale scrisorii lui Antonescu care îi erau lui foarte bine cunoscute. Kirschen i-a mulțumit lui Bursan pentru serviciul făcut și i-a promis că, în limitele posibilităților, îi va întoarce și el serviciile.

Pe baza însemnărilor sale, Bursan a întocmit un raport amănunțit, recompunând ceea ce Antonescu îi scrisese lui Maniu. În raport, agentul scria, între altele, că Antonescu i-a comunicat lui Maniu, iar ultimul a transmis englezilor, date despre construirea unei noi linii de cale ferată Chitila-Urziceni și a unei șosele noi Buzău-Brăila; despre un mare edificiu industrial la Brașov (o extindere a uzinei de aviație «Aro»); despre depozite portuare noi și mari pentru cereale, în zona Galați și Brăila, și despre alte obiective importante.

Luând cunoștință despre acest raport și analizându-l atent, maiorul von Gregory,

șeful secției economice a Abwehrului, căpitanul Monsor [Konsor – neclar în document] și eu am ajuns la concluzia că informațiile comunicate de Antonescu lui Maniu – și care fuseseră transmise serviciilor secrete britanice – erau secret de stat, având o mare importanță pentru inamic. În consecință, am transmis la Berlin o informare detaliată șefului Secției 3 a Abwehrului, colonelul Bentivegny.

Printr-un agent al Abwehrului, «Titus» (aflat în serviciul S.S.I., al cărui nume de familie nu mi-l amintesc), peste câteva zile am primit memorandumul lui Maniu către Antonescu.

În acest memorandum, Maniu îi reproșa lui Antonescu alianța cu germanii, în urma căreia țara fusese adusă în pragul falimentului. De aceea Maniu îi recomanda marelui să încheie imediat pace cu puterile occidentale, în speță, cu Anglia.

Acest memorandum a fost trimis imediat și la Secția 3 a Abwehrului. Concomitent, ministrul german în România, von Killinger, a fost și el informat despre scrisoarea lui Antonescu și memorandumul lui Maniu.

După cum i-a comunicat puțin mai târziu ministrul von Killinger maiorului von Gregory, memorandumul lui Maniu și scrisoarea lui Antonescu au fost expediate de către conducerea Abwehrului, respectiv amiralul Canaris, la Cartierul general al lui Hitler. Puțin timp mai târziu, când a sosit acolo mareșalul Anto-

nescu, Ribbentrop i-a reproșat scrisoarea adresată de el lui Maniu. În relatarea lui Killinger, prezent la acest dialog între Ribbentrop și Antonescu: cel din urmă a declarat indignat: «eu n-am avut de unde să știu că șeful unui partid istoric al României, Maniu, este agent al serviciilor secrete britanice».

Conform aprecierii făcute de șeful Secției 3 a Abwehrului, colonelul Bentivegny, scrisoarea lui Antonescu, transmisă de Maniu pe canale necunoscute de noi la centrul serviciilor secrete engleze din Turcia, era o dovadă de netăgăduit a activității sale de spionaj în folosul englezilor.

In aprilie 1943 Bursan se pregătea să plece din nou în Turcia. Înainte de plecare, el a primit, cu permisiunea maiorului von Gregory, o scrisoare de la o româncă bogată, doamna Zisu, adresată unui spion englez, românul Littman. Doamna Zisu, o femeie foarte elegantă, de vreo 40 de ani, era văduvă. Cât fusese în România, Littman întreținuse relații intime cu ea. Presupunând că doamna Zisu era unul dintre informatorii orbi ai lui Littman, am început supravegherea ei permanentă prin intermediul S.S.I.

La Istanbul, Bursan l-a căutat pe Littman cu ajutorul lui Kirschen. L-a găsit și i-a remis scrisoarea de la doamna Zisu, de care Littman s-a bucurat foarte mult. Littman i-a povestit lui Bursan că, după ce a părăsit România, în 1941,

și-a luat cetățenie engleză și, din 1942, lucrează în cadrul armatei engleze, ca locotenent, formal fiind ofițer de intențență. Pentru Bursan activitatea reală a lui Littman nu mai lăsa îndoieli; îi pusese întrebări despre viața economică a României și, în special, despre Ploiești, exact aceleași întrebări pe care i le-a adresat și de Chastelain.

Întâlnindu-se cu de Chastelain, Bursan i-a comunicat câteva date despre viața politică din România și despre starea de spirit antigermană. De Chastelain i-a răspuns că pentru el aceste date nu prezintă interes și l-a rugat să grăbească predarea unui document către o persoană a cărei carte de vizită i-o înmânase lui Bursan în timpul sederii sale anterioare în Turcia și să pregătească un loc pentru a primi un agent cu o stație de radioemisie.

După ce s-a întors din Turcia, Bursan a relatat în scris despre rezultatele călătoriei sale. Prin iulie-august 1943, s-a aflat într-o localitate, la un cunoscut de al său (al cărui nume de familie îmi scapă), împreună cu președintele Partidului Național-Tărănesc, Maniu, cu care a avut o discuție explicită. Din proprie inițiativă, Bursan i-a relatat lui Maniu despre călătoriile sale în Turcia, despre legăturile cu de Chastelain și informațiile pe care le-a dat cu privire la situația din România. Maniu a avut o atitudine aprobatoare față de cele povestite și l-a rugat să-i comunice când va pleca din nou în Turcia.

În timpul întâlnirii sale obișnuite cu maiorul von Gregory, în apartamentul lui Tester [Arthur Albert Tester, supus englez, născut la 23 august 1895; a colaborat cu serviciile britanice, cele germane și S.S.I.; a dispărut în condiții misterioase în noaptea de 24 spre 25 august 1944, în apropierea comunei Pecica], Bursan l-a informat despre discuția cu Maniu și inițiativa sa a fost îmbrățișată.

Pe la sfârșitul lui august sau începutul lui septembrie aceiași an, Bursan se pregătea să plece din nou în Turcia. I-a comunicat despre asta lui Maniu și, cu câteva ore înainte să plece, a primit de la el un dosar de 70 de pagini, scrise la mașină în limba română și nesemnate. Era un material despre producția exploatărilor petrolifere de la Ploiești, pe care Bursan, la rugămintea lui Maniu, trebuia să-l transmită lui de Chastelain la Istanbul.

Bursan s-a înființat în curând în apartamentul lui Tester și de acolo l-a sunat la telefon pe maiorul von Gregory. În urma studierii și de către maior a caietului trimis de Maniu prin Bursan – eu știam destul de bine românește și am tradus conținutul în germană –, am căzut de acord că era vorba despre date foarte importante privind exploatarea

petrolifere, care nu trebuia să ajungă în mâna dușmanului. Maniu transmitea spionajului britanic cifre exacte despre producția de petrol de la Ploiești din ultimele luni, care erau cu 30-40% mai mari decât cele transmise de noi englezilor, cu câteva luni în urmă, prin «Doctor Echo» [Bursan – T.P., I.C.].

Transmiterea acestor informații către englezi ar fi

distrugă materialul lui Maniu, întrucât, după întâlnirea cu el, a observat că era urmărit și s-a temut să nu fie arestat.

La Istanbul, Bursan s-a văzut cu de Chastelain, i-a oferit diferite informații pe probleme economice, dar despre raportul secret primit de la Maniu privind exploatarea petrolifere nu i-a spus nimic, de frică să nu-i trezească suspiciuni versiunea privind

distrugerea materialelor.

Curând după întoarcerea lui Bursan în România, el a fost arestat din dispoziția mareșalului Antonescu. Prin agentul «Titus» – colaborator S.S.I., despre care am amintit deja –, Antonescu, cu ajutorul directo-

Banca apărării

contribuit la evaluarea corectă de către inamic a potențialului militar german în domeniul resurselor petrolifere și ar fi putut trezi bănuiala spionilor englezi în ce-l privește pe Bursan, care înainte le transmisesse un material de dezinformare. Neavând timp să întocmim materiale de dezinformare și să le trimitem la Berlin spre avizare, am hotărât să reținem materialul pe care Bursan, din însărcinarea lui Maniu, trebuia să i-l furnizeze lui de Chastelain. Agentul a fost însărcinat să spună lui de Chastelain, la Istanbul, că a fost nevoit să

rului general al S.S.I., Cristescu, a aflat că datele despre răspunsul său adresat lui Maniu au fost furnizate Abwehrului de Bursan. Cristescu aflase asta fără un efort deosebit, pentru că noi obținușem aprobarea de plecare în Turcia a lui Bursan prin S.S.I. Numai în urma intervenției colonelului Rödlér, șeful „Abwehrului” în România, a fost eliberat, două săptămâni mai târziu, Bursan.

O ultimă dovadă că Maniu este agent al serviciilor engleze am avut în decembrie 1943, după ce a fost reținut un grup

de ofițeri ai serviciilor de informații engleze. Conform celor comunicate de directorul S.S.I., Cristescu, ofițerului de legătură cu Abwehrul, maiorul von Stransky [Herman von Stransky – nume conspirativ Sandu – era căsătorit cu o româncă de origine germană, din Galați, cu care avea și un băiat, și vorbea foarte bine românește, vezi și *Magazin istoric*, nr. 6/1993], pe 21 sau 22 decembrie 1943, în raionul Roșiorii de Vede, la 60 [80] km sud-vest de București, au fost reținuți locotenent-colonelul Alfred de Chastelain, din serviciul secret englez, căpitanul englez Porter [Ivor Porter, autorul *Operației Autonome*, volum tradus și în limba română] și un fost căpitan în armata română, Mețianu, parașutist dintr-un avion. Asupra lor a fost găsită o stație de radio.

Întrucât această informație ne-a interesat foarte mult, am înaintat note S.S.I. și am primit date că ofițerii englezi au fost transportați cu automobilul la București și se află în sediul Inspectoratului de jandarmi de pe bulevardul Ștefan cel Mare.

Peste câteva zile, am fost convocat de șeful Abwehrului în România, colonelul Rödler, care m-a înștiințat că am fost numit reprezentant al Abwehrului într-o comisie judiciară ce trebuie să se ocupe de anchetarea lui de Chastelain și a altor ofițeri ai serviciului secret englez, reținuți în zona Roșiorii de Vede [...]

Aflându-mă în clădirea Inspectoratului de jandarmi de pe bulevardul Ștefan cel Mare, m-am interesat de ofițerii de informații englezi arestați. Am aflat că erau ținuți în două camere alăturate ale Inspectoratului și că au posibilitatea să comunice între ei.

Cristescu mi-a făcut cunoștință cu membrii comisiei, aflați într-o încăpere mare, în jurul unei mese rotunde, și m-a avertizat că eu, ca de altfel toți membrii comisiei, trebuia să îi salut întinzându-le mâna ofițerilor englezi arestați.

Acest lucru m-a mirat foarte mult, dar participarea mai departe la interogatoriul m-a lămurit că ei nu aveau regim de arestați, ci, mai degrabă, de oaspeți de vază.

După ce am luat cunoștință cu materialele interogatoriilor anterioare, cu depozitiile olografe ale ofițerilor de informații englezi și cu biografiile lor plătuite, conform planului de operații, a fost chemat de Chastelain. Când a intrat în cameră, Cristescu s-a ridicat și cu un gest ceremonios m-a prezentat. Pe mine lui: «căpitan Petermann». A fost destul de neplăcut pentru mine, întrucât în Abwehr eu lucram sub pseudonimul «doctor Paul», iar în România rar îmi știa cineva numele de familie [urmează prezentarea relatării ofițerului englez; vezi *Magazin istoric*, nr. 8/1992].

De regulă, de Chastelain nu-și amintea în timpul interogatoriilor numele de familie ale agenților săi. Singura excepție era numele Maniu, despre care, obligat de fapte

de care dispunea Abwehrul, a fost nevoit să recunoască că avea în plan să-l folosească în calitate de principal furnizor al informațiilor privind situația militar-politică și economică a României. Eu am încercat să-l întreb mai în detaliu pe de Chastelain despre activitatea de spionaj a lui Maniu în folosul englezilor, dar președintele comisiei de anchetă, colonelul Ionescu, a eludat întrebările mele și a pus altele, secundare.

Trebuie să remarc că datorită văditei protecții a Secției a II-a a Statului Major General Român și S.S.I., interogatoriile lui de Chastelain și ale celorlalți se desfășurau cu o pauză de două săptămâni între ele; iar mie îmi erau necesare eforturi deosebite pentru a obține următoarea convocare a ședinței comisiei de anchetă.

Prin februarie 1944, de la agentul nostru Teddy, a sosit știrea că ofițerii de informații englezi reținuți în raionul Roșiorii de Vede au sosit în România cu scopul de a începe tratative de pace. Totuși, verificarea făcută prin agentura Abwehrului și SD, condusă de atașatul de poliție [colonel Gustav von] Richter, cât și prin agentura Legației germane la București, aflată în legătură cu consilierul de legăție Rödel – nu a confirmat această informație. În legătură cu aceasta, noi am telefonat la Direcția Abwehr de la Berlin, de unde am primit o telegramă pe numele colonelului Rödler,

aproximativ cu același conținut, cum că nu trebuie să ne îndoim de poziția mareșalului Antonescu, care nu va începe acum tratative de pace cu englezii.

Concomitent, șeful Secției 3 a Direcției Abwehr, Bentivegny, a ordonat Secției Abwehrului din România să pună problema autorităților române să-l predea temporar pe de Chastelain germanilor, pentru a fi interogată de Abwehr, în Germania. Șeful S.S.I. Cristescu a raportat – ne-a spus el – mareșalului Antonescu, care a refuzat categoric să-l pună, fie și temporar, pe de Chastelain la dispoziția Direcției Abwehr.

La sfârșitul anchetei au fost întocmite rapoarte ale comisiei privind cazul de Chastelain. Din partea serviciilor românești a făcut raport Cristescu, iar din partea Abwehrului – eu. De subliniat că atât Cristescu, cât și eu am ajuns la concluzia că principalul scop al lui de Chastelain era stabilirea unei legături cu Maniu și alte persoane din anturajul lui, pentru a obține de la ei informațiile necesare.

Una dintre măsurile principale de contraspionaj în raport insistă pe necesitatea supravegherii atente a lui Maniu și a altor persoane, cunoscute de S.S.I. ca ofițeri de informații în serviciile engleze [vezi și *Magazin istoric*, nr. 7/1992].

După informațiile noastre detaliate, pe care le-am înaintat

la Berlin, privind rezultatele anchetei în cazul de Chastelain și al acoliților lui, șeful Secției 3 a Abwehrului, colonelul Bentivegny, a propus să se ceară autorităților române arestarea imediată a lui Maniu, ca agent dovedit al serviciilor britanice. Imediat după primirea acestei dispoziții, șeful Secției Abwehr în România, colonelul Rödler,

A.G. de Chastelain

adjunctul său, maiorul von Gregory, și ofițerul de legătură, maiorul von Stransky, deplasându-se în biroul directorului general al S.S.I., Cristescu, l-au informat despre această solicitare. Cristescu a răspuns că nu poate rezolva problema arestării lui Maniu – despre care, de altfel, nu se îndoiește că lucrează pentru serviciile secrete britanice –, pentru că este obligat să raporteze mareșalului Antonescu. În aceeași zi, el a transmis personal colonelului Rödler răspunsul lui Antonescu, care în esență, se reducea la următoarele: nu ne

îndoim că Maniu este agent al Intelligence Service-ului, dar nu poate fi arestat, pentru că se bucură de o mare popularitate în rândul poporului român și arestarea sa poate avea consecințe nedorite pentru guvernul român.

Soarta ulterioară a ofițerilor englezi, de Chastelain și Porter, și a lui Mețianu nu-mi este exact cunoscută. La sfârșitul lui august 1944, fiind deja într-un lagăr de prizonieri de război germani în România, am aflat de la un ofițer german că imediat după răsturnarea lui Antonescu, de Chastelain, cu ajutorul relațiilor sale, a plecat cu un avion românesc în Turcia.

Într-adevăr, misiunea engleză s-a întors în Turcia, nu înainte de a fi fost văzută în subsolul B.N.R., unde se refugiase o parte a guvernului în zilele bombardamentelor germane de după 23 august.

Documentul inedit pe care l-am prezentat aduce detalii importante privind ce și cât au știut germanii despre tratativele purtate de opoziția română cu Aliții și despre acoperirea pe care a acordat-o Antonescu.

Dar mult mai interesant este un alt aspect: între acuzațiile care i se aduceau lui Iuliu Maniu era și aceea că furnizase britanicilor informații ce puteau grăbi înfrângerea trupelor germane și a aliatului lor, Antonescu. Adică exact a inamicului contra căruia au luptat în acele momente trupele sovietice. ■

NICOLAE TITULESCU

CONSTANTIN XENĂ

Iată alte pagini inedite dedicate lui Nicolae Titulescu, în continuarea celor prezentate în numărul trecut.

Titulescu n-a trăit în atmosfera noului palat [în sensul de anturajul regelui Carol II] decât un singur an: 1936, și aceasta numai până în luna august, când a aflat la Cap Martin, prin radio, că guvernul liberal din care făcea parte a demisionat și s-a reconstituit fără dânsul! Nimic nu-l putea face să prevadă această neelegantă lovitură.

Toată lumea — și la noi și mai ales în străinătate — a căutat explicația acestei violente dizgrații. Cu puține luni înainte, întregul guvern Tătărescu, ascultând lungile sale expuneri, îi dăduse pe toate punctele politici sale și prin protocol semnat de toți miniștrii întreaga aprobare. Iar el a plecat liniștit în străinătate. Atunci?

În realitate, decizia regelui pornea din mai multe cauze, unele vechi altele noi, care se reduceau în definitiv la două: nervozitatea crescândă a lui Titulescu în înstrăinase posibilitatea de conlucrare și cu Italia și cu Anglia, iar în al doilea rând intransigența lui agitată în conducerea politicii externe nu mai putea fi tolerată de pornirile dictatoriale tot mai pronunțate ale suveranului său.

Cu Italia raporturile erau rele. Presa italiană îl ataca personal cu neobișnuită violență. Ea nu-i ierta scena când, în ședința plenară, când Abisinia, după anexare, a fost admisă în Ligă și când Negusul s-a urcat la tribună spre a-și citi discursul și când ziariștii italieni veniți în tribune l-au huițuit cu violență. Față de această intolerabilă procedură, Titulescu, indignat că vacarmul nu mai sfârșea, s-a sculat și a rostit aceste cuvinte: „Domnule

președinte, vă rog să luați măsuri să înceteze această sălbăticie...”

Anglia, deși îl aprecia mult, nu-i mai agrea frecvențele capricii neconforme cu moravurile anglo-saxone, dar mai ales atitudinea sa din conferința Turciei de la Montreux [22 iunie-20 iulie 1936, pentru reglementarea regimului strâmtorilor Mării Negre], unde cu o izbucnire nervoasă a bruscăt pe reprezentanții Angliei ca să aibă o atitudine mai clară. Acestea le știa bine regele. Și din ce în ce începuse a pricepe chiar opinia publică greșea fundamentală a întregii sale activități politice. Titulescu, victima stării sale nervoase și a unei imaginații orgolioase, făcuse o politică externă cu totul neconformă cu mărimea și puterea țării sale. El pierduse simțul proporțiilor. Făcea o politică de mare putere. O presă, a cărei bună voință știa s-o câștige prin orice mijloace,

întreținea în Apus o zgomotoasă actualitate în jurul numelui său. Ani de zile, un lanț de succese artificiale erau trâmbițate cu o lipsă de măsură care nu putea sfârși bine. O țară nu poate și nu trebuie să facă decât o politică potrivită puterii sale proprii.

Simțul măsurii nu trebuie să-i lipsească niciodată în acțiunea ei de fiecare zi, nici în fixarea idealurilor ei permanente. Și s-a adăugat apoi chestia Rusiei Sovietice. Titulescu întreținea raporturi cât mai cordiale cu reprezentanții Moscovei. Desigur, era o politică înțeleaptă dacă ar fi reușit să ducă la recunoașterea alipirii Basarabiei sau măcar la o soluție tranzacțională și deci o permanentă *conviețuire de amicală vecinătate*. Pe atunci însă Rusia era privită cu o generală ostilitate și tratată ca un flagel, ca un adevărat pericol al civilizației. Se formase, cum s-a zis, un adevărat „cordon sanitar” în jurul ei. Iar puterea ei militară era ignorată. E ușor de înțeles ce puțin gustată era pretutindeni, ca și la noi în țară, politica de abilități a ministrului de Externe. În entuziasmul imaginației sale, am arătat (*Magazin istorie*, nr. 3/2002) cum dintr-un proiect de înțelegere redactat ambiguu, pe care îl semnase cu Litvinov, pe atunci ministru de Externe al Sovietelor, Titulescu trăgea concluzii neconforme cu realitatea și cu o elementară logică. În treacăt fie relevat aici cât de neveridică apare pretenția de azi a unora – pretenție de altfel de o mediocră dezinteresare personală – de a prezenta pe Titulescu ca pe singurul exponent român

Într-un dialog cu G.G. Mironescu

al unei politici sincer prosovietice. Se uita prea ușor că singurul om de stat care încă de acum 30 de ani, din 1915, într-un celebru discurs parlamentar, a atras atenția țării că situația noastră geografică *ne impune* o permanentă bună vecinătate cu Rusia, a fost Take Ionescu. Brătianu, prin ereditate, avea fobia rusă. Carp era progerman ireductibil. Stere, cu dialectica lui, nu înceta a ataca pe ruși. Take Ionescu a avut curajul moral a spune clar și sincer ceea ce viziunea lui cuminte îi dicta.

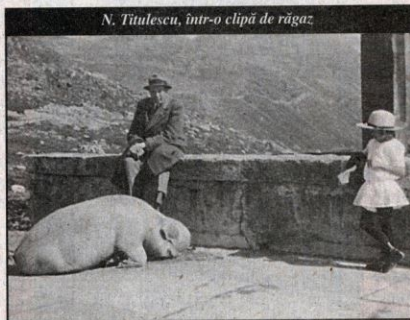
Titulescu însă, e drept că întreținea cordiale raporturi cu unii diplomați ruși, dar cum o spunea singur cu o credulitate ciudată, el urmărea să păstreze definitiv Basarabia, iar printr-o

machiavelică abilitate să reprime în același timp comunismul în România! Dacă mai adăugăm și declarația sa că e gata cu aceeași dorință de prietenie să se ducă și la Berlinul nazist, legenda ce se încearcă azi în jurul sincerei sale politici prosovietice se poate sprijini numai pe ignoranța voită a istoriei noastre politice.

Firește, rivalii săi din țară știau să speculeze, mai ales în surdina, aceste slăbiciuni. Pe față însă nimeni, nici din guvern nici din opoziție, nu îndrăznește să sufle o vorbă. Rareori și cu sfială N. Iorga și George Brătianu schițau câte o critică.

Conflictul dintre el și rege se adâncea însă tot mai mult. Două cauze cred că amenințau grav situația sa: el ocupase prea mult Ministerul de Externe. Nu e cumințe ca un om politic să ocupe scena publică neîncetat. Chiar soarele dispăre regulat și lasă locul nopții. A doua cauză izvora din temperamentul său capricios și excesiv. El nu se mulțumea a fi capul politicii externe în guvernele cele mai contradictorii. El nu admitea să fie – ca orice ministru de Externe – exponentul politicii guvernului din care făcea parte. El pretindea să fie deasupra guvernelor, să aibă

politica sa externă în care să dicteze, iar guvernele și nici chiar regele să nu poată modifica o iotă din ceea ce credea sau făcea el. Dacă lumea politică sfârșise prin a se obișnui încet-încet cu această dictatură, în schimb guvernul – dictator în continuă creștere – admitea tot mai greu pe acest rival nervos și încrezut care în conversațiile sale depășea deseori chiar

N. Titulescu, într-o clipă de răgaz

atitudinea reverențioasă cuvenită regilor. În acest domeniu inteligența lui n-a dovedit o suficientă abilitate psihologică.

Timp de doi ani Titulescu a rămas totuși în postul său, până când într-o zi, în lipsa lui din țară, șeful guvernului G. Tătărescu consimte a executa brusc decizia suveranului de a schimba guvernul pentru ca, reconstituindu-l îndată tot cu Tătărescu, să excludă numai pe Titulescu.

Senzația a fost enormă. Căci el aduse țării ani de-a rândul servicii eminente. Regelui personal îi fusese devotat. Prin eforturile lui, pe care nu le ținea secret, reușise chiar a obține pentru Carol II ca Franța să-l decoreze cu Medalia militară, cea mai mare decorație de război a Franței, deși regele nu avea la activul său nici o acțiune militară. Și oricât s-a zis că recunoștința nu e o virtute regală, Titulescu tot nu se putea aștepta din nici un punct de vedere la o lovitură morală așa de zdrobitoare. El a simțit îndată că de aci înainte e un om mort. Și așa a fost.

Totuși, reîntors în țară peste câteva luni spre a-și regula chestiuni personale, el cedează stăruințelor lui Iuliu Maniu de a figura pe lista lui la noile alegeri parlamentare din decembrie 1937. Regele găsea astfel confirmarea vechilor lui bănueli că existau neconținut legături între Titulescu și ireductibilul său vrăjmas Maniu, care devenise la el o obsesie. Dar Titulescu, comod, dificil și prea amărât cum era, n-a consimțit să se ducă măcar o dată în județul ce urma să-l aleagă, pentru a ține țăranilor cel puțin o cuvântare. El a găsit

soluția originală de a le trimite discursul său electoral imprimat pe ... o placă de gramofon. Se pare că țăranii noștri au ezitat să aprecieze suficient ingeniozitatea fostului ministru de Externe [...].

In realitate însă, trebuie să adăugăm că politica lui Titulescu începuse a păli încă din 1934, când chinuia Conferința pentru dezarmare se sfârși fără rezultat. Liga Națiunilor primi o lovitură mortală. Masca popoarelor agresive căzu. Sfortările cele mai generoase se zdrobiră în fața realităților. Lumea politică internațională pricepu că visul de a crea cu spirit nou, inspirat din solidaritate și omenie, se năruise. Tot astfel aveau să se năruiască și arbitrajul obligator între popoare și „securitatea colectivă” care obliga pe toți să sară în ajutorul celui atacat.

Titulescu, firește, nu era vinovat. El își adusese o colaborare inteligentă, sinceră și chiar zgomotoasă pe scena areopagului genevez. Dar iluziile exagerate pe care le întreținuse în țară un lung șir de ani nu erau de natură să-i mărească aureola.

Și ceva ce a agravat și mai mult prestigiul Ligii au fost

repetatele violări teritoriale ale celor puternici contra celor slabi, violări rămase fără sancțiuni. Iată agresiunea Poloniei contra Lituaniei, urmată de atacul flotei italiene contra insulei Corfu (1923); iată războiul de guerilă între Bolivia și Paraguay din 1928-1935, urmat de războiul chino-japonez. Au venit, mai târziu, după demiterea lui

Titulescu, anexarea într-o bună dimineață din 1938 a Austriei, apoi a Cehoslovaciei, apoi a Albaniei și, în fine, izbucnirea tragicului conflict mondial din septembrie 1939. Desigur însă că la slăbirea Ligii Națiunilor nu puțin a contribuit permanentul antagonism între politica Franței și a Angliei. Tot ce susținea cea dintâi combătea cea de-a doua. Dacă am examina fiecare din marile evenimente petrecute în acei 15 ani, vom vedea această ciudată rivalitate care a mers până acolo încât Anglia a consimțit în 1934 acel faimos acord naval care da Germaniei paritatea navală cu Franța.

Numele lui Titulescu era așa de legat de Geneva, el însuși se străduise așa de mult să-l lege, încât pălirea areopagului căruia el îi atribuise virtuți supraomenești a însemnat pălirea propriului său prestigiu.

Regele, vindicativ cum era, socoti momentul potrivit pentru marea lovitură. Ea avea să-l așeze pe el însuși în scaunul ministrului de Externe [...].

De aici înainte, viața lui [a lui Titulescu] n-a fost decât o lungă și penibilă agonie. Cariera lui politică era în adevăr sfârșită... ■

DOCUMENTE DESPRE „CAZUL MALAXA”

LAURA COSOVANU

Așa cum arătam în numărul din luna ianuarie al revistei Magazin istoric, în fondul Nicolae Caranfil, Cutia nr. 7, se păstrează mai multe documente ce privesc „afacerea Malaxa”. Între acestea și un memoriu al generalului Rădescu privind Posibilitatea de a utiliza refugiați români în Forțele Armate ale Statelor Unite. El fusese predat unui oficial al Departamentului de Stat la 27 aprilie 1948, de către generalul Nicolae Rădescu, fostul prim-ministru român în intervalul decembrie 1944-februarie 1945. Potrivit informațiilor Departamentului de Stat, o copie fusese înaintată și generalului Wedemeyer, directorul Direcției Planuri și Operațiuni din cadrul Pentagonului. Iată textul documentului.

Recenta propunere a senatorului Henry Cabot Lodge din Massachusetts privind acordarea permisiunii pentru 50 000 tineri europeni de a se alătura armatei Statelor Unite a fost primită cu interes de către liderii politici români din exil.

Cu speranța că o asemenea măsură va fi adoptată în viitor de către guvernul Statelor Unite, supunem atenției faptul că pe puțin 20 000 refugiați români de vârstă militară se află în prezent în zonele occidentale ale Germaniei și Austriei, în Italia și Franța (sunt ofițeri și soldați luați prizonieri de către germani; tineri trimiși în școli militare germane în timpul războiului; tineri trimiși în Cehoslovacia ca muncitori agricoli, refugiați politici etc.) și sunt dornici să se alăture oricăror forțe militare subvenționate de americani. Mulți dintre ei au beneficiat de o bună pregătire militară și toți sunt opozați hotărâți ai comunismului.

Acești refugiați, care sunt lipsiți de orice fel de sprijin, se află în prezent într-o stare disperată. Le lipsesc mâncarea, hainele și în multe cazuri un loc unde să se adăpostească, singura posibilitate de întreținere fiind slujbe întâmplătoare în cariere de

piatră, în exploatarea forestieră, la repararea drumurilor și în agricultură. Înrolarea într-o organizație militară i-ar salva pe acești oameni nu numai din punct de vedere fizic, ci și moral.

Indiferent cum se va finaliza propunerea senatorului Cabot Lodge, liderii românilor din exil cred că, în actualul context internațional amenințator, zecile de mii de români care se află în zonele americane, britanice și franceze din Austria și Germania nu trebuie abandonati

soartei lor. Ei constituie un potențial uman valoros de partea democrației și, de aceea – știind ce i-ar aștepta dacă ar cădea în mâinile sovieticilor – ar trebui cel puțin să li se permită să lupte pentru viețile lor și astfel să ajute puterile occidentale. În consecință, sugerăm ca, până la noi evenimente, refugiații români de vârstă militară, aflați în prezent în zonele occidentale ale Austriei și Germaniei, să fie adunați în mai multe tabere controlate de americani și organizați în batalioane de auxiliari și de muncă. (Între avantajele unei asemenea acțiuni s-ar număra și ușurarea recrutării de voluntari pentru mișcarea de rezistență, care, după un antrenament adecvat, ar fi trimiși în România. În legătură cu aceasta, vezi Memorandu-

Austria, februarie 1945. Ofițeri români dintr-o unitate Waffen SS depun jurământul (din volumul Armata română. 1941-1945)

mul privind mișcările de rezistență [Magazin istoric, nr. 3/2002]). Ar fi un foarte potrivit prim pas pe calea reabilitării fizice și morale a acestor victime ale comunismului.

Totuși, obiectivul final trebuie să fie înființarea unor unități militare recrutate dintre și conduse de români, care ar putea juca un rol nu lipsit de importanță în orice situație neprevăzută în viitor, cât și în restabilirea libertății în România.

În legătură cu aceasta, se solicită atenția autorităților Statelor Unite competente față de situația a zeci de mii de cetățeni români de origine germană aflați acum în Germania. Există mai multe categorii de astfel de români: 1) tineri de vârstă recrutării care au fost încadrați – fie prin forță, fie, în unele cazuri, pe bază de voluntariat – în forțele armate germane; 2) bărbați și femei care au fugit din România în 1944, înainte de sosirea trupelor sovietice (de teama represaliilor); 3) aproximativ 150 000 germani evacuați în 1940 din Basarabia, Bucovina de Nord și teritoriile dobrogene, pe baza unui acord germano-sovieto-român. Aceștia din urmă, ca și cei care s-au alăturat trupelor germane de bună voie, și-au pierdut cetățenia română, dar autoritățile aliate nu îi recunosc drept cetățeni germani. Toți sunt dornici să se reîntoarcă într-o Românie refăcută între granițele ei anterioare. Cu unele excepții, acești oameni au fost cetățeni loiali ai României

dintre cele două războaie și au jucat un rol

important în economia românească.

Examinați în prealabil cu atenție, acești români de origine germană ar putea furniza o rezervă umană de nădejde și valoroasă pentru situații neprevăzute și mulți dintre ei s-ar alătura din proprie voință oricărei forțe militare românești libere sau unor unități formate din străini și înzestrate de americani. Trebuie remarcat faptul că prin alăturarea lor, mai multe zeci de mii de români aflați la vârsta stagiului militar ar putea fi recrutați în Austria și Germania.

În ciuda mai multor încercări de a obține informații despre numărul românilor aflați în Germania și Austria, liderii politici din exil nu au reușit până acum să obțină date complete și sigure. De aceea, au hotărât să trimită în Germania și Austria un delegat care să procure aceste date. El va fi domnul Barbu Niculescu, secretarul particular al generalului Rădescu. Domnul Niculescu urmează să plece în Europa la începutul lunii mai și am aprecia în mod deosebit dacă autoritățile competente vor cere guvernării militare americane din Frankfurt și comandantului zonei americane din Austria să îi faciliteze călătoria în acele zone, cât și în zonele britanică și franceză (intervenind în sprijinul lui pe lângă autoritățile militare locale britanice și franceze). ■

(Va urma)

Fotografii de la cititori

„COMOARA” – SOCIETATE COOPERATIVĂ

În urmă cu peste 100 de ani (la 1 aprilie 1901), al Slănic-Prahova, lua ființă Societatea Cooperativă de Credit Economic „Comoara”.

Printre fondatori s-au aflat intelectuali, oameni de afaceri, cetățeni de vază din localitate.

Societatea, – care avea patron sărbătoarea „Învierii Domnului” – capitaliza și fructifica economiile depunătorilor, efectua împrumuturi și alte operațiuni financiare. A pornit de la un fond social de 1100 lei,

ajungând în 1928, de exemplu, la 4 920 674 lei depuși. Prin dobânzile și împrumuturile acordate, mulți membri și-au construit case, și-au susținut copiii la școli, și-au cumpărat pământ.

Societatea „Comoara” s-a desființat și lichidat în 1948.

Vă trimit o imagine – din păcate, nu pot preciza anul când a fost realizată – a Consiliului de Administrație al Societății.

Mihail NICULESCU,
Slănic-Prahova

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române - PE TREPTELE SLUJIRII CREȘTINE.**

Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, 707 pp.

● **EXERCITII DE MEMORIE** (editor Romulus Rusan, postfață Ana Blandiana)

Fundația Academia Civică, București, 1999, 311 pp.

● **Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coordonatori), Valeriu-Florin Dobrinescu, Alexandru Oșca, Andrei Nicolescu - ȘEFII STATULUI MAJOR GENERAL ROMÂN. 1859-2000.**

Editura Europa Nova, București, 2001, 366 pp.

● **Gheorghe Onișoru - ROMANIA ÎN ANII 1944-1948. TRANSFORMĂRI ECONOMICE ȘI REALITĂȚI SOCIALE.**

Fundația Academia Civică, București, 1998, 196 pp.

● **Alexandru Oșca (coordonator), dr. Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu, Vasile Popa - TENȚAȚIA LIBERTĂȚII. OPERAȚIUNEA „SUMAVA” - UN SIMPLU PRETEXT.**

Editura Militară, București, 1999, 220 pp.

● **Claudia Chinezu - ROUMANIE-SUISSE. APPROCHES DIPLOMATIQUES, ÉCONOMIQUES ET CULTURELLES** (sous la coordination de Viorel Grecu).

Éditions Universitaires Fribourg Suisse, 2001, 384 pp.

● **Ion Brad - AMBASADOR LA ATENA. SECVENȚELE ÎNCEPUTULUI** (cuvânt înainte: Dumitru Preda).

Editura Viitorul Românesc, 2001, 390 pp.

● **Lavinia Betea - PSIHLOGIE POLITICĂ. INDIVID, LIDER, MULȚIME ÎN REGIMUL COMUNIST.**

Editura Polirom, Iași, 2001, 294 pp.

● **Manase Radnev - 20 PERSONALITĂȚI ROMĂNEȘTI ÎN SECOLUL XX.**

Editura Universal Dalsi, București, 2001, 208 pp.

● **Ilie Luceac - FAMILIA HURMUZAKI: ÎNTRE IDEAL ȘI REALIZARE (O ISTORIE A CULTURII ROMĂNEȘTI DIN BUCOVINA ÎN CEA DE A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA)** (cuvânt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu).

Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, Editura Augusta, Timișoara, 2000, 364 pp.

● **Dimitrie Tomoni, Ioan Gh. Oltean - PERSONALITĂȚI ALE FĂGETULUI. REȘTIȚURI ISTORICE. VOL. I.**

Editura „Dacia Europa Nova”, Lugoj, 1999, 123 pp.

● **PORTILE DE FIER. RE-VISTĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ.**

Anul IV, nr.1, 2000, 29 pp.

NAVIGAȚIE ȘI ARHEOLOGIE

ÎN PONTUL STÂNG

SERGIU IOSIPESCU, RALUCA VERUSSI-IOSIPESCU, ȘTEFAN DATCU

Nu aveam în minte legenda argonauților când, urmând un text al călătorului otoman din veacul XVII, Evliya Çelebi, am pornit să căutăm portul și cetatea Karaharman (Armanul Negru).

Într-un peisaj răvășit de una dintre utopiile dictaturii comuniste – extragerea de metale rare din nisipul de la sud de lacul Sinoe –, cu satul Vadu parțial distrus de halele și platformele de beton, identificarea unui sit arheologic părea o întreprindere la fel de utopică. Cu atât mai mult cu cât ultima semnalare a unor ruine la Vadu data din 1882, iar interpretarea lor ulterioară drept urme romane nu făcuse decât să încurce piste. Și totuși, grație fotografiilor aeriene, a vechilor hărți, a sondajelor arheologice și minunatei cunoașteri a locurilor de către Nicolae Drăgan – una dintre notabilitățile de odinioară ale satului –, la începutul lui august 1981 zidurile unei puternice cetăți au ieșit la iveală. Stăruitoare cercetări, continuate în perioada 1982-1985, au îngăduit să se precizeze forma și dimensiunile cetății

– păstrată doar în fundații –, să se culegă un bogat material arheologic, dominat covârșitor de ceramica și feroneria secolelor XVI-XVIII și a începuturilor de veac XIX. Iar descoperirea a zeci de ghiulele de fontă și a unui fragment de tun mare de cetate din secolul XVII îndreptătea identificarea fortificației descoperite cu Karaharmanul descris de Evliya Çelebi. Fragmentul de țevă de tun are toate șansele să fie rămășița uneia dintre cele șapte *balmeze* cu care fusese înzestrat Karaharmanul la întemeierea sa.

Cetatea de pe Dunăre și mare

După ilustrul călător musulman, Karaharmanul „este o cetate de piatră, de

formă pătrată [...] întreaga sa circumferință este de o mie și o sută de pași; înăuntru are numai douăzeci de case [...] în ea au fost puse toate munițiile trebuincioase, un comandant și trei sute de ostași pentru paza cetății, șapte tunuri balmeze”.

Ceea ce constituia o adevărată enigmă în descrierea făcută de Evliya Çelebi peisajului istoric de la Karaharman în cel de-al doilea pătrar al secolului XVII era situarea cetății „pe malul mării și pe brațul fluviului Dunărea”. Dar conform geografiei otomane, Delta Dunării era formată de cinci brațe, dintre care, după Chilia, Sulina și Sfântul Gheorghe, „brațul al patrulea se varsă în Marea Neagră lângă Beș-Tepe, iar brațul al cincilea se unește cu Marea Neagră lângă cetatea Karaharman”.

Harta Dobrogei din manuscrisul geografiei lui Kâtip Çelebi și mai cu seamă aceea a Deltei din atlasul atribuit lui Seyd Nuh înfățișează chiar acest braț sudic al Dunării, care, desprins din Sfântul Gheorghe, străbatea complexul lagunar

Ruinele cetății Karaharman-Vadu (sec. XVII)

Razelm-Sinoe spre a se uni cu marea la sud de Karaharman (Vadu). Navigația pe acest braț sudic al Dunării fusese șansa Karaharmanului, unde, în secolele XVI-XVIII – vremuri clasice de înflorire a Dobrogei otomane – s-au dezvoltat târgul și portul. Evliya Çelebi afirmă că la mijlocul veacului XVII târgul număra cam 300 de case acoperite cu olane sau șindrilă, o geamie lângă schelă și 70-80 de hanuri pentru negustori. Navele acostau și puteau chiar ierna pe brațul dunărean, portul fiind, după mărturia de la 1632 a călugărului Emmidio Portelli, cel mai însemnat din Pontul Stâng: Importanța excepțională a relațiilor comerciale al căror punct nodal era Karaharmanul a fost demonstrată, în anul 1987, de descoperirea arheologică, în cetate, a unui tezaur de 176 monede de aur și 71 de argint, datând din a doua jumătate a secolului XVI și din veacul XVII (*Magazin istoric*, nr. 12/1987).

Prin componența sa – predominanța tehnicilor venețieni și a „dolarilor” (taleri) spaniolești –, prin proveniența monedelor dintr-o sumedenie de state ale Sfântului Imperiu Romano-German, din Țările de Jos, câteva otomane și chiar una din moneta de la Baia Mare, bătută la 1660 pentru imperiali –, tezaurul atestă confluența negoțului danubian cu cel pontic, parte a celui din bazinul mediteranean. Alături de noua viziune asupra comerțului și circulației monetare la Marea Neagră în secolul XVII, tezaurul susține poziția portului Karaharman, la o răspântie dunăreano-maritimă, și funcționarea în epoca

Turnul nord-estic al cetății Karaharman

modernă a celui de-al cincilea braț al Dunării:

De altfel însăși întemeierea și rolul militar al cetății ilustrează parametrii navigației pe acest braț, căci – arată același Evliya Çelebi: „cazacia veneau aici adeseori cu șăicile pe Dunăre prin localitatea Yeni-sale și atacau Babadagul”. Dar tot el precizează: „De când s-a construit această cetate [Karaharman] nu mai apar cazacii la această trecătoare și nici la orașul Babadag.”

Pentru veacul XVI, alături de harta gurilor Dunării inclusă în atlasul lui Seyd Nuh, kanunnameaua (cartea de legi) sultanului Süleyman Magnificul de la 1520 legifera circulația mărfurilor, călătorilor și turmelor prin portul și „trecătoarea” sau „vadu” de la Karaharman.

Reconstituirea peisajului lagunaro-deltaic din secolele XVI-XVIII deschidea, desigur, perspectiva unor interesante cercetări privitoare la vre-

murile mai vechi, medievale și antice.

„Atlantida” de la gurile Istrului

Hărțile nautice italiene din jurul anului 1300, cele mai precise documente cartografice de atunci pentru Marea cea Mare, înfățișează această ramificație sudică danubiană – mai târziu numită de otomani Karaharman – ca desfășându-se din brațul Sfântul Gheorghe, străbătând, evident, lacul Razelm și vărsându-se în Marea Neagră atât prin gura Portița, cât și mult mai la sud. Portulanele (cărțile pilotului acelor vremuri) sunt-mai puțin explicite în ceea ce privește înfățișarea locurilor acoperite măcar parțial de enigmatică inscripție „Zanavarda”.

Dar sursele imperiale romane analizate sub acest unghi de vedere îngăduie o nouă interpretare și reconstituirea peisajului danubian, deltaic și lagunar în antichitatea clasică.

După Strabon (63-19 î.Chr.), vestitul geograf din Amaseia pontică, Istrul „are șapte guri: cea mai mare este aceea numită „gura sfântă” [...] aceasta e prima gură când intri în Pont, ținând malul stâng; gurile care urmează se întâlnesc călătorind cu corabia de-a lungul coastei spre Tyras”. Localizarea celei dintâi guri ar putea fi dificilă fără precisa indicație a lui Pliniu cel Bătrân (23-79 d. Chr.) din *Istoria Naturală*, în care face enumerarea locurilor Tracie până la Histria, „de unde – precizează – sunt gurile Dunării”.

După cea mai importantă autoritate geografică a antichității, Claudius Ptolemeu (sec. II d. Chr.), cel mai sudic

Trigliful unui templu de la Histria în zidul cetății Karaharman

braț al Dunării se despărțea din albia cea mare a fluviului nu departe în aval de cetatea Noviodunum (Isaccea), curgea de-a lungul insulei Peuce și se vărsa în Pont, prin gura numită Sacră sau Peuce. Pliniu, cel Bătrân completează descrierea, arătând că la vărsarea acestuia în mare se află o mlaștină de 19 mii de pași și că „din albia sa mai sus de Histria se formează un lac cu o circumferință de 63 000 de pași, numit Halmyris”.

Revelația noii lecturi a autorilor antici o constituie, desigur, poziția cetăților Histria și Argamum (Orgame). Astfel, Histria se afla chiar acolo unde se vărsa Dunărea în Pont, după cum consemna însuși Herodot, călător pe acele meleaguri pe la mijlocul veacului V î. Chr.

De altfel, numele „Cetatea fluviului Istros”, consemnat în opera atribuită lui Scylax din

Carianda (sec. IV î. Chr.) nu putea avea altă explicație decât *situarea Histriei pe brațul sudic danubian*.

Cât despre Orgame/Argamum, întinsa așezare identificată arheologic și monumentalistic la capul Dolojman, istoricul și geograful Hecateu (cca 550-470 î. Chr.) o situa pe Istru: „Orgame – cetate pe Istru”.

Dar noua viziune a peisajului geografic antic de la gurile Dunării face să apară o adevărată fantasmă: insula Peuce sau a Pinilor dacă este să tălmăcim în românește acest termen grecesc. Abundența pinilor maritimi pe acest uscat, afirmată de Apollonios din Rhodos (295-215 î. Chr.) ar părea îndoielnică dacă documente epigrafice descoperite în săpăturile arheologice de la Histria nu ar confirma exploatarea lemnului acelorasi conifere pentru confecționarea

făciilor necesare iluminatului cetății antice. Același Apollonios compară insula, ca mărime și formă, cu Rhodosul, brațele Narex și Calon („cel frumos”) desfăcându-se de la cotul ei. Triunghiulară, ea avea partea mai lungă spre mare. Vârful era îndreptat către cursul fluviului, adică în aval pe brațul omonim – Peuce, aceasta întrucât Strabon arată că de la vărsarea sa în mare trebuie să se navigheze 120 de stadii (cca 22 km) în amonte spre a ajunge la insulă.

De la mijlocul primului mileniu înainte de Christos și până la sfârșitul antichității, la sud de actualul braț Sf. Gheorghe se aflase insula Peuce, o adevărată Atlantidă, dispărută ca și civilizația imperială romană în vremurile întunecate de la începutul evului de mijloc...

Căutarea ei și a altor realități troienite de timp este o altă poveste. ■

Pe când oamenii își trimiteau scrisori

A fost o vreme când elita socială, de la noi și din întreaga Europă, își petrecea un timp considerabil scriind. Rudele, prietenii, cunoscutii păstrau o legătură continuă prin acest schimb de mesaje. Scrisul nu însemna doar o formă de transmitere a gândului, ci și disciplinare, supunerea la anumite reguli.

REVOLUȚIE, POJAR, AMINTIRI AMARE, PLĂCUTE SPERANȚE

GEORGETA FILITTI

Tinerii scriau părinților, bunicilor, unchilor, atenți la ortografie și la exprimare. La rândul lor aceștia răspundeau, dând un sentiment de mândrie, de siguranță celui care își croia drum în lume. Mille de scrisori păstrate în arhive publice ori particulare rețin viața cotidiană, intimități, cancanuri, considerații politice, ajutând poate cel mai bine la cunoașterea unei epoci istorice.

Intervine apoi un element a cărui importanță nu trebuie neglijată, și anume grafia. Cercetând scrisul cuiva, chiar fără o pregătire grafologică specială, poți intui disciplina, gândirea ordonată, echilibrul sau, dimpotrivă, mintea haotică, firea nestăpănită, dispoziția lesne schimbătoare. Într-un cuvânt, corespondența te ajută cel mai bine „să citești” un om.

Dacă memoriile, jurnalele, actele oficiale sunt redactate cu acea intenție subsidiară a publicării, corespondența particulară însumează doar puzderia de sentimente, de trăiri, de fapte ale cuiva. Parcurgând, ca să restrângem discuția la realitățile românești, câteva sute de scrisori din anii 1840-1940, avem o imagine vie, captivantă a vieții de familie, a relațiilor de rudenie, despre căsătorii aranjate ori din dragoste, educația copiilor, tranzacții de toate felurile, ecouri ale evenimentelor politice, fapte esențiale neconsemnate în hârtiile oficiale.

Corespondența, ca obligație socială, înseamnă o anumită rigoare: atenție la ce și cum scrii, stăpânirea emoțiilor, evitarea văicărelilor – într-un cuvânt, încadrarea în niște tipare anume. Așa cum pe stradă, până la primul război mondial, erau obligatorii corsetul și pălăria pentru femei ori clacul și bastonul pentru bărbați – tot astfel scrisorile trebuia scrise cîțet, pe un ton optimist, cu atenta pomenire a celor apropiați adresantului. Faptul că se corespondă mai mult în limba franceză a însemnat folosirea, chiar între rude apropiate, ca o dovadă de bună creștere, a pronumelui vous. În limba română există mai multe posibilități de traducere (dumneavoastră, dumneata, tu); în cazul rudeniei apropiate (frate-soră, mai ales) am optat pentru echivalentul tu.

O întreagă industrie a hârtiei de scris, cu monograme (coroane, dacă era cazul), adresă imprimată (mono sau bicoloră, în relief etc.), pene, condeie, stilouri, cerneluri erau folosite pentru redactarea scrisorilor, răvașelor, depeșelor, bilețelilor. Comisionari, oficii poștale, poștă pneumatică erau tot atâtea mijloace de înlesnire a comunicării, de circulație a veștilor, a informațiilor, a bărfelor...

Din acest păienjenis de scrisori, în care a fost prinsă mai cu seamă clasa boierească românească în secolul XIX, am ales, pentru început, câteva misive schimbate de membri ai familiei Ghica din Țara Românească și păstrate la Biblioteca Academiei și în arhiva Manole Filitti (ultima epistolă). Personajul prezent în toate piesele de corespondență traduse de noi din limba franceză este George Ghica (1830-1896), fiul marelui ban Mihai Ghica (1794-1850) și al Ecaterinei Faca. Cel din urmă era unul din frații domnitorului regulamentar Alexandru D. Ghica (1796-1862). Fostului domn îi este adresată prima scrisoare publicată în continuare. Acolo apar Vladimir (Vava), fratele lui George, și respectiv surorile lui: Elena (Dora d'Istria, 1828-1888) și Sofia (n. în 1839), căsătorită mai târziu cu contele O'Rurke. Lui George îi scriu Elena, scriitoarea deja amintită, și soțul ei, principele rus Alexandru (Sașa) Kolțov Massalaski. În scrisoarea lor este evocată altă soră a lui George, Olga (n. în 1831), căsătorită cu beizadeaua Grigore Sturdza (fiul domnului regulamentar al Moldovei, Mihai Sturdza, 1795-1884), colonel în armata turcă sub numele de Muhlis pașa, și fratele lor Matei (1829-1852). Două scrisori schimbate de George cu soția lui Zoe (n. Cantăcuzino, sora Nababului) încheie acest mic excurs într-o corespondență ce ridică puțin vâlul asupra vieții cotidiene a familiei Ghica.

George Ghica către Alexandru D. Ghica

Dresda, 11 octombrie 1848

Măria Ta,

Cum să Vă descriu surpriza și în același timp bucuria încercată la primirea prețioasei Voastre scrisori? Am fost cu atât mai mirat cu cât am primit o scrisoare de la scumpa mea mamă în care îmi scrie că Vă așteaptă cu nerăbdare la Viena, unde dragii mei părinți se află în acest moment. Au părăsit Potsdam-ul pe la sfârșitul lui septembrie. Se pare că scrisorile Voastre au întârziat, neputând trece prin zona de război din Italia [suntem în plină desfășurare a revoluțiilor de la 1848], încât abia în timpul armistițiului au ajuns la Potsdam. Accidentul a fost cu atât mai neplăcut pentru părinții mei cu cât, neavând nici o veste de la Voi, nu știau unde să Vă scrie. Ce mă uimește și nu pot pricepe de ce scrisorile Voastre n-au fost trimise la Viena sau măcar înmânate

dragului Vava. L-ați văzut la Potsdam. Sper că e bine după pojarul pe care l-a făcut. Închipuți-vă, Principe, că mama, Elena și Sofia au făcut toate pojar, iar Elena l-a făcut pe tren; după ultimele vești, mulțumită lui Dumnezeu, toată lumea e bine. Pe 12 luna asta părinții mei vor

să plece din Viena, numai să fiți și Voi ajuns acolo. Mă aflu încă în acest oraș mănjit din nou de sângele cetățenilor lui și unde domnește anarhia. Vă imaginați, Principe, cât de îngrijorat sunt pentru părinții mei! Când se va sfârși, oare, cu traiul în străinătate? Când își vor revedea, în sfârșit, patria fiii cei mai credincioși? Biata Valahie, din nou depășește toate țările în nefericire! Ce soartă va avea patria noastră? Dumnezeu știe! Cât despre mine, nădăjduiesc că Dumnezeu îmi va da tăria să îndur cu același curaj nenorocirile ei și cu aceeași bucurie fericirea ei.

Ce bucurioși voi fi, Principe, să Vă pot săruta din nou mâinile! Până atunci această scrisoare rămâne mesagerul celor mai respectuoase omagii.

Nepotul Vostru, George Ghica

Alexandru
D. Ghica

Elena Ghica către George Ghica

[St. Petersburg], 21 ianuarie 1854

Iubitul și dragul meu George,

Încep să-ți scriu îmbrățișându-te și mulțumindu-ți pentru ultima ta scrisoare, unde îmi dai vești despre Olga, pentru care eram foarte îngrijorată. Mai scrie-mi despre ea, te rog, când știi ceva, mă faci fericită, fiindcă vreau să fiu cu sufletul împăcat în legătură cu toi ai mei.

Nefericirile tale în dragoste m-au afectat și m-au întristat.

La vârsta ta n-ar fi trebuit să treci printr-atâtea. M-au distrat grozav toate aceste căsătorii imaginare. Nu știu ce să te sfătuiesc pentru moment. Aș fi vrut o căsătorie după sufletul tău. Ești prea tânăr să faci o căsătorie de conveniență, iar o căsătorie din dragoste n-ar fi, cred, demnă de tine. Bietul de tine, ești tracasat și plictisit. Ce-i de făcut? Dumnezeu o să te răsplătească și ai să ieși la liman cu ajutorul Lui și binecuvântarea părinților noștri, care se roagă pentru noi în Ceruri.

Și eu am destule necazuri și am fost încercată într-o mie de chipuri. Am avut tot felul de plictiseli și numai dragostea lui Alexandru al meu m-a ținut și speranța în Dumnezeu mi-a dat forță și curaj. Depărtarea de țara mea mă apasă și sunt momente când mi-aș da parte din viață să mă pot afla acolo doar o clipă. Numai că *acolo* am pierdut aproape tot, încât nu voi găsi decât lacrimi și remușcări. Aerul ce respiram în țară îmi făcea bine și aș fi binecuvântat de o mie de ori ziua când aș fi putut-o revedea. Măine e o zi când mă voi gândi mai mult ca niciodată la ea, căci e ziua mea de naștere și în același timp cea a

logodnei mele. Spune-i Altei Sale Principelui că îi sărut mâinile și-l rog să mă binecuvânteze. Sper că e sănătos. Șașa tânjește în fiecare seară după compania lui și veghile care îi făceau atâtă plăcere. Citește cărțile grecești, pentru care mulțumim din tot sufletul; mai ales cea unde se află portretul Altei Sale mă face să plâng și-mi trezește atâtea amintiri, atâtea regrete, tandrețe și bucurii, devenite amare prin rememorare. Măine am la masă toată familia generalului Sumarokov, care ține locul familiei mele.

Mi-s dragi cu adevărat și le sunt devotată din tot sufletul.

Sophinchen e cum nu se poate mai bine și mă încântă. Învață bine, se poartă minunat, e dulce și ascultătoare. Duminică dimineața am fost cu ea să ascultăm un *Te Deum* la un așezământ de binefacere ce mi-a fost incredințat. A urmărit totul cu mare atenție și interes. Pentru ziua ei de naștere a invitat mai mulți copii după masă să alerge și să se joace. Era fericită. Deasupra noastră locuiește familia Catacazi, care are două fete de vârsta Sofiei și adesea duminica se joacă împreună.

Zilele trecute am văzut-o, dragul meu, pe Rachel de care mi-e inima plină. Cum nu ies și din cauza doliului meu nu mă pot duce la teatru, credeam că n-am s-o văd deloc și auzeam toată exaltarea, toată admirația pe care o stârnea ca și cum ar fi fost la Paris, iar eu în imposibilitate de a mă duce acolo s-o văd. Și iată că alaltăieri a dat un matineu dramatic în sala contesei Kleinmichel în beneficiul societății noastre. Îți poți închipui bucuria și nerăbdarea mea. M-a fermecat, m-a cucerit, m-a înnebunit de admirație. E inimaginabilă, e un geniu femeia asta! Am vorbit cu ea. Am făcut onorurile casei și așa am putut-o vedea de aproape. E delicioasă și toată lumea și-a pierdut capul, mulți tineri o

George Ghica

să se ducă după ea la Moscova, căci pleacă săptămâna viitoare. Pentru matineul nostru a jucat actul II din *Virginie* și actul III din *Misanthropul*. Iată o bucurie – prima pe care o am de multă vreme. E sărbătoarea carnavalului meu.

Încolo, ies rar, cât mai puțin posibil. Sufăr de ultiminteri rău de frig și cum aerul mi-e indispensabil, de fiecare dată când respir mai adânc, a doua zi sunt bolnavă. Îmi dau lapte de capră care-mi face bine. Capra mea e complet albă și o distrează pe Sofia care în fiecare dimineață îi dă pâine și sare. Sunt foarte amărâtă dacă împrejurările o să mă împiedice să plec în străinătate în primăvara asta. Am nevoie de o cură și mai ales de schimbarea aerului și a climei.

N-am să renunț decât în extrem și am să insist pentru planurile mele care-mi dau dulci și plăcute speranțe. Dacă va fi imposibil să plecăm în altă parte, ne vom duce liniștiți să petrecem vara la moșia noastră de lângă Moscova, dar încă nu-mi stă gândul la asta și nădăjduiesc altceva. De altfel sunt lucruri îndepărtate și e într-atât de frig, că poți avea orice altceva în cap decât vara. Sofia s-a aranjat de minune. Mulțumită lui Dumnezeu n-a răcit măcar o dată de când a venit. Iese în fiecare zi, pe orice vreme, și se plimbă o oră întreagă. Nu mă pot împiedica să n-o înfofolesc, s-o acopăr cu pături până se enervează. Am să încerc să fac tot ce mi-ai spus în legătură cu bijuteriile. Până acum prețurile oferite la cele marcate sunt așa de exagerate că e ridicol, dar nici nu-i momentul să vinzi oricum. Dimpotrivă, fiecare se gândește să țină ce are în valori curente. Știu că marelui smarald era la Matei și că bunica i l-a dat atunci când mi-a dat mie cerceii.

Adio, bunule și drag prieten. Te îmbrățișez din inimă. Te iubesc și-ți sunt prietenă. Sora ta devotată care te iubește din toată inima. Sărut mâinile Alteței sale Principelui.

Elena

Dragul meu George, te îmbrățișez cu drag și Dumnezeu să te aibă în paza Lui,

Fratele tău Alexandru

Zoe Ghica către George Ghica

[1860] miercuri dimineață

Iubitul meu George,

Am primit scrisoarea ta aseară; a venit la timp ca să mă liniștească puțin, fiindcă începusem să fiu îngrijorată de tăcerea ta. Așa cum ai bănuț, n-am ajuns încă la Ciocănești, întâi din cauza vremii proaste și pe urmă fiindcă Mihai al nostru s-a îmbolnăvit. A început să tușească, ceea ce m-a neliniștit. Din fericire, i-a mai trecut fără să trebuiască să-i dau ceva. Am trimis după Davila, care mi s-a părut mai cu capul în nori ca niciodată. Crede-mă, e pe jumătate nebun. Când te întorci, am să-ți povestesc toate prostiile pe care mi le-a spus.

Veste mare! Guvernul a demisionat. Demisie sublimă și nobilă, dar tot demisie! Se pare că Principele le-a refuzat categoric tot ce au cerut. Jean a discutat îndelung cu Alteța Sa și se pare că a avut curajul să-i spună în față câteva lucruri. Membrii aleși din Comisia Centrală își dau demisia, așa Camera își poate realiza lucrările de anul trecut. Se vorbește de un guvern pestriț dintre cele mai nostime: Ștefan Golescu și fratele lui Nicolae,

Elena Ghica

Dumitru Brătianu, Mitică Sturdza; iar Principele spune că dacă Adunarea se va arăta nemulțumită de ce se întâmplă, o dizolvă fără șovăire. Până atunci, se spune că e atât de nervos, încât a interzis circulația trăsurilor prin dreptul Palatului. E o măsură de care madam Grigore Filipescu suferă tare rău, fiindcă nu se poate mișca, nici primi vizite. Ion Ghica, așa cum știi, e director și n-a demisionat declarând că va sluji sub orice guvern. Îți trimit câteva ziare și un borcan de dulceată. O să îți le aducă cei 14 argați veniți aici, spre disperarea mea (când vechilul era la Oltenița), așa că nu știam cum să scap de ei. Au fost tot felul de istorii cu pașapoartele lor. În sfârșit, azi îți-i trimit prin [indescifrabil], care mi-a adus și scrisoarea ta. Le-am dat un ducat pentru mâncare pe drum și alt ducat pentru cheltuielile din cele două zile cât au stat aici. Am fost personal la Grant să mă interesez de mașină. Era bolnav, dar unul din funcționarii lui mi-a spus că n-a sosit încă avizul, dar speră că săptămâna viitoare vom avea mașina. Mă bucur că grăul e frumos. Spune-mi numai dacă frigul de acum nu-i face rău și ce-i cu porumbul. Dacă timpul se îndreaptă, mâine plec la Ciocănești. Dacă nu sunt la București când te întorci, vino acolo căci sunt nerăbdătoare să te îmbrățișez. Adina e bine, mulțumesc lui Dumnezeu, și Mihai e mai bine. Numai că a mai slăbit și e tare palid. Sper să-și revină la țară. Te las, iubitele, și te îmbrățișez cu toată dragostea,

A ta, Zoe

Mi-au dat copia contractului cu zilierii aduși de tine. Sunt zece. În contract scrie că le vei da porumb, așa că nu-l vinde pe tot ca să ai ce da acestor oameni.

George Ghica către Zoe Ghica

[1860]

Adorata mea Zoe,

M-am întors aici ieri seară de la Frătești și am găsit scrisoarea de la tine în care îmi scrii că micuțul nostru Michi a răcit. Leacurile pe care îmi spui că vrei să i le dai sunt excelente, doar te rog din suflet să-l ferești de lucruri călduroase; se apropie toamna și

dacă se învață de pe acum să fie înfolit prea gros, o să treacă iarna dând dintr-o răceală

într-alta. Ieri am trecut pe la Singureni, unde credeam că o să-l găsesc pe George; l-am așteptat până la șapte seara, când am primit o scrisoare de la el anunțându-mă că afacerea cu Sintești se amână. Nu l-am văzut încă pentru că, ajungând ieri prea târziu, n-am mai putut ieși fără să-mi pun puțin lucrurile în ordine. La Frătești lucrurile merg destul de bine, dar prețul

la grâu nu crește cum ne-am fi așteptat; am vândut, totuși, 300 de

kile cu 183 de piaștri. Pentru rest sunt

absolut hotărât să aștept să crească la 7 ducăți – chiar cu riscul de a-l ține până primăvara viitoare. Nu l-am văzut încă pe George și neștiind ce se alege în afacerea cu Bibescu nu-mi dau seama câte zile rămân aici. Luni sau marți încerc să mă duc la Frătești ca să stau acolo până la sfârșitul săptămânii și pe urmă să vin la tine la Florești.

La revedere, adorata mea Zoe, îmbrățișează de mii de ori copiii și mai ales nu-l răzgâia prea tare pe Michi. Sărutări de mâini mamei, iar pentru tine un milion de sărutări pe buzele tale iubite.

Soțul tău,

George M. Ghica ■

Zoe Ghica, născută Cantacuzino

OBSESIA ISTORIEI

„Istoria era pentru el nu numai o preocupare, ci și o obsesie permanentă. Se gândea la istorie, scria istorie și nu vorbea decât despre istorie. Nici măcar observațiile normale – despre starea atmosferică, să zicem – nu-l interesau. N-avea vreme de pierdut. Își prețuia timpul și refuza să-l cheltuiască fără folos. Se concentra asupra problemelor de istorie – inclusiv a celor mai controversate – care-l absorbeau întru totul. Vroia ca, prin arma istoriei, neamul nostru să poată să țină piept istoriei. Formula îi aparține. E cel dintâi dintre istoricii

Constantin C. Giurescu și soția, Maria Simona Giurescu, în satul de deportați de la Măzăreni, 14 octombrie 1955

români care a sesizat uriașul rol nu numai informațional, ci și educațional al televiziunii, al radioului, al presei cotidiene, al filmului, pentru răspândirea cunoștințelor istorice și pentru transformarea cunoașterii în convingere personală [...] Întemeiat pe astfel de convingeri, C.C. Giurescu a sprijinit cu tot sufletul apariția *Magazinului istoric* și nu s-a dezmințit ca un colaborator permanent. Când apărea *Magazin istoric*, în 1967, trecuseră 35 de ani de când C.C. Giurescu fondase și editase celebra *Revistă istorică română*. N-a pregetat să-mi împărtășească experiența lui de editor – deși

împrejurările erau cu totul altele –, după cum nu se sfia să ne felicite sau să ne critice“ – scria Cristian Popișteanu.

Textul este reprodus și în volumul *Centenar Constantin C. Giurescu. Amintiri și documente inedite*, tipărit anul trecut la Editura Universitaria. Apărut sub egida Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.C. Nicolăescu-Plopșor“ al Academiei Române și a Facultății de Istorie, Filosofie, Geografie din cadrul Universității Craiova, impozantul tom reunește mărturiile ale unor istorici români și americani care l-au cunoscut ca prieten sau în

calitate de dascăl.

În partea a doua a volumului, academiциanul Dinu C. Giurescu publică telegrame, rapoarte și sinteze ale diplomaților americani din București, Londra și Moscova, instrucțiuni ale Departamentului de Stat, documente interne românești transmise în traducere la Washington privind alegerile din noiembrie 1946 din România.

Volumul este însoțit și de o anexă de fotografii din arhiva familiei, ce întregesc, prin personalitățile înfățișate, imaginea savantului care a fost Constantin C. Giurescu.

CRONOGRAM

SILVIA, DIN CE AN APARE
CUNOSCUTA REVISTĂ,
„MAGAZIN ISTORIC“?

Adunând literele care au valoare de cifre romane din textul de mai sus, veți afla răspunsul la întrebare, anul din care apare *Magazin istoric*.

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integralei NĂVĂLIRI BARBARE:

C - V - VAL - H - TATARI - ONU - LAN - ZENON - MANDRI - GR - ARCA - GNOMI - E - LIO - BAN - ATU - STRANS - R - NG - IARD - MAG - G - LD - T - CUMANI - SU - HERUL - AVAR - R - LIN - IRC - CELT - ARABI

Soluția jocului din nr. 3/2002, p. 73:

BAUDELAIRE (B-AU-DE-LA-I-RE)

P R I E R

2

1982. Trupele argentinienne debarcă în insulele Falkland. Între Marea Britanie și Argentina începe un război, încheiat cu victoria rapidă a britanicilor și, ulterior, căderea regimului militar la Buenos Aires.

3

1948. Congresul S.U.A. aprobă Planul Marshall, prin care 16 țări europene participante la proiect primeau, vreme de patru ani, 12,4 miliarde de dolari (5 la sută din produsul național brut al S.U.A.). Planul Marshall permite economiilor celor 16 să-și revină într-un timp scurt după trauma războiului. „A fost cea mai mare realizare a timpurilor noastre”, declara marele istoric britanic Arnold J. Toynbee. Statele de sub umbrela lui Stalin au fost obligate de Moscova să refuze ajutorul.

6

1327. În biserica „Santa Clara” din Avignion, poetul italian Francesco Petrarca (1304-1374) o întâlnește pentru prima oară pe Laura. O va iubi de la prima vedere și pentru toată viața. Francesco avea 20 de ani, Laura – 23 și era căsătorită. Cei doi nu vor fi niciodată împreună, dar din ziua aceea opera poetului va fi plină de ființa iubită, căreia îi va înălța cele mai frumoase sonete din lume.

15

1951. La Londra se desfășoară primul concurs „Miss Univers”, la care cele 13 pretendente la titlu evoluează pe scenă în costum de baie, spre satisfacția publicului. Fetele au arborat pentru întâia dată această piesă vestimentară în 1921, când a fost aleasă „Miss America”. Dar prima întrecere de acest tip, între cele mai frumoase femei, a avut loc în toamna anului 1888, în orașul, stațiune de odihnă Spa, din Belgia: De atunci concursurile s-au impus: în 1909 a fost aleasă „Miss Germania”, o frumusețe de 17 ani, vânzătoare de țigarete.

16

1889. Se naște în capitala Imperiului britanic Charlie Chaplin, o legendă a cinematografului mondial, despre care contemporanul său profesorul vienez Sigmund Freud avea să scrie: „Chaplin este un mare artist. Cu toate acestea, el creează invariabil unul și același personaj: un tânăr slab, vulnerabil, stângaci, exact cum era el în anii tinereții. Chaplin nu se poate desprinde de amintirile și trăirile sale de atunci. Munca lui este o compensare pentru umilințele și dezamăgirile trecutului.”

17

1936. „Niciodată Breaza nu a fost mai frumoasă. E o profunzime de culori. N-am văzut în viața mea atâția pomi înfloriți. Cred că sunt meri. Unii au ceva de carte poștală, așa sunt de albi. Am stat adineauri – 9 dimineața – câteva minute la capătul aleii cu nuci să privesc Prahova, în sus, spre munți. E amețitor. Albul zăpezii de pe Bucegi, pe urmă albul merilor în floare, pe urmă o mie de nuanțe de verde – de la verdele negru al unui pin stingher, până la verdele galben, fraged, umed, nesigur, al frunzelor tinere.” Explozia primăverii, sub privirea lui Mihail Sebastian (*Jurnal*, 1935-1944).

25

1857. Se naște Ruggero Leoncavallo, compozitor, pianist și pedagog italian. A compus aproape 20 de opere și operete (*Paiate*, *Boema*). Fiind odată în Anglia, s-a gândit să meargă la un spectacol *Paiate* la Manchester. S-a așezat mai în spate, a urmărit întregul spectacol și la sfârșit a vrut să se amuze. „Bravo! Superb! Divin! Dumnezeu, ce muzică!”, striga un spectator de alături. „E pur și simplu dezgustătoare muzica asta, și-a contrazis el vecinul. Nu se leagă nimic cu nimic în ea.” „Cum așa, domnule?” a întrebat nedumerit acela. Și Leoncavallo s-a pornit să-și facă praf opera. Cât a putut el de convingător. „Totul e furat, domnule. Cavatina de la Berlioz, duetul din actul întâi de la Gounod, iar finalul este o imitație primitivă a marelui Verdi.” A doua zi compozitorul avea să citească în ziarul din Manchester: „Prezent în sală, signor Leoncavallo, cu autoritatea-i cunoscută, a declarat că opera sa *Paiate* nu conține nimic original, fiind integral plagiată.”

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Anul 1952 debutează cu un eveniment neașteptat, cu grave consecințe pentru soarta românilor în anii și deceniile care vor urma: reforma monetară.

Era anunțată printr-o Hotărâre a Consiliului de Miniștri și a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român „cu privire la efectuarea reformei bănești și la reducerea prețurilor”. Datată 26 ianuarie, a fost publicată în presa din 28 ianuarie.

Reforma, se precizează în Hotărâre, era „menită să pună în circulație bani noi, cu putere de cumpărare mult mai mare, care vor înlocui banii vechi cu o putere de cumpărare mai mică”.

În aceeași zi, sunt introduși pe piață banii noi, respectiv monete de 1 ban, 3 bani, 5 bani, 10 bani, 25 bani, precum și bancnote de 1 leu, 3 lei, 5 lei, 10 lei, 25 lei și 100 lei. Un leu nou era echivalat cu 0,079346

grame aur fin.

Sunt stabilite și normele privind efectuarea schimbului. Raporturile erau: 1 000 lei vechi – 100 lei noi; între 2 000 și 3 000 lei vechi – 200 lei noi; peste 3 000 – 400 lei vechi pentru un leu nou.

De la aceeași dată, intră în circulație timbrul poștal „I.L. Caragiale”, cu raportul 200 la 1.

Sunt prevăzute, de asemenea, reducerea unor prețuri comerciale. Iată câteva dintre noile tarife: pâine – între 0,33 și 3,22 lei; zahăr tos – 9 lei kg; ulei la sticlă – 12,50 lei kg; ziare – 0,20 lei bucată; țigărete, popularele „Naționale”, 20 bucăți – 1,14 lei; cutia de chibrituri – 0,15

lei etc. Un bilet de intrare la cinematograful costa între 1,25 și 3 lei.

Reforma din 1952 a constituit, după cum afirmă specialiștii, deposizarea a foarte multor categorii de cetățeni de sumele economisite, de depunerile la Casa de Economii și Consemnațiuni.

Dar, reasezarea monetară din 1952 a mai reprezentat ceva, după cum precizează acad. Costin Kirilescu, în studiul *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, apărut în colecția „Biblioteca Băncii Naționale”, la Editura Enciclopedică. Pregătirea și aplicarea ei nu a fost făcută de Banca Centrală (Banca de Stat), „inițiativa fiind preluată exclusiv de Comitetul Central al Partidului Comunist (Muncitoresc) Român. Concomitent, conducerea Băncii

Naționale și a Ministerului Finanțelor a fost arestată. Această întorsătură dramatică, care nu și-a găsit egal în toată istoria monetară și financiară a țării, a avut, fără îndoială, substrat politic, care și-a pus amprenta pe tot procesul reformei.

Sciriitorul rândurilor de față – continuă autorul – a fost și el implicat în această tristă mascaradă, deși nu făcuse parte din conducerea Băncii Naționale. A fost anchetat la Comisia de anchetă a Comitetului Central al P.M.R. timp de 10 zile și, până la urmă, dat afară din bancă, cu puține șanse de a găsi un loc de muncă, faptul de a fi fost la Banca Națională reprezentând

Piața Universității

pentru serviciile de cadre ale altor autorități și întreprinderi un stigmat infamant."

Este fața nevăzută și dramatică a reformei monetare din 1952, necunoscută pentru mulți dintre cei care, propagandistic, în presa din urmă cu cinci decenii, îi laudau „binefacerile”. Și nu a fost singura, pentru că reforma era o verigă perfect îmbinată într-un lanț mult mai complex. Astfel, *Scnteia* din 7 martie anunța o nouă Hotărâre a aceluiași Consiliu de Miniștri care proclama necesitatea creșterii producției industriale și agricole, fiind luate măsuri privitoare la colectarea și achiziția produselor, la muncă și salarii („acolo unde sistemul de acorduri este prea complicat, va fi simplificat...”), la îmbunătățirea activității în sistemul financiar, cât și referitoare la sarcinile organizațiilor de partid și de masă. În domeniul producției industriale era indicat a se urma modelul sovietic „al stahanovismului”. Pentru agricultură, se preconiza, „separarea la gospodăriile agricole de stat a funcțiilor de producție de cele de consum, adică predarea obligatorie către stat a întregii producții agricole”. Ministerul Agriculturii urma să alcătuiască, până la 15 martie, planul de comasare a terenurilor gospodăriilor agricole de stat.

Un important eveniment cultural – prezentat pe larg în presa acestor luni – îl constituie omagierea lui I.L. Caragiale, la împlinirea a 100 ani de la naștere. Cinstirea memoriei marelui scriitor este folosită în scop propagandistic, opera sa fiind prezentată și popularizată, de pe pozițiile luptei de clasă, drept o virulentă demascare a „regimului burghezo-moșieresc”.

Ultimele noutăți într-o librărie

Ilie Murgulescu, Ed. Mezincescu, N. Moraru, Traian Șelmaru ș.a.

„A pune în lumină opera lui Caragiale – citim în *Scnteia* din 9 ianuarie – înseamnă a arăta de ce s-a bucurat și se bucură ea de atâta dragoste în popor, a sublinia caracterul ei militant împotriva dușmanilor poporului, a arăta puterea cu care această operă ajută azi poporul muncitor în distrugerea lumii vechi, constituind astfel un sprijin în construirea vieții noi.”

Mai amintim dintre manifestările Centenarului.

Editura de Stat pentru Literatură și Artă și Editura Tineretului tipăresc volume din scrierile lui Caragiale într-un tiraj total de 203 000 exemplare. La Teatrul Național este organizată o expoziție cu fotografii, documente, manuscrise, scrisori ale sale. Este reluată, mult

dezvoltată, la Muzeul Național de Artă (fostul Palat Regal). În legătură cu organizarea acestei Expoziții, Mihai Beniuc (pe atunci secretar al Uniunii Scriitorilor) relatează în memoriile sale că pregătirea ei avea loc imediat după reforma monetară. „Banii – scrie memorialistul – se găseau foarte greu, nu se puteau schimba sau oamenii nu aveau ce schimba sau ceea ce aveau de schimbat era prea puțin și trebuie să mărturisesc că erau artiști care numai că nu cădeau de ameteală, înfometaji de pe scări jos.”

Sunt realizate trei filme după schițele *Arendașul român, Lanțul slăbiciunilor și Vizită,*

Ce mai serie *Scnteia*?

printre interpreți aflându-se Marcel Anghelescu, Radu Beligan, Florica Demion, C. Ramadan.

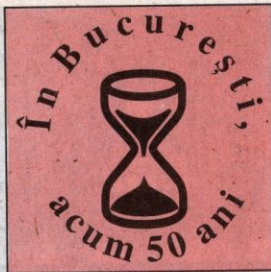
La 7 februarie, la Teatrul Național - în prezența conducătorilor P.M.R., a unor membri ai guvernului, ai Prezidiului Marii Adunări Naționale, ai corpului diplomatic - are loc un spectacol festiv cu piesa *O scrisoare pierdută*. Participă și un grup de scriitori străini (din U.R.S.S., China, Austria, Belgia, Anglia, Finlanda, Norvegia etc.), invitați la manifestările Centenarului.

Academia Română îl omagiază, de asemenea, printr-o Sedință Solemnă. Vorbesc Traian Săvulescu, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, Maria Banuș.

Manifestările sunt încununate de o Adunare festivă la Ateneul Român, viața și opera lui Caragiale fiind evocate de G. Călinescu. Cineva, își amintește tot M. Beniuc, a remarcat că, în comunicarea sa, Călinescu nu a făcut nici o referire la legătura dintre teatrul lui Caragiale și... dramaturgia sovietică. Mai ales că tot atunci se împlinea un secol de la moartea lui Gogol. Șefii delegațiilor de scriitori străini prezintă salutarile lor.

Teatrul Național din București primește numele dramaturgului. La fel și comuna Vornicu Măgureanu (fostă Haimanale), unde s-a născut Caragiale, precum și câte un liceu din București și, respectiv, Ploiești.

La 1 martie se deschide „Centenarul Gogol”. În București, Orașul Stalin (Brașov), Cluj, Constanța și Ploiești, precum și în alte localități, au loc expoziții dedicate vieții și operei autorului *Sufletelor moarte*. La Teatrul Național se pregătește montarea piesei *Revizorul*. O veritabilă avalanșă editorială marchează sărbătorirea centenarului. La Editura „Cartea Rusă” apare culegerea de povestiri *Serile în sat la Dikanka*, într-un tiraj de 20 000 de

exemplare, precum și o ediție festivă a „vestitei povestiri *Taras Bulba*” în 5 000 de exemplare. Editura de Stat pentru Literatură și Artă editează și ea *Taras Bulba* în nu mai puțin de 40 000 de exemplare, alături de *Revizorul*, în 10 000 de exemplare.

Luna aprilie este dedicată, de altfel, Decadei Literaturii Ruse. Un simpozion la Uniunea Scriitorilor cu tema *Ce am învățat din literatura rusă și sovietică* îi are ca vorbitori pe Mihai Beniuc, Eusebiu Camilar, Petru

Dumitriu și Veronica Porumbacu. Teme asemănătoare sunt dezbătute, între altele, în cluburi muncitorești, în școli, institute de învățământ superior ș.a. Astfel, la căminul cultural „Ion Negulici”, din raionul 23 August, „tovarășa Aurelia Neagu a vorbit despre literatura marelui popor rus”, reține *Scântea* din 8 aprilie.

Asociația Română pentru Legăturile cu Uniunea Sovietică (A.R.L.U.S.) împreună cu Uniunea Scriitorilor organizează, duminică 6 aprilie, un festival literar: Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu și Mihai Dragomir citesc traduceri proprii din autori ruși. Actorii C. Antoniu, Forj Etterle, Clody Bertola, Gina Petrini și Sandina Stan recită fragmente din Pușkin, Gogol, Gorki, Pavlenko. Seara se încheie cu filmul documentar *Vladimir Maiakovski*.

Tomul III, 1952, al culegerii *Studii și cercetări de istorie veche*, editat de Academia R.P.R. (comitetul de redacție: acad. C. Balmuș - redactor responsabil; Gh. Ștefan, membru corespondent al Academiei; O. Florea; D. Tudor; K. Horedt) cuprinde rapoartele preliminare privind rezultatele campaniei de

săpături arheologice din anul 1951.

Au fost efectuate investigații pe șantierele: Valea Jijiei și a Bahluiului (Iasi), Traian (Neamt), Verbișcioara (Dolj), Poiana (Galați), Histria (Constanța), Grădiștea Muncelului (Orăștie), Dinogeția (Tulcea), Suceava, precum și în unele localități din județele Mureș și Cluj, pentru

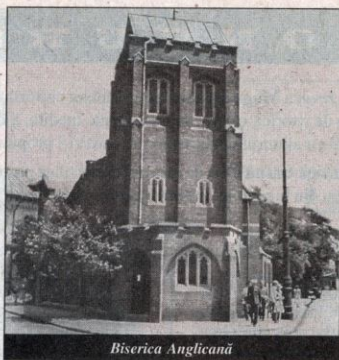
„descoperirea unor așezări slave în această zonă“.

Câteva dintre obiectivele urmărite. Pe Valea Jijiei și a Bahluiului, identificarea unor așezări cucuteniene (neolitic) și din epoca bronzului. La fel la Traian. La Grădiștea Muncelului, „centrul politic, militar și religios al tânărului stat dacic (stăpânirea lui Burebista și Decebal)“, s-a avut în vedere „specificul elementelor componente ale acestui centru neobișnuit de complex și deosebit de important pentru istoria dacilor“.

Identificarea unor vestigii geto-dacice s-a urmărit și la Poiana (antica Piroboridava), la Dinogetia – urme daco-romane și bizantine, iar la Suceava informații despre existența cetății de scaun a Moldovei.

Cercetările au fost efectuate de colective de arheologi din cadrul institutelor de specialitate din București, Iași și Cluj.

Un document a trecut atunci, poate, neobservat în marea de dezvăluiri despre crimele de război comise de germani. *Scântea* publica în numerele din 4-6 martie *Comunicatul Comisiei Speciale pentru stabilirea și anchetarea împrejurărilor în care cotropitorii germano-fasciști au împușcat în pădurea de la Katyn ofițeri polonezi, prizonieri de război*. Titlul însuși impunea concluziile la care au ajuns autorii anchetei, în ciuda adevărului istoric. Ce ar fi putut crede bucurășeanul care citise cu un deceniu înainte în presa de propagandă germană descrierea aceluiași fapt atribuite cu totul altor autori? Rescrierea convenabilă a istoriei nu este întotdeauna ușoară, după cum sugerează și citatul care urmează: „Prizonierii aflați în trei lagăre la vest de Smolensk, care au lucrat până la începutul războiului, au rămas acolo până la cotropirea Smolenskului de către germani care, împușcându-i, au înfăptuit

Biserica Anglicană

consecvent politica lor de exterminare a popoarelor slave.“

În schimb, cu totul alt ecou a avut răspunsul tovarășului Stalin la întrebările puse de un grup de 50 de redactori ai unor ziare americane. Acesta confirma în cracteristicul său stil laconic că al treilea război mondial nu este mai aproape acum decât în ultimii ani (contextul acestor întrebări este dat de războiul din Coreea și de războiul civil din Grecia, subiecte care oferă, alături de bălălia pentru înșămânțare, grosul articolelor din ziarele vremii). Mai mult, se afirma că este posibilă coexistența pașnică dintre capitalism și comunism și se sugera oportunitatea unei noi reuniuni între șefii marilor puteri. Lapidarul răspuns a fost preluat și comentat de către toate ziarele, centrale sau nu, începând din data publicării sale, 3 aprilie.

Iată și un insolit articol scris de V. Corneev, apărut în *Viața Capitalei* din 9 aprilie: *Tractoristele din R. S. S. Moldovenească*. Este vorba despre felul cum femeile din Basarabia, începând cu Ana Bodea, au ținut morțiș să înființeze prima brigadă de tractoriste între Prut și Nistru conform exemplului oferit de Pașa Anghelina.

Viața politică agitată din acele vremuri a lăsat totuși timp și pentru „înfrumusețarea orașului nostru“, avându-se în vedere amenajarea de noi parcuri (Parcul „Libertății“ din raionul N. Bălcescu, „8 Mai“ din raionul 1 Mai) sau îmbunătățirea altora existente deja (Parcul „Vitan II“ din Calea Dudești 120). A fost deschis un nou bulevard pe șantierul Grozăvești, care urma să facă legătura între partea de nord și cea de sud a orașului. ■

Palatul Știrbey (construit în 1837), fostul sediu al Muzeului de Artă Populară

Rubrică de:
Ioan LĂCUSTĂ,
Adrian George DUMITRU

CONCURS

În cei 35 ani de existență, revista **Magazin istoric** a prezentat cititorilor săi, în premieră națională, mai multe descoperiri făcute de istorici, o serie de documente inedite. Să ne reamintim câteva dintre ele, revăzând colecția revistei cu ajutorul concursului pe care vi-l propunem.

Așteptăm răspunsurile dumneavoastră până pe data de 30 mai (data poștei), iar numele câștigătorului va fi anunțat în numărul nostru din luna iulie. Premiul este un abonament pe viață la revista **Magazin istoric**.

1. Pe teritoriul României au fost descoperite numeroase tezaurile ilustrând rafinamentul artistic al populațiilor care au locuit aici. Unul dintre acestea, datând probabil de la începutul mileniului I î.Chr., se distinge prin puritatea aurului din care erau confecționate pișesele.

Despre ce tezaur este vorba?

2. În anul 1986, la Bienala de la Veneția a fost prezentată reconstituirea unui important monument antic, care ni s-a păstrat doar în albul marmurei. Un grup de fizicieni italieni au refăcut coloritul acestuia.

Cum se numea monumentul?

3. Dispunem de puține reprezentări contemporane veridice ale acestui voievod emblematic pentru Evul Mediu românesc. Un tablou aflat în castelul Forchtenstein Burg, ni-l arată în mărime naturală.

Cine este voievodul?

4. Stolnicul Constantin Cantacuzino a dăruit ambasadorului britanic la Istanbul, William Paget, un document important privind războaiele austro-otomane din epocă.

Despre ce document este vorba?

5. În 1984 academicianul Virgil Cândea descoperea în catalogul bibliotecii Universității Harvard un manuscris original al lui Dimitrie Cantemir, considerat mult timp pierdut.

Cum se intitula acea operă a savantului român?

6. Domnul Grigore III Ghica înființa, în anul 1766, o manufactură de postav la Chiperești.

Care este singura ei reprezentare ce ni s-a păstrat?

7. Prim ministru, ministru în nenumărate rânduri, angajat politic în mai toate partidele interbelice, cinic până la brutalitate, spiritual și versatil – iată un autor de memorii politice foarte citite acum 35 de ani, odată cu apariția revistei noastre.

Care este numele autorului?

8. Personaj feminin fascinant și seducător, aristocrată inițiată în tainele literelor dar și ale politicii, poprietara unui celebru palat din apropierea Bucureștilor, jurnalul său este o sursă de informații de primă mână.

Despre cine este vorba?

9. Filosof și scriitor, a fost martor al tensionatei situații din Austria dinainte de Anschluss, despre care a trimis rapoarte diplomatice la București.

Cum se numea?

10. Încheiat în grabă, controversat, cu protocoale secrete a căror existență a fost greu dovedită, acest act simbol al politicii de forță a fost decisiv pentru istoria Europei la jumătatea secolului XX.

Despre ce tratat este vorba?

11. Explozia de la Comandamentul trupelor române din Odessa, în 22 octombrie 1941, a antrenat serioase represalii din partea autorităților române.

Cui aparține relatarea care restabilește adevărul în privința responsabilității atentatului?

12. În seara zilei de 22 august, la ora 22.00, regele Mihai primea în audiență câteva personaje cheie ale zilei următoare.

Care este documentul care a consemnat acest moment important al pregătirii actului de la 23 august?

13. Multă vreme crezute pierdute, imaginile execuției mareșalului Antonescu au fost oferite publicului în premieră de revista noastră.

În ce număr din revistă au fost publicate?

14. Cei „trei mari” s-au întrunit de mai multe ori pentru a decide soarta lumii la terminarea celui de al doilea război mondial, iar discuțiile care au avut loc au fost consemnate în stenograme redactate de fiecare parte participantă.

Documentele a căror conferințe au putut fi citite în paginile revistei?

15. Revoluția comunistă și-a devorat proprii ei copii – afirmație atestată și de largul număr de victime (circa 3 milioane) cu carnet roșu din lagărele sovietice. Un fruntaș al P.C.R. a fost executat sub acuzația că a avut contacte cu anglo-americanii în epoca la care aceștia erau aliații U.R.S.S.-ului, ceea ce a fost interpretat ca fascism și spionaj.

Despre cine este vorba? ■

Avanpremieră editorială

Șef- Rabinul României, Alexandru Șafran, ține un discurs la Satu Mare, în 1946, pentru comemorarea deportării evreilor din oraș, în timpul ocupației maghiare a Ardealului de Nord, în prezența autorităților religioase, civile și militare

Alexandre Safran

Juifs et Chrétiens

La Shoah en héritage

LABOUR ET FIDES

ÎNTÂLNIRI DE ADEVĂR, DE PACE

ALEXANDRU ȘAFRAN, Mare Rabin al Genevei

Devenit Mare Rabin al Genevei, după ce autoritățile comuniste l-au silit să-și părăsească țara, doctorul Alexandru Șafran și-a impus ca o preocupare principală dialogul iudeo-creștin, apropierea de bisericile creștine din Elveția și din întreaga lume. Această acțiune perseverentă i-a fost dictată atât de necesitatea, după genocidul nazist, de a elimina divergențele și de a promova înțelegerea între confesiunile religioase, cât și de experiența colaborării cu unii dintre fruntașii Bisericii Ortodoxe Române în lupta pentru salvarea ființei evreiești în anii războiului.

Eminentul Sa a publicat la Geneve, în 1996, cartea cu titlul semnificativ *Juifs et Chrétiens. La Shoah en héritage* (Evrei și creștini, moștenirea Holocaustului), în care a adunat textele cuvântărilor, articolelor sau convorbirilor consacrate acestei teme, atât de importante astăzi, când în numele religiei, pe diverse meridiane, se comit agresiuni și crime abominabile. Printre aceste texte se află pagini substanțiale, emoționante, închinare unor personalități românești ca Mitropolitul Ardealului, Bălan, sau Regina-Mamă Elena și Viorica Agarici, ultimele două încununate la Ierusalim cu titlul de „Drepți între popoare”.

Cardinalul Roger Etchegaray, Mitropolitul Elveției Damaskinos Papandreu sau Nicole

Fatio, Președinta Bisericii protestante, au exprimat în volumul omagial dedicat Marelui Rabin, apărut la Geneva, în 1998, recunoștința și respectul lor pentru cel care a inițiat „întâlniri de adevăr și de pace”, având o contribuție majoră la sporirea înțelegerii între creștini și evrei.

În curând, va apărea la Editura „Universal Dalsi” în colaborare cu revista *Realitatea evreiască*, colecția „Caiete culturale”, cartea pe care am alcătuit-o împreună cu Ticu Goldstein, cuprinzând scrieri publicistice și filosofice ale ilustrului nostru compatriot, începând cu perioada când a fost Șef-Rabin al cultului mozaic din România (1940-1947) până în zilele noastre. Lucrarea este destinată să pună în lumină fațetele multiple, complexitatea activității și operei lui Alexandru Șafran.

Textul care urmează, inedit în limba română, face parte din volumul *Evrei și creștini, moștenirea Holocaustului și reprezintă cuvântarea rostită la 13 ianuarie 1966 în fața reprezentanților bisericilor creștine din Elveția. Acest text a fost adoptat de organismele reprezentative ale comunităților evreiești din Italia, Belgia și Franța, ca bază a convorbirilor între evrei și creștini.*

Manase RADNEV

Il vei iubi pe Cel Veșnic, Dumnezeuul tău, din toată inima și din tot sufletul tău" și „Îți vei iubi aproapele ca pe tine însuși" – aceste două porunci conținute în Cărțile lui Moise se completează și se întrepătrund. Dragostea omului pentru Dumnezeu este reală și adâncă, atunci când ia naștere într-un suflet și o inimă deschise celorlalte suflete și inimi. Iar dragostea omului pentru aproapele lui este reală și adâncă, dacă se asociază cu respectul datorat unei ființe create după chipul lui Dumnezeu, Izvor al demnității sale. Dragostea față de Dumnezeu care n-ar izvorî dintr-o inimă cu adevărat umană ca și dragostea față de cel apropiat care ar nesocoti respectul datorat lui Dumnezeu, n-ar fi decât înșelătorie și batjocură.

Veți înțelege, așadar, de ce mă bucur astăzi să omagiez bisericile creștine din Geneva, care au manifestat cu diferite prilejuri, o atitudine prietenoasă și respectuoasă față de sinagoga mea și credincioșii ei. În vremea din urmă, am primit din partea lor mărturii emoționante cu ocazia comemorării martirilor noștri, cei șase milioane de evrei masacrați în Europa. Spiritul Genevei, metropolă a umanității, îl dăruiește și cinstește spiritul Elveției, țară liberă și deci lucidă.

Într-adevăr în Elveția, la Seelisberg, a avut loc Conferința internațională a creștinilor și a evreilor, în 1947, la câțiva ani doar după ce cuptoarele de la Auschwitz încetaseră să mai fumege. Împreună, creștini și evrei vroiau să măsoare nemărginitul, să cuprindă necuprinsul; vroiau să mediteze asupra

Mgr. Pierre Mamie, episcop de Lausanne, Geneva și Fribourg, primit de Marele Rabin al Genevei, Alexandru Șafran, la 14 iunie 1978, în casa Comunității israelite din Geneva

proporțiilor demente ale unei catastrofe care a lovit o populație nevinovată și fără apărare, în chiar inima continentului nostru, sub ochii lumii „civilizate", privind nepăsătoare, o lucrare pregătită metodic și executată sistematic – nimicirea unui popor. Ceea ce s-a petrecut cu evreii putea să se întâmple și cu alți oameni, cu alte popoare, poate chiar cu o parte a omenirii. Dacă a fost posibil să se experimenteze un Auschwitz pe o treime din poporul lui Israel, popor simbolizând întreaga omenire – atunci totul este posibil.

Dar la Seelisberg ne-am întrebat, îndeosebi, cum a putut lua naștere Auschwitz-ul în Europa creștină, pe un continent unde de secole se spune că Omul evreu este iubit iar Cartea lui este venerată? Împreună am ajuns la concluzia că Auschwitz-ul

reprezintă urmarea a numeroase Auschwitz-uri rezultate din contradicția în care s-a aflat Europa creștină; a iubit Evreul dar i-a urât pe evrei; a „venerat" Biblia evreiască dar i-a batjocorit conținutul ...

În cele zece puncte ale mesajului adresat Bisericilor, Conferința de la Seelisberg a încercat să ajute creștinătatea să depășească această contradicție și, astfel, să salveze de la un sfârșit cumplit întreaga omenire, în care creștinii constituie elementul cel mai puternic și mai bogat. Seelisberg s-a străduit să reînvie ceea ce numim civilizație și să ocrotească partea ei constructivă.

Păstrez de la această Conferință, care a recomandat creștinilor să adopte față de evrei o atitudine cu adevărat creștinească, amintiri prețioase și emoționante. Printre altele, în cursul întâlnirilor de acolo, Cardinalul Charles Journet mi-a oferit o carte, ieșită atunci de sub tipar, a prietenului său Jacques Maritain, conținând textul scrisorii pe care ilustrul diplomat francez și gânditor catolic a adresat-o Conferinței de la Seelisberg. Jacques Maritain își avertiza astfel coreligionarii: „Cât timp lumea care se revendică de la civilizația creștină nu se va vindeca de antisemitism, va perpetua un păcat ce-i va împiedica propășirea." Și adăuga: „Lupta împotriva antisemitismului constituie o obligație fundamentală de conștiință și o necesitate primordială de salubritate morală pentru ce ne-a rămas din civilizație."

Conferința a avut repercusiuni asupra lumii creștine. Un număr de personalități

creștine au fost determinate să-și facă un examen de conștiință, să conștientizeze problema evreiască. S-au desfășurat mari reuniuni ecumenice, protestante la New-York și catolice la Roma, în care a fost condamnată oficial propagarea urii prin intermediul religiei. Aceste reuniuni au adoptat texte „deplângând dușmăniile, persecuțiile și toate genurile de manifestări antisemite”. Citindu-le, zărim o rază de speranță la orizontul existenței noastre.

Evreii au o îndelungată și dureroasă experiență în relațiile cu creștinii. Dar în pofida gravelor lor dezamăgiri, ei nu renunță la încrederea în om. Evreii sunt pregătiți să meargă la întâlnirea cu creștinii, cu condiția ca aceștia să le respecte în întregime identitatea religioasă.

În istoria raporturilor cu creștinii, Auschwitz reprezintă o cotitură decisivă și, din punct de vedere uman, un act ireparabil. După Auschwitz, evreii refuză îngăduința și mila. Răniți și împuținați, ei pretind respectul absolut al identității lor religioase, vor să fie considerați persoane cu drepturi depline, așa cum au fost plăsmuiți prin voința Creatorului.

În cursul ultimilor ani am participat la numeroase întâlniri între creștini și evrei. Pentru prima oară de la împăratul Constantin, de la procesul de identificare a Puterii cu Biserica, aceste reuniuni nu s-au mai limitat la monologul declamat de un creștin atotputernic și la apo-

9. Mă TEOTIST, PATRIARHIE DE ROMANIA, 1995

DOSOFTIE
PSALTIERIA ÎN VERSURI

Im. Sale
Dr. Alexandru Șafran
Rabinul General
Cu dragoste în Domnul-Sau
în amintirea iudeilor și
noastre la sf. Patriarhie
a României.
+ Rabin
Patriarhal Romaniei
39-11-95

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

Dedicatie de la Prea Fericitul
Părinte Teotist, Patriarhul
României, pentru Marele Rabin
Alexandru Șafran

logia iudaismului, patetică și imploratoare, debitată de un biet evreu, acuzat de deicid și de apartenența la o rasă inferioară și blestemată.

Ne bucurăm că întâlnirile din acești ani post-auschwitzieni se remarcă prin strădania de a ne cunoaște mai bine și a ne înțelege. Dar pentru ca ele să progreseze, trebuie să devină întâlniri „de adevăr și de pace”. Dacă dorim o pace adevărată, trebuie să spunem adevărul: noi, evreii, vrem să rămânem evrei. Pentru a ne întâlni cu adevărat, trebuie să

fie recunoscută identitatea noastră istorică, legitimă, concretă, în sens existențial și spiritual.

Vechiul Testament nu este pentru noi nici vechi, nici testament; el este o Toră [Învățătură – n. n.] vie, pe care o trăim zi de zi. Suntem noi înșine; nici sateliții unei mari puteri religioase, nici frații separați ai unei mari familii religioase. Suntem copiii lui Dumnezeu și frații tuturor copiilor Săi. De patru mii de ani, de la începuturile istoriei noastre, am rămas așa cum a vrut Dumnezeu. El însuși ne-a modelat. Reluând cuvintele profetului, pentru că „Dumnezeu nu se schimbă, nici noi nu putem fi nimiciți”. Rămânem poporul lui Dumnezeu, „copiii Dumnezeului viu”. El însuși ne-a convertit, n-avem nevoie deci de altă convertire. Iudaismul care ne-a modelat nu este de origine umană, nu l-am primit de la alt popor. Ceea ce a făurit Dumnezeu, nici o forță nu poate să distrugă.

Noi nu căutăm să stăpânim alte popoare; n-avem decât o ambiție: să vedem că oamenii și popoarele „se consacră lui Dumnezeu”, conform idealului profeților lui Israel, acceptându-i suveranitatea Sa, recunoscându-i puterea Sa, fără a deveni prin aceasta evrei. Dumnezeu ne cere tuturor să-i ascultăm glasul, să-i înfăptuim preceptele, de dragoste și de dreptate, să întronăm pe pământ Împărăția Sa. Vrem să acționăm în vederea împlinirii acestei dorințe a lui

Alexandru Șafran la o reuniune a Comitetului Consultativ al Religioșilor la Geneva, în 1973

Dumnezeu împreună cu frații noștri creștini, în mijlocul cărora trăim. Cu ei vrem să luptăm pentru dispariția din lume a foametei, a ignoranței, a mizeriei și a înfosisirilor de toate felurile. Cu ei vrem să muncim pentru a impune respectul ființei umane, libertățile și bunăstarea la care aceasta are dreptul. Dar la o asemenea operă măreață și salvatoare, vrem să colaborăm cu onoare și bună înțelegere.

Aceasta este condiția unei adevărate întâlniri în spiritul prieteniei, al „adevărului și păcii”. Nu nesocotesc dificultățile pe care această condiție le provoacă unui creștin. El consideră ca o misiune a sa prozelitismul și, în special,

convertirea evreilor, cărora creștinismul le asigură un loc aparte. Dimpotrivă, evreul nu încearcă să convertească un neevreu la iudaism; misiunea evreului nu este prozelitismul, ci constă într-o conduită care să răspundă exigențelor Creatorului, oferind neevreilor un exemplu de dragoste și respect față de Dumnezeu.

Această divergență trebuie să-i descurajeze pe evrei și pe creștini în strădania cooperării pentru binele comun? Nicidecum. Avem posibilitatea dezvoltării unei colaborări eficiente în numeroase domenii ale activității sociale, științifice, politice. Avem posibilitatea să căutăm împreună pacea, să lucrăm

pentru bunăstarea morală și materială a oamenilor, pentru gloria lui Dumnezeu, cu condiția de a nu dori să impunem celui altal calea spre Dumnezeu.

Dragi prieteni creștini, care ne onorați cu prezența dumneavoastră în Casa comunității noastre, dovedind astfel pentru identitatea religioasă iudaică un respect, pe care îl apreciez la justa lui valoare. V-am mărturisit, cu toată sinceritatea, reflecțiile mele asupra raporturilor care ar trebui să existe între creștini și evrei, răspunzând cu lealitate și recunoștință prieteniei dumneavoastră.

Vreau să știți, prietenii mei creștini, că Israel rămâne neclintit, ca o stâncă, în credința lui în Dumnezeu, Dumnezeul său, Stânca lui Israel. Nici o chemare, directă sau ascunsă, nu va clinti poporul lui Israel. Nici violența, nici forța brutală nu i-au micșorat dărzănia. După aruncarea lui Ionaș în mare și arderea evreilor pe rugurile lui Torquemada și în cuptoarele lui Hitler, Israel a proclamat: „Sunt evreu și mă tem doar de Cel Veșnic, de Dumnezeu din ceruri, care a făcut marea și pământul”. Doar cu puterea conferită de Dumnezeu, Israel se adresează oamenilor și popoarelor: „Să-l slăvim pe Cel Veșnic”, fiecare în graiul inimii sale, în graiul dăruit de Dumnezeu. Și aceasta până în ziua când Dumnezeu însuși va împlini făgăduința făcută oamenilor prin gura profetului Sofonie: „Atunci le voi da oamenilor un grai purificat, pentru ca toți să rostească Numele Celui Veșnic și să-L venereze cu o unică inimă.” ■

Editura **CORINT**
vă semnalează apariția
lucrărilor:

CORINT Difuzare
Tel.: 222.19.49; 223.19.28
Fax: 222.40.34;
e-mail: corint@dnt.ro

V-ați fi putut imagina o colaborare între Mossad, serviciul de informații externe al Israelului, și serviciile secrete chinezești, aparținând unei țări care sprijinea în mod oficial țările arabe?

Exact acest lucru îl demonstrează fragmentul ce urmează, desprins din cartea lui Gordon Thomas Mossad. Spionii lui Gideon. Istoria secretă a Mossad-ului care, așa cum ne-am anunțat cititorii, urmează să apară în versiune românească la Editura Allfa.

MOSSAD

Situat la câteva străzi depărtare de vechiul hotel Norfolk din Nairobi, Clubul Oasis devenise de multă vreme preferatul oamenilor de afaceri din Kenia. Aici puteai bea toată noaptea și apoi merge în camerele din spate, însoțit de una dintre fete, după ce-i vedeai carnetul de sănătate pentru a te asigura că nu are vreo boală venerică.

Din 1964, clubul începuse să primească și alt fel de clienți: chinezi în ținută safari, ruși cu fața aspră și bărbați care puteau proveni din oricare țară a bazinului mediteranean. Aceștia nu veneau la club doar pentru berea rece sau, după cum suna reclama localului, pentru „cele mai fierbinți fete din Africa”. Lucrau pentru serviciile secrete care se luptau să câștige teren în centrul Africii, unde cândva numai MI6 acționase. Erau reprezentanții Serviciului Secret Chinez (CSIS), KGB și ai Mossad-ului.

Aventura africană a Mossad-ului a început la puțin

pe coasta Africii de Est. Armata jerpelită a lui Okello și-a impus

autoritatea în mod brutal asupra unei populații ale cărei singure arme erau uneltele primitive cu care recoltau mirodeniile ce făcuseră cunoscut Zanzibarul în toată lumea.

timp după ce Castro a venit la putere în Cuba, în anul 1959, și a început să își exporte revoluția. John Okello, un autodidact, a fost găsit în junglă de un recrutor al lui Castro. A urmat un scurt curs despre luptele de gherilă la

Havana și a fost trimis să cucerească insula Zanzibar de

Imagini din Nairobi

Insula a devenit baza de unde Castro putea pătrunde în inima Africii.

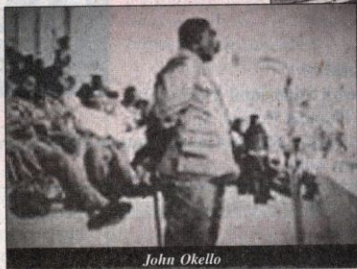
În portul Dar es Salaam trăia și populație de etnie chineză, care anunță guvernul de la Beijing. Dându-și seama că revoluția care se punea la cale putea oferi Chinei o mai mare influență asupra continentului, CSIS hotărî să se infiltreze în zonă și să-i ajute pe revoluționari.

Când doi se bat, al treilea câștigă

Castro pusese la cale o operațiune de proporții. Ținta era portul Casablanca de pe coasta vestică a Africii. Aici ajungeau nave cubaneze cu arme care, la întoarcere la Havana, erau încărcate cu luptători de gherilă strânși din toată Africa Centrală. În curând, CSIS ajuta la selecția lor.

Gândul că mii de revoluționari pregătiți și bine înarmați se aflau la numai câteva ore de Israel îi alarmă pe politicieni și serviciile secrete israeliene. Însă a provoca această armată de gherilă, care nu-și amenințase în nici un fel, ar fi dus la confruntări pe care Israelul nu le dorea. Era deja implicat în lupta împotriva teroriștilor arabi, așa încât o confruntare directă cu revoluționarii negri

era de evitat. Meir Amit le dădu ordin agenților katsa din Africa să stea cu ochii pe ei, fără să se implice.

John Okello

Intrarea KGB-ului în scenă a schimbat situația. Rușii veniseră cu o ofertă pe care viitorii revoluționari nu o puteau refuza: posibilitatea de a fi antrenați la Universitatea Patrice Lumumba din Moscova. Acolo aveau să învețe, direct de la cei mai buni instructori KGB, tactici de gherilă. Pentru a-și vinde mai bine ideea, KGB-ul aduse câțiva dintre cei mai de succes absolvenți de la Patrice Lumumba: teroriști arabi.

Atunci, Meir Amit le trimise agenților katsa ca întăriri agenți kidon (specializați în asasinat). Le ceru să împiedice cu orice chip legăturile dintre ruși și africani, precum și dintre KGB și CSIS; să omoare activiști arabi de câte ori vor avea ocazia; să stabilească legături cu revoluționarii africani negri, promițându-le că Israelul le va sprijini pașii

Fidel Castro

către progres, ajutându-le organizațiile să obțină recunoașterea politică. Israelul nu cerea în schimb decât garanția că nu va fi afectat de aceste mișcări.

Clubul Oasis începuse să participe la lupta pentru inimile și gândurile revoluționarilor. În atmosfera încărcată a clubului se puneau la cale planuri, se încheiau afaceri, erau identificate ținte. Unele victime urmau să fie prinse în ambuscade pe vreun drum lăturalnic, altele ucise în somn. Astăzi era un agent KGB, mâine un spion CSIS. Fiecare parte dădea vina pe cealaltă pentru ceva ce făcuse de fapt Mossad-ul.

Pradă leilor

Meir Amit își informă agenții despre tot ce aflase în legătură cu CSIS. Serviciul avea o tradiție de mai bine de 2 500 de ani. Timp de secole, îl ajutase pe împărat să-și spioneze supușii. Însă, odată cu venirea la putere a lui Mao și apoi a lui Den Xiaoping, strângerea de informații capătă o nouă direcție. CSIS începuse să se extindă în Statele Unite, Europa, Orientul Mijlociu și în cele din urmă și în Africa.

Rețelele nu erau folosite doar pentru a spiona; reprezentau rute importante în traficul cu droguri și spălarea de bani. Cu aproape jumătate din producția mondială de opium recoltată la porțile Republicii Populare, în Triunghiul de aur – Tailanda, Laos și Myanmar (Birmanian) – CSIS lucra mână în mână cu grupări ale Triadei pentru a introduce ilegal droguri în Vest. Deoarece Hong Kong-ul era recunoscut drept unul dintre cele mai mari centre de spălare a banilor, CSIS avea acoperirea perfectă pentru a ascunde profiturile Chinei de pe urma traficului cu droguri. Astfel erau finanțate operațiunile din Africa. Bani se găseau sub controlul directorului general al CSIS, Qiao Shi. Un tip înalt, căruia îi plăceau coniacul francezesc și trabucurile cubaneze. Avea în subordinea sa sute de spioni și un buget pentru mită și șantaj, care nu se putea compara decât cu cel al KGB-ului. Lagărele de muncă din centrul Chinei erau pline de cei care îndrăzniseră să îl

înfrunte pe Qiao. Profilul psihologic alcătuit de Mossad prezenta un om a cărui întreagă carieră fusese construită pe ingenioase manevre secrete.

Activitățile CSIS în Africa erau dirijate de colonelul Kao Ling. Cartierul general și-l plasase în Zanzibar. Kao Ling ducea o viață îmbelșugată și avea o mulțime de amante. De fiecare dată când venea în Nairobi, la Oasis aveau loc adevărate orgii. Fumul dulce al bețișoarelor parfumate se simțea peste tot în club. Se serveau delicatase aduse direct din China.

Luptătorii de gherilă care se înforceau din Cuba erau sărbătoriți aici înainte să dispară în jungla africană pentru a relua lupta. Unul dintre ei obișnuia să înviorzeze petrecerile bând un pahar cu sânge pe care îl obținea din corpurile inamicilor executati.

Kao Ling și-a extins operațiunile de-a lungul Africii, dar și spre nord, în Etiopia, Yemenul de Sud și Egipt. Le dădea teroriștilor sume substanțiale de bani pentru a lansa atacuri asupra Israelului. Pentru CSIS, Israelul era un pion în mâinile Washington-ului.

Meir Amit a hotărât că Mossad-ul trebuia să înfrunte direct CSIS-ul. Pentru început, strică planurile

chinezilor de a înlătura regimul pro-occidental din Malawi. Apoi informă autoritățile keniene despre amploarea rețelei chineze de pe teritoriul țării. Mai târziu, guvernul de la Nairobi și-a arătat mulțumirea acordând drept de survol forțelor aeriene israeliene pentru a-și putea duce la îndeplinire misiunea la Entebbe. Clubul Oasis a fost închis, iar patronii chinezi trimiși acasă, deși susțineau sus și tare că erau doar oameni de afaceri.

Cu cât chinezii încercau să-și ia revanșa în alte țări africane, cu atât Mossad-ul devenea mai hămesos. Agenții kidon îi urmăreau și-i omorau pe agenții CSIS oriunde aceștia porneau o operațiune. În Ghana, un agent CSIS a fost împușcat când ieșea cu prietena de la discotecă. Un altul a murit în Mali într-o mașină capcană. În Zanzibar, un apartament în care locuiau angajați CSIS a ars din temelii. În timpul unei vizite pe teren, Kao Ling abia a scăpat cu viață pentru că, instinctiv, și-a schimbat mașina în Congo Brazzaville. Primul vehicul a explodat câteva minute mai târziu. În Zambia, un agent CSIS a fost legat de un copac și lăsat pradă leilor.

Când Kwame Nkrumah, conducătorul pro-chinez din Ghana, a făcut o vizită oficială la Beijing, Mossad-ul a pus la cale revolta ce a dus la înlăturarea de la putere a lui Nkrumah și la distrugerea infrastructurii CSIS din țară.

Președintele Zairului, Mobutu

Kwame Nkrumah

Diplomați sovietici expulzați

Țîmp de trei ani, Mossad-ul a purtat un război de uzură împotriva CSIS. Și unii și ceilalți erau nemiloși. Când un agent katsa a fost prins de o echipă de șoc CSIS, l-au aruncat la crocodili, au filmat ultimele lui momente de viață și au trimis caseta șefului unității locale Mossad. Acesta s-a răzbunat personal trimițând o rachetă direct în clădirea de unde acționa CSIS. Trei chinezi au fost uciși.

În cele din urmă, printr-un intermediar – președintele Mobutu al Zairului – CSIS a anunțat Mossad-ul că nu mai vroia să continue așa. În fond aveau un interes comun în eradicarea influenței sovietice pe continent. Propunerea se potrivea de minune cu politica Mossad-ului față de marile puteri, rezumată în expresia lui Meir Amit: „Dezbinându-i vom ajuta Israelul să supraviețuiască.”

În perioada cât CSIS-ul și Mossad-ul se războieră, KGB-ul făcuse progrese. La Kremlin se căzuse de acord ca U.R.S.S. să susțină economia cubaneză. În schimb, Castro

Președintele sudanez Nimeiri

accepta comunismul sovietic în locul celui chinezesc. De asemenea, s-a învoit să primească 5 000 de consilieri care să antreneze serviciul cubanez de securitate, DGI, cum să opereze „corect” în Africa.

Cubanezii au început deci să coopereze cu KGB-ul în Africa neagră. În șase luni, fiecare act terorist era controlat de sovietici. De la bazele din Orientul Mijlociu, pe care le înființase pentru pregătirea teroriștilor, KGB-ul i-a adus pe cei mai buni în Africa, pentru a lupta împotriva regimului de apartheid din Africa de Sud. În curând, teroriștii din Europa, America Latină și Asia își aduceau și ei contribuția în Angola, Mozambic și alte țări vecine cu Africa de Sud.

După cum spunea Meir Amit, „atmosfera începea să se încălzească de-a binelea la sud de Ecuador”. Și-a dat seama că era doar o chestiune de timp până când acești mercenari călîpi în luptă aveau să-și îndrepte privirile spre Israel. Oferta primită de la CSIS de a lupta împreună împotriva unui inamic comun – KGB-ul și teroriștii săi – a fost primită cu bucurie de directorul Mossad.

Chinezii începuseră să le dea informații despre mișcările arabilor în interiorul și exteriorul Africii. Câțiva dintre aceștia fură uciși prin metodele obișnuite ale Mossad-ului, cu mașini capcană sau explozibil amplasat în camere de hotel. O dată, Mossad-ul a pus o bombă în scaunul de toaletă al unui mercenar cazat la un hotel din Khartoum. Când a tras apa, partea inferioară a corpului i-a explodat în bucăți.

Mossad-ul și-a respectat partea de învoială, anunțând CSIS că Moscova plănuia să ofere un ajutor financiar substanțial uneia dintre cele mai sărace țări din lume, Somalia. Beijing-ul a dublat numaidecât oferta. Apoi, Mossad-ul a dat o mână de ajutor Chinei în Sudan, unde Moscova găsisese o porțiță prin guvernul militar al președintelui Nimeiri. Însă când acesta a refuzat să devină complet dependent de sovietici, KGB-ul a pus la cale o lovitură de stat. Mossad-ul anunță CSIS-ul, care îl informă pe Nimeiri. Toți diplomații sovietici au fost expulzați și proiectele sovietice de ajutorare suspendate. ■

(Va urma)

**Centrul
Vienei – de fapt,
orașul vechi –
este înconjurat
de un inel (Ring)
de bulevarde
(Strasse). Ele au
fost ridicate pe**

**traseul vechilor
ziduri de apă-
rare ale ora-
șului. Iată po-
vestea înlocuirii
fortificațiilor cu
promenade.**

RINGSTRASSE, SIMBOLUL UNEI EPOCI

MIHAI DRAGANOVICI

„Cred că Viena nu a trăit un deceniu mai frumos decât anii '70. O primăvară care promitea foarte multe se așternuse peste țară: din catastrofa de la 1866 [înfrângerea Austriei de către Prusia, la Sadova] apăruse o mare eliberare și înălțare, o Austrie ce întinerea lângă o Ungarie renăscută; aerul era plin de speranțe, totul părea posibil. Capitala, Viena, preluase conducerea; dezvoltarea orașului îi dădea o față nouă; noi atracții, toate forțele artistice se dezvoltau, banii «stăteau pe stradă». [...] Progres peste tot ! Și plăcerea creației.“

Adolf Wilbrandt caracteriza astfel, la sfârșitul veacului XIX, atmosfera vieneză. Cu doar două decenii înainte, orașul trecuse prin mari frământări. Anul 1848 a produs o ruptură în istoria Imperiului Habsburgic și a Vienei. Mișcările politice și sociale au adus cu ele mari transformări.

Când Franz Joseph este îndrăgostit

La 2 decembrie 1848, împăratul Ferdinand, suferind din cauza pierderii capacităților sale intelectuale, abdică și cedează tronul nepotului său de numai 18 ani. Franz Joseph preia frâiele

unui imperiu zdruncinat, în condiții nu tocmai favorabile. Împăratul, ca șef al armatei (reprezentat cu credință de generalul Radetzky), ce pusese capăt în mod sângeros revoluției, nu era agreat de supușii săi. Locuitorii Capitalei nu priveau cu ochi buni menținerea asediului Vienei, care nu fusese încă ridicat. Nici în politica externă nu se înregistrează succese, iar reputația monarhiei începe să se clatine.

Atitudinea populației se va schimba brusc la 18 februarie 1853. Atunci, în timpul unei plimbări a lui Franz Joseph pe zidurile de apărare ale orașului, împăratul este atacat cu un cuțit de către un anume Libenyi. Atentatul se soldează, din fericire, numai cu rănirea

împăratului. El hotărâște ridicarea asediului orașului, în ciuda opoziției miniștrilor săi. Populația primește cu bucurie și ușurare vestea și ajunge să-l iubească și mai mult pe împărat în momentul în care acesta, cu toate că nu reușește obținerea grației atentatorului său, îi dă mamei acestuia o pensie viageră. Dar aceste dovezi de generozitate s-au datorat și faptului că împăratul era îndrăgostit până peste urechi, iar cu nici 14 zile înainte se logodise, la Ischl, cu prințesa bavareză Elisabeta (cunoscută mai bine sub numele de Sissy). La 24 aprilie 1854 avea loc nunta.

În prima jumătate a secolului XIX s-a consemnat o rapidă creștere a populației vieneze: de la 231 049 (în 1800) la 476 220 (în 1857), deci mai mult de o dublare a populației. Acest lucru s-a datorat în special unei imigrări către Viena dinspre toate colțurile monarhiei, principalele națiuni reprezentate fiind cehii, germanii din Boemia și Moravia de sud, evrei din Ungaria și Galiția de est. Dacă în anul 1840, populația străină reprezenta numai 37,5%, în 1890 ea ajunsese la 65,5%.

La licitație, vin cei mai buni arhitecți

Datorită creșterii bruste a numărului de locuitori, „orașul interior” ajunsese să plesnească din toate cusăturile: construcția de locuințe nu mai ținea pasul. Alimentarea cu apă era defectuoasă, mizeria mare, iar bolile bântuiau peste tot. Vechile ziduri de protecție ajunseseră ca pereții unei închisori, în care condițiile de trai se înrăutățeau pe zi ce trecea. Trebuia găsită o soluție.

În anul 1782, împăratul Joseph II a permis accesul cetățenilor pe zidurile de apărare. Era

o noutate „romantică”, putând astfel să-ți petreci timpul liber înconjurând orașul interior în mai puțin de o oră. În timp ce la Paris zidurile de apărare fuseseră transformate în bulevarde încă din secolul XVII, Viena se mai apăra încă în secolul XIX împotriva unui dușman imaginar.

Un alt element important utilizat inițial pentru apărarea orașului și apoi ca spațiu de recreere pentru vienezii îl reprezentau glacisurile: o zonă neconstruită, situată imediat în exteriorul zidurilor de apărare ale

orașului și destinată vizualizării dușmanului care ar fi atacat.

După primul asediu al turcilor din 1529, ele aveau o lățime de 100 m, pentru ca odată cu trecerea anilor și perfecționarea tehnicii militare să atingă 450 m (în timpul celui de-al doilea asediu al armatei otomane din 1683).

În secolul XVIII, glacisurile își pierduseră însă utilitatea militară și nu făceau decât să strângă ca într-o chingă orașul. Locuitorii Vienei aveau

nevoie de aer și posibilități de mișcare. Un prim pas în acest sens l-a constituit trecerea din domeniul Casei imperiale în cel public al parcurilor Prater (1766) și Augarten (1775), însă acestea nu făceau parte din domeniul intravilan. De aceea, tot împăratul Joseph II hotărâște în 1781 să desființeze aceste glacis-uri, ca zone de apărare, și să transforme o parte în zone de agrement și plimbare și altă parte să revină suburbiilor Vienei. El chiar hotărâa realizarea pe acest spațiu, de jur împrejurul Vienei, a unei „Chausee”, cu alei, arbori și iarbă. A fost primul pas către realizarea și punerea în practică a marelui proiect al Ringstrasse.

În anul 1855, revista *Deutsches Kunstblatt* prognoza ceea ce numai doi ani mai târziu avea să devină realitate: „Nimeni nu se mai poate gândi la orașul interior ca la o fortăreață. Sunt

Plimbare pe noile bulevarde.

necesare în primul rând două lucruri: renunțarea la fortificațiile Vienei și utilizarea glacis-urilor pentru construcții monumentale. "Cuvântul de ordine fusese rostit: nimeni nu se gândea să umple locul astfel obținut cu clădiri de locuit. Aici trebuia să se ridice construcții reprezentative: teatre, muzee, academii, parlamentul.

Pe data de 20 decembrie 1857, în momentul în care împăratul Franz Joseph își dă seama că fortificațiile și elementele de apărare asociate cu acestea își pierduseră definitiv rostul, el scrie o scrisoare către ministrul de Interne:

„Dragă Baroane v. Bach! Este voința Mea să se înceapă cât mai curând extinderea orașului interior al Vienei, luându-se în considerare realizarea unei legături corespunzătoare a acestuia cu localitățile înconjurătoare și, în același timp, să se țină cont și de regularizarea și înfrumusețarea orașului Meu de reședință și a Capitalei. În final aprob eliminarea zidurilor de apărare și a fortificațiilor, ca și a șanțurilor din jurul acestora.”

Și astfel, la 29 martie 1858 se încep lucrările de demolare a fortificațiilor de pe Cheiul Franz Joseph, iar la 1 mai 1865, împăratul Franz Joseph inaugurează prima parte a Ringstrasse prin călătoria sa tradițională către Prater.

Înainte lumea era sceptică în privința unui proiect atât de ambițios. Inaugurarea festivă a spulberat însă dintr-un foc toate suspiciunile: Ringul nu mai era o utopie. Politicienii, bancherii și marii industriași au adulmecat dintr-o dată șansa unică de prosperitate economică ce le era oferită. După ce imperiul se făcuse cunoscut la expozițiile mondiale de la Londra (1851, 1862) și de la Paris (1855),

toată lumea dorea să lege inaugurarea proiectului de organizarea unei expoziții mondiale la Viena. Singura problemă o constituia data, care nu trebuia să fie prea apropiată și care, spre mulțumirea tuturor, va fi stabilită în anul 1873.

Până atunci trebuia să se lucreze cât de mult posibil pentru a nu organiza expoziția într-un oraș pe jumătate în construcție. Proiectele pe zone se scot la licitație și cei mai mari arhitecți ai vremii reușesc să și le adauge.

Zona pusă la dispoziție oferea pentru prima dată după epoca barocului posibilitatea construirii unor palate și altor clădiri administrative, pentru care lipsea locul în zona orașului vechi. Pe noile bulevarde urma să fie parcuri, piețe, statui, fântâni, palate, clădiri publice, universitatea, teatre, muzee. Concepția Ringului era cea a unei străzi nobile, caracteristică pentru ceea ce avea să fie numit mai târziu „Stil

Înainte demolării, vienezii se puteau plimba pe vechile fortificații ale orașului

vienez”.

Ideea Ringului i-a aparținut lui Ludwig Förster, din Bayreuth, adeptul concepției baroce a unui bulevard lat de 57 m, care trebuia să înconjoare orașul pe o distanță de 5 km și care să aibă câte patru rânduri de pomi, iar în zonele cu parcuri chiar câte șase. De-a lungul lui, aveau să se ridice clădiri maiestuoase, devenite peste ani simboluri ale Ringstrasse, care, la rândul ei, va fi simbolul unei națiuni și al unei epoci.

Au fost utilizate componente ale artei medievale. Caracteristică este Votivkirche, concepută de arhitectul Heinrich Ferstel ca monument național al Habsburgilor. Construcția a fost inițiată chiar de Franz Joseph, drept mulțumire că a scăpat cu viață din atentatul din 18 februarie 1853. Ea s-a vrut a fi o sfidare a

vechiului Stephansdom. Trebuia să fie un Pantheon al Austriei, un Westminster al Vienei. A fost sfințită cu ocazia nunții de argint dintre Franz Joseph și Elisabeta, la 24 aprilie 1879. La fel de importantă și de frumoasă este noua clădire a Primăriei, construită în vechea strălucire a goticului flamand (1872-1883), de arhitectul Friedrich Schmidt. Tot în stil neogotic a fost construit și Gimnaziul Academic unde a studiat și Nicolae Iorga.

Încununarea unui vis

Alt stil îmbrățișat de arhitecții clădirilor de pe Ring a fost cel al Renașterii, soluție agreată în special în cazul clădirilor cu rol educativ și cultural. Cea mai importantă în acest sens ar fi Universitatea (1873-1884), proiectată de Heinrich Ferstel, clădire ce impune prin dimensiuni și funcționalitatea perfectă, ca templu al învățăturii. În același stil au fost construite și clădirea Academiei de Arte Frumoase și cea a Musikverein (acolo unde se țin anual concertele de Anul Nou), arhitect fiind Theophil Hansen. Expert în arhitectură clasică grecească, Hansen a proiectat, printre altele, Biblioteca și Universitatea din Atena. Parlamentul vienez (1874-1883) este tot opera lui, el îmbinând vechea democrație grecească cu cea contemporană, imperială. În același stil al Renașterii italiene a fost construită și Staatsoper (1861-1869), proiectată de Eduard van der Nüll și August Sicard von Sicardsburg. Stilul a avut și critici. Oamenii de rând nu l-au înțeles și au denumit Opera „o ladă scufundată”, iar celor care o realizaseră le-au spus „ceata de arhitecți ai împăratului”.

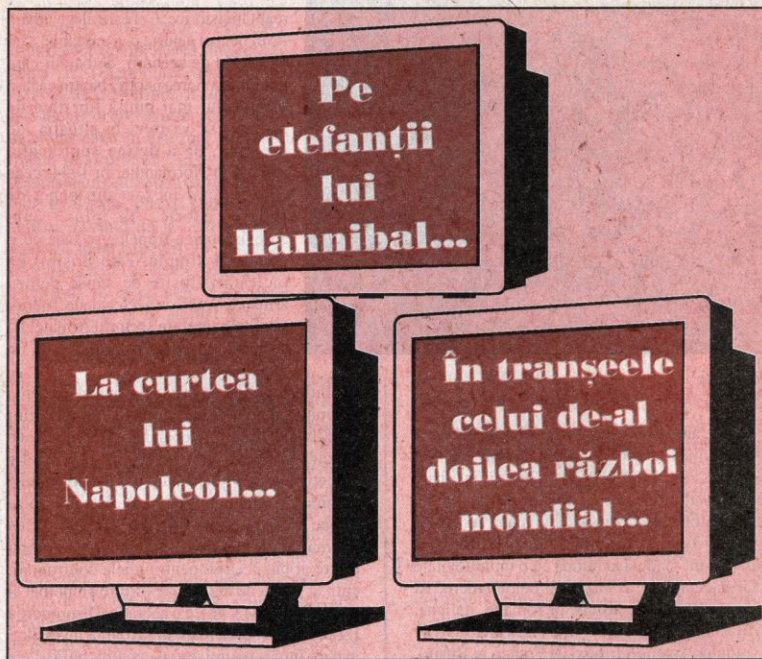
Toate au fost cum au fost până când și Franz Joseph și-a exprimat părerea că edificiul ar fi prea scufundat în pământ. Ca urmare, melancolicul van der Nüll s-a spânzurat, iar colegul său von Sicardsburg a murit două luni mai târziu, în urma unui stop cardiac. Împăratul a fost atât de șocat, încât de atunci nu și-a mai spus niciodată opinia, ci se mulțumea cu expresia rămasă celebră: „A fost foarte frumos, mi-a părut foarte bine...”

Cel mai impozant ansamblu din Europa secolului XIX este însă Kaiserforumul, neterminat, dar care impresionează și azi prin concepție și formă. Au fost însărcinați cu proiectarea lui arhitecții Gottfried Semper din Hamburg și Carl Hasenauer din Viena. Ei trebuia să realizeze un concept pentru extinderea vechiului palat imperial Hofburg, devenit neîncăpător pentru colecțiile familiei Habsburg.

Planul lui Semper era să realizeze un „Sanctuar al Artei”, în care Kunsthistorisches Museum (Muzeul de Artă) și fratele său geamăn, Naturhistorisches Museum (Muzeul de Artă Naturală), trebuia să flancheze marele Forum Imperial. Acest Centru Imperial, care era gândit ca „Via Triumphalis” a Ringstrasse, nu a fost însă terminat niciodată, așa cum era planificat. Lucrările iau sfârșit deabia în 1922, dar forma finală va fi alta, iar toți cei care au lucrat la acest proiect, începând de la arhitecți și până la împărat, nu mai apucă să vadă finalizarea sa. Dar poate că actuala înfățișare, la fel ca și întregul ansamblu Ringstrasse, sunt mai reprezentative pentru ceea ce au fost monarhia și lumea vieneză la sfârșit de secol XIX și început de secol XX. ■

Imagine din timpul lucrărilor de demolare pe Cheia Franz Joseph al Dunării

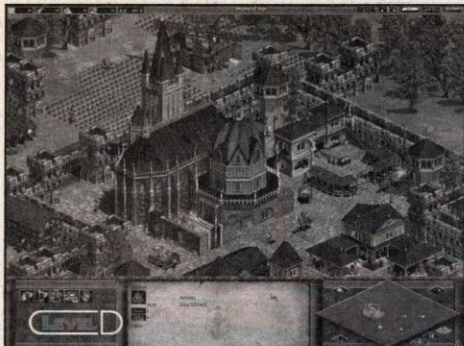
ADRIAN DUMITRU

Calculatorul nu este doar un instrument de lucru care ușurează munca istoricului. În egală măsură el face mult mai plăcut accesul celui împătimit de istorie la evenimentele din trecut. Învățarea istoriei în școală poate deveni o îndeletnicire pasionantă prin intermediul calculatorului, mult mai atractivă decât pagina – adeseori atât de aridă – a manualului. În sfârșit, prin jocurile cu temă istorică, cunoștințele de istorie pot fi asimilate chiar și în timpul liber, într-o atmosferă mult mai destinsă decât a clasei. Condiția esențială este însă ca reconstituirea să fie corectă, ca interesul comercial să nu impună concesiile mult prea mari adevărului istoric. În fond, jocurile cu subiect istoric sunt și cele mai răspândite deocamdată, în primul rând din rațiuni comerciale.

Dorința de a reface realitatea unei bătălii nu este o invenție recentă. Plecând de la „jocurile de război” practicate în Academiile Militare, trecând prin jocurile de societate cu subiecte inspirate din bătăliile napoleoniene, s-a ajuns în anii '80 la primele simulări de bătălii istorice. „Vulcan” era un joc despre situația din Africa după bătălia de la El Alamein sau „Bismarck”, care avea ca temă

ultima misiune a cuirasatului german cu același nume în anii celui de-al doilea război mondial.

Apariția sistemului de operare „Windows” a permis crearea unei game variate de jocuri, multe inspirându-se din realitatea istorică. Era, practic, începutul unei ere, care avea să îmbine avantajele oferite de calculator cu diversitatea și atractivitatea trecutului istoric.

Ucide cât mai mult

Între alte câteva zeci de jocuri dedicate celui de-al doilea război mondial, poate cel mai complex este „Frontul de Est” (East Front), care oferă posibilitatea de a conduce pe câmpul de luptă unități de la nivel batalion până la corp de armată. Terenul de luptă, unitățile militare, liderii sunt readuși la rampă cu o minuțiozitate „farmaceutică”, în cazul ambelor tabere. El include bătălii ale armatelor române, italiene, finlandeze, inclusiv „Divizia Albastră” (voluntari spanioli trimiși de Franco în Rusia).

Participarea armatei române este privită diferențiat, raportată la actul de la 23 august 1944. Din motive de ușurință de joc, oponenții românilor în vest sunt ungurii, pentru est fiind selectate momente de la începutul conflictului, ceea ce creează un echilibru în dotarea cu tehnică militară. Fiecare tip de unitate este însoțit de o explicație documentată, iar bătăliile sunt bine alese, combinând elemente de interes istoric cu echilibrul de joc. Am remarcat ultima șarjă a cavaleriei italiene care a avut loc la Stalingrad sau rezistența disperată a „Diviziei Albastre” în fața a mai bine de 40 000 de sovietici.

Un alt joc răspândit îl constituie seria „Panzer General”. Aici prevalează aspectul comercial în dauna celui istoric, de aceea jocul are momente ilare. Astfel, în cele câteva scenarii unde apare armata română drapelul are stema comunistă în loc de stema regală. Datorită modului nu foarte inspirat în care sunt primite întăririle, se poate ajunge la situații contrare

realității istorice. Cel care alege tabăra Axei pentru a purta o „campanie” (un ansamblu de scenarii, de bătălii care permit rescrierea istoriei pentru că lasă jucătorului mai multă libertate de acțiune) se va trezi în situația, de exemplu, de a deține supremația aeriană în Normandia, în 1944, ceea ce este total inexact din punct de vedere istoric. În plus, cum aprovizionarea trupelor se face cu o comandă simplă, este posibil ca înclăștrări lipsite de șanse pentru armatele Axei, ca acelea de la Tobruk sau Stalingrad (în sectorul Armatei III române), să poată fi câștigate de un jucător abil.

Între jocurile de strategie având ca temă războiul, ar mai fi de amintit seria „Marilor Bătălii ale lui...” Alexandru, Hannibal sau Cezar. În acest caz, intervine o realitate obiectivă: prea puține bătălii pot fi reconstituite cu precizie. Principiul pe baza căruia se poate obține victoria e mai degrabă simplist: ucide cât mai mulți inamici și pierde cât mai puțini dintre ai tăi, ceea ce pentru unele confruntări, cum ar fi cea de la Cannae (dintre Hannibal și romani, în 216 î.Chr.), e o aberație. Disproporția forțelor a fost prea mare în favoarea învingătorilor, astfel încât frumusețea acestei bătălii de învăluire nu mai poate fi percepută.

Degeaba ai tunuri

În schimb, există, ca o continuare a seriei, un joc având ca subiect lupta de la Waterloo, foarte corect realizat din punct de vedere istoric, foarte atrăgător ca grafică și sunet. E o adevărată plăcere să îi auzi pe grenadierii din garda imperială strigând „Vive l'Empereur” (Trăiască împăratul) cu voci răgușite și să îi urmărești aruncându-se într-un atac disperat. Jucătorul poate fi Napoleon ori unul dintre adversarii lui, britanicul Wellington sau prusacul Blücher sau oricare din generații participanți. De pildă, e interesant de văzut ce face iubitorul legendei napoleoniene în momentul când i-ar lua locul mareșalului Ney la conducerea superbeii și inutilei sale șarje de cavalerie, aceea care ar fi compromis, după unii istorici, soarta bătăliei.

O altă categorie de jocuri se bazează pe simularea „totală”, combinând tactica militară

cu strategia, diplomația, opțiunile economice și, chiar, evoluția științifică. Principiul este simplu: cei patru „e” (explorează, extinde-te, exploatează, extermină), iar ideea la fel: alege o civilizație pentru a o dezvolta până la cea mai evoluată formă posibilă. În „Civilizație” (Civilisation), nu există o diferențiere între civilizații, grecii, chinezii sau zulușii plecând de la același nivel (epoca de piatră), pentru a se îndrepta spre lansările spațiale, urmărind progresul cu orice preț și în toate domeniile, de la economie până la forma de guvernare.

Democrațiile, de exemplu, sunt văzute ca un spațiu aproape anarhic, datorită libertății cetățenești, dar foarte profitabile din punct de vedere economic și științific, pe când regimurile totalitare sunt mult mai stabile politic, mai favorabile jucătorului cu apucături militariste (cetățenii nu protestează prea mult când se fac recrutări și par chiar „încântați” când în oraș există un post de poliție sau staționează o unitate militară), mai puțin permeabile în fața spionajului și... corupției, dar ineficiente din punct de vedere economic. Este remarcabil arborele cercetării științifice, care te poartă de la descoperirea roții și până la inventarea avionului.

Un foarte reușit joc este „Imperialism”, care, într-o primă variantă, trimite în Europa secolului XIX, iar într-o a doua face o bruscă întoarcere în trecut, mergând din secolul XVII și până în

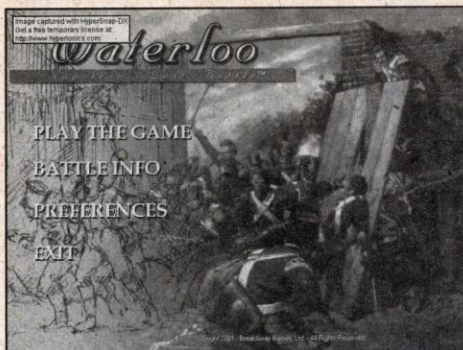

secolul XIX. „Imperialism I” este interesant pentru că analizează crizele secolului XIX: rivalitatea franco-britanică, unificarea Germaniei și a Italiei, obligându-l pe jucător să își gândească cu multă atenție fiecare pas diplomatic, fără de care supraviețuirea este exclusă. Reușită este și varianta „Imperialism II”, datorită faptului că, alegând una dintre cele șase puteri europene de la sfârșitul Războiului de 30 de ani (Franța, Anglia, Olanda, Spania, Portugalia, Suedia), trebuie să obții dominația continentală balansând între treptata distrugere a neutrilor și a inamicilor și exploatarea colonială a Lumii Noi, fără de care este imposibilă dobândirea resurselor financiare sau de materii prime care condiționează saltul tehnic. Degeaba ai descoperit oțelul, dacă nu ai huiă. Degeaba ai tunuri, dacă nu poți finanța recrutarea unei armate – iar toate acestea trebuie să vină din colonii.

Riscurile unui patriotism exagerat

Tocmai introducerea orientării peste Ocean a creat o aparentă eroare, simplificând întrucâtva întregul algoritm diplomatic: din concertul marilor puteri lipsește Austria. Or, nu trebuie lăsată la o parte strânsa legătură dintre politica continentală și războaiele coloniale, concretizată cândva de primul ministru britanic William Pitt prin formula: „America

istorice pot servi ca model pedagogilor. Jucătorul află că elita armatelor engleze au fost arcașii înarmați cu arcul ușor cu bătaie lungă, că prima navă cuirasată a apărut în Coreea, că bizantinii au avut o minunată cavalerie grea, că arabii au fost o mare putere maritimă.

Nu același lucru se poate spune despre „Cazaci: războaie europene” (Cossacks: European Wars). Produs în spațiul ex-sovietic, jocul acoperă secolele XVI-XVII, pentru a reînvia Franța lui Richelieu, Ucraina lui Bogdan Hmelnițki, Rusia lui Petru cel Mare sau îndârjitele dispute coloniale dintre Anglia și Olanda. Fiecare

o vom câștiga pe Oder”. Cu toate acestea, cele două surori gemene, „Imperialism” I și II, reușesc să construiască un excelent laborator de experimentare a istoriei, refăcând drumul pe care Europa l-a parcurs către modernitate.

Seria „Vârsta imperiilor” (Age of Empires) a fost revoluționară la vremea ei, în anii 1998-2001. Compus din două părți, lumea antică și lumea medievală, jocul este o minieniclopedie aplicată. Cu toate acestea, deși s-a căutat menținerea specificului unor civilizații (grecii, ca și romanii, au o excelentă infanterie grea, cartaginezii o bună flotă), a apărut un mare număr de erori, aberații chiar. De pildă, încercând să introducă artileria, creatorii au dat numele de hellepolis aruncătorului de săgeți ajuns la maxima evoluție, ceea ce este totuși greșit, pentru că un hellepolis este un turn de asalt (Magazin istoric, nr. 8/1968).

„Vârsta regilor” (Age of Kings) – partea a doua a acestui joc, dedicată Evului Mediu – sacrifică și ea istoria pe altarul comercial. Scenariul dedicat bătăliei de la Lepanto dintre otomani și coaliția europeană din 1571 este aberant: Liga creștină va câștiga o bătălie care a durat totuși o zi prin protejarea timp de 200 de ani a unei clădiri. La fel și bătălia de la Mantzikert (1071, care a dus la pierderea Asiei Mici bizantine în fața turcilor selgiucizi), pentru că a fost redusă la o serie de raiduri într-un teritoriu de labirint, care ar fi trebuit să reprezinte Asia. Totuși în campaniile Ioanei D’Arc, ale Cidului sau ale lui Ginghiz Han apar personaje și evenimente reale, iar introducerile

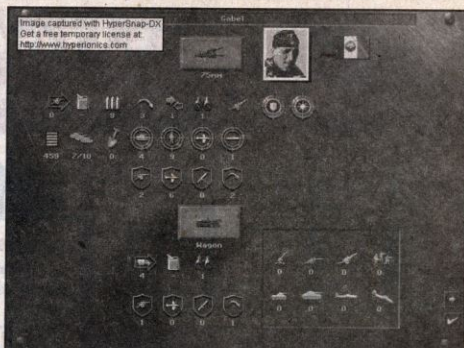
tehnologie sau unitate militară prezintă în joc (în limbajul rezervat jucătorilor o „tehnologie” reprezintă orice progres tehnic sau cultural, ca de exemplu o nouă tactică militară, un artificiu diplomatic ori o descoperire științifică; trecerea în epoca bronzului sau, în jocul de față, în secolul XVIII este o „tehnologie”) beneficiază de o tratare istorică, extrem de utilă pentru înțelegerea dezvoltării artei războiului în epocă. Nu sunt omise diversitatea etnică a cavaleriei ușoare poloneze, alcătuită din moldoveni, munteni, ucraineni, ruteni și nici specificul unor armate: întâlnim muschetarii regelui în Franța, husarii cu aripi în Polonia, raiterii suedezi, pandurii și croații în rândurile trupelor habsburgice, cimpoierii scoțieni în armata britanică. Un punct pozitiv îl reprezintă reconstituirea unor bătălii istorice.

Defecte? Luptele navale sunt destul de slab tratate, deși extrem de spectaculoase, toate națiile europene dispunând de aceleași tehnologii. În mâna unui jucător abil, Ucraina poate ajunge o putere navală care să surclaseze Anglia sau Olanda. Originea creatorilor jocului își spune cuvântul. Datorită faptului că aceștia au găsit într-o revistă tehnică ucraineană un obscur proiect al unui aerostat, Ucraina este țara care va descoperi balonul cu mult înaintea Franței. De asemenea, cele mai bune unități de infanterie grea sau de muschetari nu le găsim unde am fi tentați să le căutăm (în Spania sau în Franța), ci în Rusia. Nu ar fi pentru prima dată când un patriotism exagerat poate duce la eroii rizibile.

Fără ce-ar fi fost dacă...

Am lăsat la urmă „Shogun: Război total” (Total War), pentru că acest joc are un caracter aparte, și asta datorită locului acțiunii: Japonia medievală, în timpul cursei pentru shogunat, care a dus la instaurarea dinastiei Tokugawa – *Magazin istoric*, nr. 7/83). Jucătorul are ocazia să afle multe lucruri despre o civilizație puțin cunoscută. Jocul este un excelent ghid de artă militară (pentru prima dată infanteria grea învinge cavaleria, fapt riguros exact, și nu doar pentru Japonia), unitățile sunt condiționate de vremea bună sau proastă, de moral ori valoarea ofițerilor. Recoltele sunt influențate de climă, liderii rivali pot fi asasinați. Sunt reconstituite cu multă fidelitate bătălii istorice celebre și complicate, ignorate în spațiul occidental, sau împrejurările pătrunderii portughezilor și olandezilor în Japonia și ale răspândirii creștinismului. Fantezia își are și ea locul ei, pentru că ne întâlnim cu un foarte interesant „ce ar fi fost dacă” mongolii ar fi reușit să debarce...

Lăsând la o parte faptul că un public din ce în ce mai larg ajunge să ia contactul cu istoria, mai există un aspect care merită să fie luat în considerare. Așezat comod în fotoliul cabinetului său, istoricul simte nevoia de a

spune cu prea multă ușurință uneori că în locul lui Hannibal el s-ar fi îndreptat imediat spre Roma după victorioasa bătălie de la Cannae, iar apoi... Aflat în fața calculatorului, odată ajuns în această situație, el va trebui să ia notă de o realitate pe care strălucirea lăncilor și scuturilor soldaților săi l-au făcut să o ignore: mai erau în stare glorioși săi cartaginezi să execute acel marș? Aveau ei ce mânca? O primă concluzie ar fi aceea că este ușor să judecăm personalitățile istorice, dar odată ajunși în laborator pentru a experimenta respectiva situație, lucrurile se vor prezenta cu totul altfel, iar jocurile istorice sunt un minunat prilej de a descoperi acest lucru.

Imaginea în mișcare, posibilitatea de a reconstitui detaliile, de a urmări pas cu pas pe Napoleon sau pe oricare alt personaj istoric ne dau iluzia participării în direct la un eveniment istoric.

Condiția esențială pentru ca asemenea jocuri să fie într-adevăr instructive este ca ele să fie corecte din punct de vedere istoric. Pentru aceasta, ar trebui ca istoricii să colaboreze în mai strânsă legătură cu programatorii. Primii să înțeleagă mai bine faptul că o astfel de metodă de învățare a istoriei trebuie să fie atractivă, iar cei din urmă să nu uite că istoria nu se poate scrie niciodată în varianta „ce-ar fi fost dacă...”.

SĂ CĂLĂTOREȘTI ESTE O NECESITATE

Astăzi trăim într-un timp al călătoriei. Și nu neapărat grație noilor invenții ce permit deplasări rapide și extrem de comode dintr-un capăt în altul al lumii, care nu mai pare deloc așa mare... Pentru noi, românii, data de 1 ianuarie 2002 ne-a adus libertatea deplasării în râvnitul spațiu Schengen.

Ceea ce altă dată reprezenta proba maturizării sau a „bon-ton“-ului societății – contactul cu alte lumi, cu alte civilizații – devine astfel, încetul cu încetul, și pentru noi ceva realizabil... Rămân numai problemele financiare.

THEO STĂNESCU-STANCIU

Deci, din nou, un timp al călătoriei. Incursiunea în trecut însă poate să ne arate cât de departe suntem încă de trăirea efectivă a acestei recent redescoperite libertăți. Românii au mai purces la drum, pentru a reveni mai bogați, și nu numai materialicește. Călătorii de altă dată erau mânați de dorința cunoașterii celui alt și a inițierii, de fascinația exoticului...

Povestea noastră încearcă să ridice un vâl și să-l împingă pe compatriotul dornic de călătorie la meditație. Căci, după cum spune proverbul latin, „a călători este necesar“, dar, oare, oricum?!

Două călătorii și o sută de ani

„De este slobod [permis, îngăduit – T.S.-S.] aceluia ce umblând prin casele altora să văză și să gândească la a sa, slobod au fost și mie, în toată călătoria ce să coprinde întru această cărtică, să gândesc nu la casa, ci la patria mea, la care cine nu gândește, nici face pentru dânsa orice bine, poate n-are nici casă, și de are, o lasă – scria în 1824 Constantin Goleșcu, cunoscut mai ales sub numele de Dinicu. Cele

trei călătorii pe care le-a întreprins de-a lungul anilor 1824-1826, în Ungaria, Austria, Italia, Bavaria și Elveția, sunt emblematice pentru un timp și pentru o anumită tendință. Căci, păstrând aerul epocii, „vremea“ era „a ne deștepta, ca niște bune gazde care, când es din casele lor, adună pe seama lor și a casnicilor lor; așa și noi, adunând binele, care din citiri de cărți bune și folositoare, care din călătorii, care din întâlniri și adunări cu oameni de neamuri luminate, să-l împărțăm compatrioților noștri și să-l sădăm în pământul nostru, spre rodire înmulțită“. Spațiul românesc trebuia să revină în întregul european și pentru aceasta trebuia să-i cunoască realitățile și regulile.

Ca într-o superbă scenă de teatru al absurdului, Dinicu Radović din Golești pleacă la 47 de ani în descoperirea Europei Centrale îmbrăcat după moda înalților demnitari ai Imperiului otoman, cu anterior de sevai încins cu gear și purtând pe deasupra un contas îmblănit cu „pielea răsului“, iar, pe cap, gugiuman din „pielea samurului“.

Rând pe rând, orașele Sibiu, Cluj, Arad, Timișoara, Oradea, Budapesta, Viena, Trieste, Veneția, Padova, Verona, Milano, München,

Berna, Geneva și Lausanne, îl impresionează și îl îndeamnă la chibzuință gospodărească. „Orice obicei și faptă bună” trebuie notate cu sârg și aduse în țară. Experimentele reușite nu trebuie niciodată lăsate în voia uitării. Mai ales în situația Țării Românești din acea perioadă. „Iluminarea” era cheia viitorului succes...

Peste aproape 100 de ani, un alt călător își începe marea inițiere pășind în același fascinant spațiu al Europei. Mircea Eliade, căci despre el este vorba, după „cucerirea” Bucegilor sau a mării în plină vijelie la bordul navei „Hai-hui”, descoperă adevărata aventură a călătoriei odată cu excursia din 1927 pe tărâm italian. Escapada organizată de Liceul „Spiru Haret”, la care puteau participa și foștii elevi, nu era deloc ieftină pentru acele timpuri: aproximativ 20 000 de lei, în condițiile în care, spre exemplu, cam în aceeași perioadă, salariul unui asistent universitar, era de 7 000 lei, iar o pereche de bocanci costa cam 250-300 lei. Dar era necesară pentru desăvârșirea cunoașterii.

Nu mai cinci-șase studenți, vreo 20 de elevi din ultimele clase de liceu și doar patru-cinci profesori înfruntau, într-un „wagon de dormit cercetășesc, care ne întovărășea pretutindeni”, aventura călătoriei peste hotare. „În afară de orașele cu nume fabuloase, erau și aventurile pe care mi le închipuiam [avea pe atunci 20 de ani], limba italiană pe care mă pregăteam s-o vorbesc pentru întâia oară, librăriile și anticăriile în care știam că voi găsi cărți inaccesibile la București.”

Doă experimente în două praguri de existență – atracția necunoscutului, dar și a modelului ce trebuie importat, fie în gândirea matură a gospodarului din Golești, fie în cea încă neîmbălzită a „adolescentului miop”

bucureștean. Ideea călătoriei și o sută de ani ce desparte pentru a uni...

Drumuri și drumuri...

Călătoriile sunt influențate, în cele două timpuri, în primul rând de drumuri. Atunci, aceasta părea adevărata problemă și nu formalitățile de plecare. Mircea Eliade pornea în 1927 cu trenul, către Italia. „Această primă călătorie în Italia mi-a rămas în amintire ca cea mai luxoasă și cea mai perfectă călătorie din tinerețe.”

În preambulările lui Goleșcu, în schimb, cu aproape 100 de ani înainte, calitatea drumurilor nu era peste tot la nivelul așteptărilor. Era o epocă în care distanțele se parcurgeau agale, în mijloace de transport ce nu ofereau prea mult confort călătorilor pe rute lungi. Totuși, cu precădere două tipuri de drumuri rămân în memoria argeșeanului.

În primul rând, grație apropierii geografice de țară, calea ce leagă Prezburg (sau Pressburg, azi Bratislava) de Viena, „un drum, ca de doăo ceasuri și mai mult, cu zid de piatră pe amândouă părțile, carele pe la unele locuri este mai nalt decât fața pământului mai mult și decât doi stinjini, și cu alee”. Și apoi drumurile Elveției, bune și bine întreținute, dotate cu „semne pentru înlesnirea călătorilor”, „mai deosebite decât în celelalte ținuturi, căci le au întocmite în toate satele, intrând și eșind, pe care scriu pentru fieșcare drum la care loc merge; așjiderea și la răspântile ce pe drumuri sunt, cum și la tot ceasul [la un interval de o oră de călătorie cu poștalionul – T.S.-S.], alți stâlpi cu însemnare de câte ceasuri mai sunt până la cel din nainte oraș. Și oriunde este vale mare,

Bratislava, fortăreața

Budapesta, primăria

unde trebuie călătorul să-și împiedice roata, iarăș este stâlp cu o roată zugrăvită și pusă pe piedică, scriind că negreșit trebuie să împiedice. „Atât de bine erau „dotate” drumurile elvețiene în epoca lui Goleescu, încât, după cum atent sesizează călătorul român, „numai acela poate pierde drumul care nu va fi știind nici o limbă evropenească”.

Un singur lucru nu prea era pe placul purtătorului nostru de caftan. Și anume praful, nelipsit, ca o boală, din marile orașe europene, „carele se pricinuiește din neconvenientul umblet al caleștilor, cu toate că nu stau din udat și măturat”.

De la ailvaghien la avion

Mai ales pe atari drumuri, tipul și calitatea mijloacelor de transport reprezentau cheia unei călătorii pline de succes. Iar atentul Dinicu Goleescu le înregistrează de fiecare dată calitățile, dar și defectele. Cel mai impresionant, în special datorită regularității orelor de plecare și sosire, dar și comodității călătoriei, rămâne „ailvaghienul” sau pe românește – poștalionul sau diligența – „o carată de poștă, îndoit mai lungă decât cele obicnuite, cu patru uși, și la mijloc despărțită, întru care intră opt călători;

Dinicu Goleescu

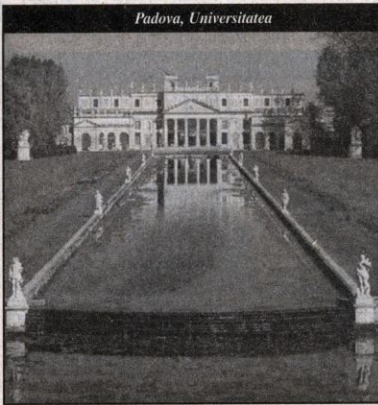
în locul vizitiului, supt un deosibit acoperiș, întocmai ca coșul [poclitul] trăsurii, acoperământul său de piele sau pânză – T.S.-S.] caleșcii, șade conductorul (adecă îngrijitorul), întovărășit încă de un călător; dinnapoiul carătii, alți doi călători, având șadere foarte odihnă. Iar Goleescu merge chiar mai departe cu laudele sale: „Nu este mai frumos lucru decât a călători cinevaș cu acest mijloc, căci drumul ce-l poate face în noao zile, călătorind cu chirigiu [cărăuș – T.S.-S.], sau cu fiacăr [fiacru, trăsură, birjă – T.S.-S.] sau cu caii lui, cu acest ailvaghien călătorește în doao zile și trei

nopti.”

În călătoria sa, Dinicu Goleescu a reușit performanța de a se îmbarca și pe un vapor. Acesta din urmă însă neimpresionându-l prea plăcut: „Vaporul este o corabie care merge pe mare cu un meșteșug de foc, ce este în camara corăbii, iar afară se vede numai un coș de fier, lung cam de 4 stânjini, prin care ese fumul, și doo roate mari de fier, întocmai ca roatele de la mori, ce umblă în apă, una pe o parte, afară din corabie, și alta de ceilantă parte, într-o osie de fier.” „Când m-am întors [de la Veneția la Trieste – T.S.-S.], vrând să aflu și drumul ce fac celelante corăbii, am intrat în corabie; dar mi-am blestemat ceasul întru care am hotărât să am acea băgare de seamă [curiozitate – T.S.-S.], căci

Veneția, San Marco

Padova, Universitatea

am călătorit până la Trieste 40 de ceasuri, și într-această toată vreme nici am mâncat, nici am dormit, ci numai am vărsat și am plâns ca un copil mic“.

Amintiri nu tocmai frumoase are și o sută de ani mai târziu Eliade, tot despre praf, dar și despre o călătorie cu ...trăsura. La Cernavodă, unde fusese mutat cu garnizoana tatăl său, ofițer de infanterie, din 1912 „aveam trăsura cu cai, [...] De trăsura noastră cu cai se leagă cea mai dramatică amintire din copilărie. Mama venea de la București și ne dusesem la gară s-o întâmpinăm. Ne întorceam toți în trăsura încărcată cu valize și pachete. Drumul către casă trecea prin fața podului. Era o șosea zdrențuită, cu praful de o palmă, și la un moment dat cobora brusc, că pe un povârniș. Nu mai știu de ce s-au speriat caii. Dar au luat-o la goană chiar când drumul începea să coboare. Zadarnic au încercat vizitiul și cu tata să-i oprească trăgând, opintindu-se, de hături. Trăsura parcă își ieșise din minți. Se rostogolea la vale, troznind și huruind, plecându-se când pe două roți, când pe celelalte două, săltând, împingându-se în cai, lovindu-i, asmuțindu-i. [...] Santinela de la pod a înțeles că din trăsura era peste puțină de oprit caii și a alergat înaintea lor. A apucat arma cu amândouă mâinile, a înălțat-o în aer și a început să răcnească [...] Cred că aceasta a fost ultima noastră plimbare cu trăsura.“

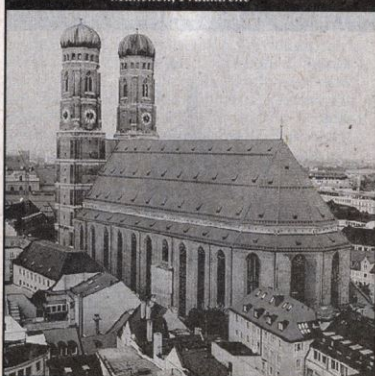

Mircea Eliade

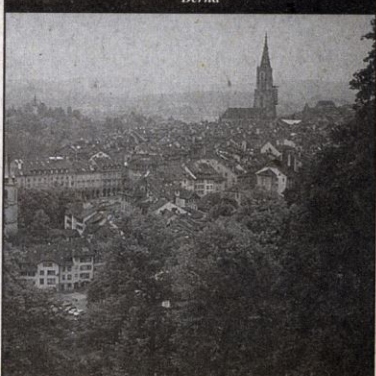
Dacă Gulescu descoperise înfiorat lunga călătorie cu vaporul, tânărul diplomat român, în vremurile tulburi ale anului 1941, se va „lovi“ de dificultățile zborului de „aproape nouă ore“ peste Atlantic. Acum însă nu numai războiul îngreuna deplasarea, ci și ... formalitățile. Birocrația începea să dicteze: „Când i-am arătat pașaportul de serviciu, funcționarul care se afla lângă căpitan, la masă, îmi atrage atenția că atașaii culturali nu figurează în lista oficială a Corpului diplomatic acreditat. Nu puteam deci beneficia de privilegiile diplomatice. Îmi cere portmoneul, dar nu găsește nimic compromițător. Căpitanul părește odaia și lasă locul unor agenți speciali, care procedează eficient la percheziția corporală. Când am rămas gol, m-am simțit degradat și am avut un moment de surdă revoltă, dar m-am stăpânit [...] În același timp, într-o altă cameră se proceda la cercetarea obiectelor de toaletă; pasta de dinți, pudra, rouge-ul de buze și celelalte erau străpunse cu ace, deslipite etc. [...] În graba cu care au strâns bagajele (avionul întârziase două ore și jumătate peste limita îngăduită) au rupt *eclair-ul* [fermoarul – T.S.-S.] de la sac și au stricat cheițele de la valiză.“

Începeau să se arate primele bariere și diferențe între lumi. Călătoria devenea din ce în ce mai greu de dus la capăt. Peste tot intervine noua problemă a actelor necesare intrării sau

München, Fraukirche

Berna

șederii în țară. Ca de pildă în Parisul lui septembrie 1945. Eliade își amintește că „prima săptămână a trecut repede. Erau formalități care trebuiau împlinite chiar a doua zi; ne-am înscris la poliție și la primărie, ca să obținem cartelele de alimente și cărțile de identitate. Aveam acum un pașaport simplu, dar viza franceză era valabilă pe o durată ilimitată”.

Cât de departe era totul de prima călătorie italiană din 1927. Și, încă, de preumblările libere ale lui Dinicu Golescu... Numai dorul și necesitatea schimbării rămăseseră poate aceleași.

Despre o pohtă și un ... dor

Distanțele induc doruri, dar mai ales oferă perspectivă, termen constant de raportare la realitățile interne, dar și temă de introspecție. „În ultimii ani – nota Mircea Eliade în drumul său spre Napoli, lovit de aflarea veștii morții tatălui său – izbutisem să-mi stăpănesc dorul de țară; îl regăseam doar în somn, în unele vise. Acum mă copleșea din nou. Nu încercam să mă apăr; mă lăsam în voia melancoliei, parcă aș fi așteptat un miracol.”

Un miracol, pe care Golescu dorea să-l aducă în țară: „Și de este sădită firește în om pohta de a avea orice lucru bun vede la altu, – și fără de a-l hrăpi de la acela, să se silească, de nu îl are, să-l câștige, iar de îl are rău, să-l prefacă în bun –, nu poate nimeni, drept judecând, să mă dojenească, căci, în toate pasurile mele, nu am putut, după orice vedere să nu îmi întorc către dânsa [către patrie – T.S.-S.] ochii minții”.

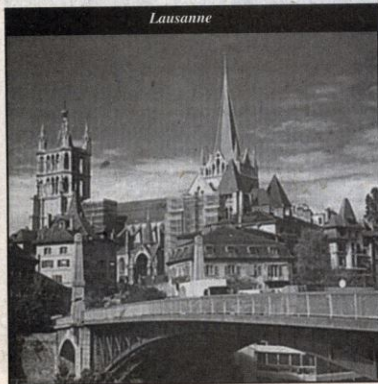
Iar comparația nu naște prea adesea epitete favorabile. Ba, din contra, după cum întristător

notează Golescu pe la 1825: „Căci eu nu numai nu am făcut nici un bine, cât de mic, patrii, spre mulțumire căci au hrănit, au îmbogățit, au cinstit pe părinții miei, moși și strămoși, ci, de la cea dintâi dregătorie și până la cea din urmă, n-am conținut luând luări nepravilnicite [biruri neprevăzute de lege – T.S.-S.] de la acest norod care nu-ș are nici hrana din toate zilele. Aceste toate văzând că nu se mai urmează într-altă lume, mă împunge cugetul, și zic că fericit va fi acel compatriot care să va simți că nu au urmat ca mine, căci nu-l va împunge cugetul.”

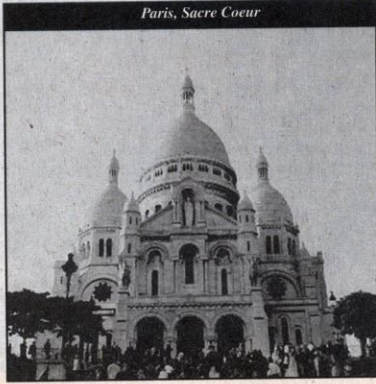
Și strigătul continuă mai bine de o sută de ani mai târziu, în 1935, prin pana lui Mircea Eliade. „Străinii nu ne judecă după sufletul nostru, după cele șapte inimi din pieptul de aramă; nu ne judecă nici după costumul nostru național, nici după doina noastră [...] Străinii ne judecă după oamenii care ne reprezintă după granițe, după aceia care ne conduc țara, după ieftinătatea conștiințelor oamenilor noștri politici. O anchetă ironică din *Daily News* de astă vară fixa astfel scara prețurilor conștiințelor: Paraguay, România, Albania, Afganistan etc. «Notre grand pays» ocupa cu cinste locul al doilea. Și cine știe dacă – în ochii celor care organizaseră ancheta – nu ni se făcuse o favoare...”

Dar călătoria nu se termină aici. Aventura continuă, acum mult mai liber decât altă dată. Și poate, astfel, după cuvintele lui Golescu, la un moment dat „și noi, fiecine, vom câștiga adevărata cinste și fericire, și norodul, peste puțini ani, negreșit va ajunge întru acea stare întru care se află noroadale a ceilanți Evropii”. Spre care astăzi privim și așteptăm încă să treacă cei „puțini ani” care ne despart... ■

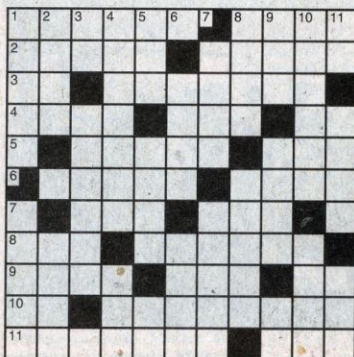
Lausanne

Paris, Sacre Coeur

ISTORICI ROMÂNI

ORIZONTAL: 1) Istoric și arheolog român, specialist în istoria veche și a civilizației greco-romane, din ale cărui tratate de istorie amintim *Getica*, *Dacia*, *Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării* (Vasile; 1822-1927) – Fac omenii fini. 2) Istoric și scriitor român, autorul unor romane istorice și al unor lucrări de istorie universală cum sunt *Cădereă Bastiliei* sau *Nord contra Sud* (Dumitru; 1908-1995) – Istoric și arheolog român autorul lucrărilor *Epoca fierului în regiunile tracice ale Peninsulei Balcanice*, *Istoria veche a Dobrogei*, *Așezări getice din Muntenia* (Radu; 1899-1982). 3) Sorin Beiu – Scriitor și istoric român, autorul unor studii privind problemele agrare, scrise de pe poziții liberal-radicală, cum sunt *Despre originea și transformările clasei stăpânitoare din Moldova*, *Pentru ce s-au răsculat țărani*, *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova* (Radu; 1853-1926). 4) Viața, trai (inv.) – În trăsura! – Titu Maiorescu. 5) Mare istoric, scriitor, publicist și om politic român, din a cărui vastă creație amintim *Istoria lui Mihai Viteazul*, *Istoria armatei românești* în 2 volume, *Istoria comerțului românesc* în 2 volume, *Istoria românilor* în 10 volume (Nicolae; 1871-1940) – Paradis. 6) Pește mic care trăiește în Marea Mediterană și în Oceanul Atlantic – Tăcut (inv.). 7) Figură geometrică – Mobilă de dormitor. 8) Mutat pe centru! – Cronicar din Moldova care semnează *Letopiseșul Țării Moldovei*, cea mai veche scriere din Moldova în limba română în care se afirmă, pentru prima oară în istoriografia noastră, ideea unității tuturor românilor (Grigore; c. 1590-1647). 9) Teritoriu ocupat și administrat de autoritățile militare turcești – Măsuri agrare: Mihai Zamfirescu. 10) Negăție – Frunțaș al Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania, autorul lucrărilor *Dreptul politic al românilor și Psihologia empirică și logica* (Simion; 1808-1864). 11) Istoric,

scriitor și om politic liberal, autorul *Istoriei românilor* în 14 volume (Vasile Alexandrescu; 1834-1901) – Nevăzător.

VERTICAL: 1) Istorie român, autorul volumelor *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, *Voievodatul Transilvaniei* în 2 volume, *Făurirea statului național unitar român*. 1918 etc. (Ștefan; 1914-1998) – Istoric român și scriitor care s-a remarcat prin traducerea în românește a operelor lui Homer, *Iliada* și *Odiseea* (George; 1868-1957). 2) Cercetător al istoriei învățământului românesc din Transilvania, autorul lucrărilor *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800* și *Petru Maior. Scrisori și documente inedite* (Nicolae; n. 1910) – Eroul coridelor. 3) Radu Manolescu – Unul din corifeii Școlii Ardelene, autorul lucrării *Hronica românilor și a mai multor neamuri* (Gheorghe; 1754-1816). 4) Specialist de seamă în disciplinele auxiliare ale istoriei, autorul unor documente referitoare la evenimentele din 1821 *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi*, *Tudor Vladimirescu. Pagini de revoltă și Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu* (Emil; 1902-1977) – Primele noțiuni (fig.). 5) Fluviu de coastă în Italia – Pseudonimul lui Iosif Nădejde, ziarist și om politic român (1879-1930) – Anton Holban. 6) Cronică, roman – Nu sunt deși. 7) Istoric român a cărui activitate e axată pe relațiile româno-franceze, autorul lucrărilor *România și Franța la începutul secolului al XX-lea* (1900-1916) și *Pagini de istorie diplomatică* (Vasile; n. 1939) – Pusă sub cap. 8) Istoric român, autorul studiilor *Destruerea monarhiei dăstro-ungare*, *România în anii neutralității* (1914-1916) și coautor la *Din istoria Transilvaniei* (Constantin; 1915-1979) – Specialist în istoria modernă a României care semnează lucrările *Condițiile interne, ale proclamării independenței României*, *Mouvements nationaux et sociaux roumains au XIX-ème siècle*, *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907* (Vasile; 1904-1981). 9) În baltă! – Istoric și gânditor german din Transilvania, căruia îi aparțin lucrările *Bătălia pentru limbă în Transilvania și Istoria Transilvaniei* (Ștefan Ludwig; 1796-1849) – În stoc! 10) Instituție medicală – Guvernator din țările musulmane. 11) Bluză populară – Iluminist român din Transilvania, coautor la *Supplex Libellus Valachorum* și autor al lucrărilor *Scurtă cunoștință a istoriei românilor și Istoria și lucrurile și întâmplările românilor* (Samuil Clain; 1745-1806) – Istoric român, cunosător al operelor unor mari figuri ale istoriografiei românești moderne, dintre monografiile realizate amintim *Mihail Kogălniceanu. Bibliografie și A.D. Xenopol. Bibliografie* (Alexandru; n. 1934). ■

Dicționar: CUST, ANSOA, MOLC, ASO, SAGA.

Gheorghe BRAȘOVEANU

AM FOST CUZA VODĂ

Lacrimi de emoție și de bucurie, aplauze și replici uitate, săptămâni de repetiții și câteva minute de rol pentru fiecare, costume de epocă și recuzită încropită din obiecte aduse de acasă. Iată un posibil bilanț al reprezentației teatrale pe care am dat-o, noi, câțiva elevi ai Școlii de Sud nr. 190 în cinstea lui 24 ianuarie 1859, ziua Unirii Țării Românești și a Moldovei.

Atunci când profesorul nostru de istorie, domnul Răzvan Istrate, ne-a propus să jucăm într-o scurtă scenetă cu subiect istoric, am fost foarte surprinși. Am primit fiecare rolul pe care îl aveam de rostuit și am început repetițiile. Un bun prilej de a afla, din discuțiile cu domnul profesor, multe lucruri noi și interesante,

care nu se găsesc în manual, despre Alexandru Ioan Cuza și momentul Unirii, dar și despre celelalte personaje ale scenetei noastre, Elena Cuza, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Goleșcu și Al. V. Beldiman (patronul gazetei *Adevărul*). Dar și despre omul de rând, reprezentat de simpaticul valet al acestuia, Zaharia.

Și a venit și ziua premierei! Emoțiile erau și mai puternice. Urma să jucăm în fața profesorilor și a colegilor noștri! Am mai încurcat câte o frază, am mai uitat câte o replică, dar aplauzele pe care le-am primit la sfârșitul

reprezentației au șters toate bâlbăielile.

Ne-au bucurat cuvintele de apreciere cu care ne-au răsplătit directorul nostru, domnul Lucian Raica, doamna Ileana Troncotă, șefa catedrei de istorie, ceilalți profesori și colegii. Dar cel mai mult ne-am bucurat că am putut trăi și noi emoția – mult mai puternică în calitate de mici înfăptuitori ai Unirii, decât de elevi care ascultă o lecție – pe care trebuie să o fi simțit toți românii în acea frumoasă zi de 24 ianuarie 1859.

Cosmin CREȚU,
Costin NIȚĂ

Distribuția

MANEA GABRIEL
GHEORGHIU RĂZVAN
RĂCARU ALEXANDRU
DINIȚĂ SABINA
ANDREI ELENA

VEDINAȘ LAURENȚIU
NIȚĂ COSTIN
CREȚU COSMIN

Clasa a V-a
Clasa a VII-a
Clasa a VII-a
Clasa a VII-a
Clasa a VII-a

Clasa a VIII-a
Clasa a VIII-a
Clasa a VIII-a

Micul povestitor
Cuza Vodă
Mihail Kogălniceanu
Elena Cuza
Elisabeta, domnișoara de onoare a doamnei
Elena Cuza
Alexandru Goleșcu
Valetul Zaharia
Alexandru V. Beldiman

DIALOG CU CITITORII

DRAGOSTE PENTRU ISTORIE

Din satul Izvorul Rece, jud. Vâlcea, doamna **IOANA IONICĂ** ne descrie bucuria deosebită pe care a avut-o când a primit înștiințare că este posesoarea unui abonament la Magazin istoric pentru anul 2002.

Cităm din scrisoarea d-sale: Am o fată care este învățătoare la Școala generală din satul Izvorul Rece și mă străduiesc să o ajut ca micilor săi elevi să le insufle dragostea pentru cunoașterea istoriei. Mai am, de asemenea, un nepotel Mircea Ștefan, care nu are decât șase ani, însă îmi doresc să-l văd mare spre a-l învăța cât mai multe cunoștințe despre viața celor doi eroi ai neamului românesc Mircea și Ștefan.

85 DE ANI

Domnul **MARCU SÂNCRĂIANU** din comuna Zau de Câmpie, jud. Mureș, ne scrie: Sunt abonată și cititor cu multă mulțumire de tot ceea ce se publică în această prețioasă revistă. M-am gândit că să încerc marea cu degetul și să particip la concursul dvs. (din luna decembrie 2001). Chiar dacă am 85 de ani și sunt țăran, revista mi-a îmbogățit cunoștințele citind-o de la primul număr.

PENTRU COMPLETAREA COLECȚIEI

Foarte mulți cititori ne scriu cerându-ne numere mai vechi ale revistei pe care nu au reușit să le cumpere. Pentru a evita o corespondență suplimentară, îi informăm că este suficient să trimitem, pe numele colegului nostru Constantin Mușat, suma reprezentând prețul exemplarului solicitat, plus 5 000 lei/ex. costul expediției postale. De asemenea, să completeze citeț

adresa și să specifice clar numărul (sau numerele) de revistă solicitat (solicitate).

În cazul abonaților care nu primesc la timp revista, reînnoim rugămintea de a ne semnala cât mai urgent o asemenea situație pentru a putea interveni la Poșta Română. Îi asigurăm pe abonații noștri că nu vor rămâne fără exemplarul pentru care au plătit.

CU PAGINI ÎN PLUS

Correspondentul nostru dl. **ȘTEFAN SĂVULESCU** din Craiova, ne semnalează că, primind două numere ale revistei noastre pe luna ianuarie 2002, a fost surprins să constate că ambele exemplare au în componența lor pagini în plus (8 pagini un exemplar și 16 pagini în celălalt exemplar).

Am trimis această sesizare și colegilor noștri de la tipografie ca să evităm pe viitor asemenea situații neplăcute.

LA CANAL

Dl. **NICOLAE GOLGOJAN**, corespondentul nostru, din com. Darova, jud. Timiș, ne-a trimis o nouă scrisoare foarte interesantă, din care am desprins un scurt pasaj în care povestește despre Canalul Dunăre-Marea Neagră:

Punctul de lucru se numea 3+3 sau șantierul B din sectorul 11 Stâncă Canalul D.M.N.

Șantierul C era mai șpe Ovidiu și era rezervat doar deținuților, acolo fiind atelierile mecanice de reparații, șantier înconjurat de paza militară.

Așa că în fund era excavatorul SE3237017 pe care lucram, având șef de echipă pe stahanovistul Gantă Nicolae, un fost intelectual care, după o condamnare, devenise omul convertit care ținea permanent emisiuni la stația de radioficare, unele chiar cu umor,

ce se difuzau în timpul mesei de prânz, cam pe la orele 13.

NOSTALGII

DAN ALEXANDRU DOBREȘCU din București ne-a trimis odată cu răspunsul la concursul lunii noiembrie 2001 și următoarele rânduri:

Sincer, citind articolul respectiv, nu mi-am putut reprimă un zămbet nostalgic, care persistă și în momentul când vă scriu aceste rânduri. Ce vremuri! Și n-au trecut de-atunci decât 100 de ani...

CERERI ȘI OFERTE

IOAN CUCU, str. Aviatorilor, bl. 'C', sc. A, et. 1, ap. 7, Bacău, cod 5500, oferă colecția 1967-2001, mai puțin: 5,6/1967; 5,11/1987; 6/1992; 1/1994.

CONSTANTIN BOTU, calea Sever Bocu, bl. 320, ap. 10, Timișoara, cod 1900, oferă colecția completă.

VODĂ EMIL CONSTANȚIN, Ianu Mare, nr. 289, cod 1843, jud. Timiș, oferă numere separate din colecție: 7/1967; 12/1973; 8/1976; 12/1984; 4/1990; 9,10/1994 și solicită nr. 7/1988 și 3/2000.

CONSTANTIN BOROS, str. Mareșal Ion Antonescu, nr. 4, ap. 4, Oradea, cod 3700, jud. Bihor, oferă numere separate din colecție: 2,5,8/1971; 3/1972; 11/1973; 1,6/1974; 3,9/1981; 1,6,9-12/1983; 11/1984; 5/1987; 3/1988; 3/1989; 8,10/1991; 2/2001.

RODICA CLAUDIA TÂSLĂUANU, bl. V4, ap. 6, et. 1, Brănești, cod 5928, jud. Suceava, oferă numere separate din revistă: 7,9/1967; 6/1968; 9/1969; 5-7/1971; 12/1978; 3/1989.

ALEXANDRU BIRTON, Alba Iulia, str. Arnsberg, nr. 9, bl. F5, ap. 26, cod 2500, jud. Alba, oferă colecția din anii 1980-1989; 1991; 1993-1999 și numere separate: 11/1971; 4,6,11/1978; 2,5-8/1979; 1-6,8-12/1990; 1-3, 5-12/1992; 1-5, 7-12/2000.

CONTENTS (Romanian History) D. Berindei Magazin istoric – 35 years ● L. Tăranu The April 1964 Declaration ●

C.M. Florian, D. Preda The first year of diplomatic relations between Romania and West Germany ● D.H. Mazilu The voyvodes and their free moments ● D. Hincu Last years of Martha Bibescu ● P. Pandrea Carol II – Madgearu – Manolescu ● I.A. Pop Romanian autonomies in medieval Transylvania ● S. Spiridon An unknown water colour by Preziosi ● A.A. Spînu Victor Iamandi and his proposal for a propaganda bureau ● T. Pokivailova, I. Chiper Testimony about Maniu in the Moscow Archives ● C. Xenii Nicolae Titulescu (II) ● L. Cosovanu Romanian documents at Hoover Institution (VI) ● S. Iosipescu, R. Verussi-Iosipescu, S. Datcu Archaeology at the Black Sea ● G. Filitti Letters from former days ● I. Lăcustă, A.G. Dumitru In Bucharest, 50 years ago ● M. Radnev Alexandru Şafran, the Great Rabbi of Geneva, about Jews and Christians ● T. Stănescu-Stanciu To travel, in the 19th century

SOMMAIRE (Histoire roumaine) D. Berindei Magazin istoric à 35 ans ● L. Tăranu La Déclaration d'Avril 1964 ●

C.M. Florian, D. Preda La première année des relations diplomatiques roumano-ouest-allemandes ● D.H. Mazilu Les loisirs de nos voyvodes ● D. Hincu Martha Bibescu – ses dernières années ● P. Pandrea Carol II – Madgearu – Manolescu ● I.A. Pop Autonomies roumaines dans la Transylvanie moyenâgeuse ● S. Spiridon Une aquarelle inconnue signée Preziosi ● A.A. Spînu Un service de propagande proposé par Victor Iamandi pendant l'entre-deux-guerres ● T. Pokivailova, I. Chiper Un témoignage sur Iuliu Maniu dans les archives de Moscou ● C. Xenii Nicolae Titulescu (II) ● L. Cosovanu Documents roumains à Hoover Institution (VI) ● S. Iosipescu, R. Verussi-Iosipescu, S. Datcu Archéologie à la mer Noire ● G. Filitti Lettres d'autrefois ● I. Lăcustă, A.G. Dumitru En Bucarest il y a 50 ans ● M. Radnev Alexandru Şafran – Grand Rabbin de Genève sur les Juifs et les chrétiens ● T. Stănescu-Stanciu Voyager au XIXe

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Д. Бериндей Журнал Magazin istoric – 35 лет ● Л. Тăрану Апрельская,

1964-го года, декларация ● К.М. Флорин, Д. Преда Первый год румынско-западно-германских дипломатических отношений ● Д.Х. Мазилу Досуг наших господарей ● Д. Хинку Последние годы Марты Бибеку ● П. Пандра Кароль Карол, Маджару и Манолеску ● И.А. Поп Румынские автономии в средневековой Трансильвании ● С. Спиридон Неизвестная акварель Презиози ● А.А. Спину Виктор Яманди предлагает пропагандистскую службу в межвоенный период ● Т. Покивайлова, И. Чипер Свидетельство о Маниу в московских архивах ● К. Ксени Николае Титлеску (II) ● Л. Косовану Румынские документы в Институте Гувера (VI) ● С. Иосипеску, Р. Верусси-Иосипеску, Ш. Датку Археология по берегу Чёрного моря ● Дж. Филиити Письма былых времён ● И. Лăкустă, А.Г. Думитру В Бухаресте 50 лет назад ● М. Раднев Александру Шафран, Великий Раввин Женевы, об евреях и христианах ● Т. Стăнеску-Стăнчиу Путешествовать в XIX-ом веке

SUMARIO (Historia română) D. Berindei Magazin istoric – 35 años ● L. Tăranu La Declaración de abril de

1964 ● C.M. Florian, D. Preda El primer año de las relaciones diplomáticas rumano-occidentales ● D.H. Mazilu El rato de ocio de nuestros príncipes ● D. Hincu Los últimos años de Martha Bibescu ● P. Pandrea Carol II – Madgearu – Manolescu ● I.A. Pop Autonomías rumanas en la Transilvania medieval ● S. Spiridon Una acuarela de Preziosi – desconocida ● A.A. Spînu Un servicio de propaganda interbelico propuesto por Victor Iamandi ● T. Pokivailova, I. Chiper Testimonio sobre Maniu en los archivos de Moscú ● C. Xenii Nicolae Titulescu (II) ● L. Cosovanu Documentos rumanos en Hoover Institution (VI) ● S. Iosipescu, R. Verussi-Iosipescu, S. Datcu Arqueología en la costa del Mar Negro ● G. Filitti Cartas de antaño ● I. Lăcustă, A.G. Dumitru En Bucarest hace 50 años ● M. Radnev Alexandru Şafran, gran rabino de Ginebra sobre los judíos y los cristianos ● T. Stănescu-Stanciu Viajar en el siglo XIX

INHALT (Rumänische Geschichte) D. Berindei Magazin istoric – 35 Jahre ● L. Tăranu Die Deklaration vom April 1964

● C.M. Florian, D. Preda Das erste Jahr der diplomatischen Beziehungen zwischen Rumänien und der Bundesrepublik Deutschland ● D.H. Mazilu Die Freizeit unserer Wojwoden ● D. Hincu Die letzten Jahre der Martha Bibescu ● P. Pandrea Carol II – Madgearu – Manolescu ● I.A. Pop Rumänische Autonomien im mittelalterlichen Siebenbürgen ● S. Spiridon Ein unbekanntes Aquarell von Preziosi ● A.A. Spînu Ein zwischenkriegszeitlicher Propagandadienst, vorgeschlagen von Victor Iamandi ● T. Pokivailova, I. Chiper Zeugnis über Maniu in den Moskauer Archiven ● C. Xenii Nicolae Titulescu (II) ● L. Cosovanu Rumänische Dokumente in der Hoover Institution (VI) ● S. Iosipescu Archäologie am Schwarzen Meer ● G. Filitti Briefe aus anderer Zeit ● I. Lăcustă, A.G. Dumitru In Bukarest, vor 50 Jahren ● M. Radnev Alexandru Şafran, Großrabbiner von Genf, von Juden und Christen ● T. Stănescu-Stanciu Reisen im 19. Jahrhundert

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

Piaţa Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, Bucureşti, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (ţări europene);

90 dolari U.S.A. (ţări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – Bucureşti

ISSN 0541-881X

Lei 14 000

ВН. ДВАДЦЕ
НБАКА

ЩЕ
БА

МН
Н.

ОНЕЦЪ ЖЕ ОЛАХЪ И ТТО Е УЛІА.

СТНХОВЪ БО НЗДАСА

ПОЛЪТЪ

ЕІТН.

ДВА

ВЪ

ЗНЕНІА

